

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
DUPLICAT

LIVIU REBREANU

CRĂIȘORUL

ROMAN

EDITURA
„CARTEA ROMANEASCA"
BUCUREȘTI

Muzeul Digital al Romanului Românesc
transilvania.roumdr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CRĂIȘORUL

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

DE ACELAŞ AUTOR:

GOLANII, NUVELE ŞI SCHIŢE, EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ».

MĂRTURISIRE, NUVELE ŞI SCHIŢE, BIBLIOTECA «CĂMINUL».

CALVARUL, POVESTIRE, EDITURA «VIAŢA ROMÂNEASCĂ».

CADRILUL, COMEDIE ÎN TREI ACTE, EDITURA «VIAŢA ROMÂNEASCĂ».

TREI NUVELE, EDITURA «CULTURA NAŢIONALĂ».

NOROCUL, NUVELE ŞI SCHIŢE, BIBLIOTECA «UNIVERSALA».

NUVELE ALESE, COLECŢIUNEA «SCRIITORII ROMÂNI CONTIMPORANI» EDITURA LITERARĂ «CASA ŞCOALELOR».

ION, ROMAN, EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ».

PĂDUREA SPÂNZURAŢILOR, ROMAN, EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ».

PLICUL, COMEDIE IN TREI ACTE, EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ».

ADAM ŞI EVA, ROMAN, EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ».

APOSTOLII, COMEDIE ÎN TREI ACTE, EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ».

CIULEANDRA, ROMAN, EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ».

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/muzeu

LIVIU REBREANU

CRĂIȘORUL

ROMAN

BCU Cluj-Napoca
FILOL 2007 08410

EDITURA
„CARTEA ROMÂNEASCĂ"
BUCUREȘTI

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcm1901-1932

244332

821.135.1-31(Rebreanu L.)

S'au tras din ediția aceasta două exemplare pe hârtie japoneză imperială, treizeci exemplare pe hârtie vergé de Vidalon pur chiffon, numerotate I—XXX, și 200 exemplare pe hârtie velină mată, numerotate 1—200.

3271

Erdélyi Múzeum-Egylet Könyvtára

Erdély zet
Könyvt. ...könyvtárnapló
1942 év 1685 szám.

KOLOZSVÁRI TUD. EGYETEM
-Kolozsvár-

TOATE DREPTURILE REZERVATE

150 Rom

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CRĂIȘORUL

„Istoricul imparțial va mărturisi că Horia a avut veșnic pe inimă soarta neamului său oropsit și emanciparea lui, și că, oricât de condamnabile ar fi fost mijloacele întrebuințate de el spre a atinge acest nobil scop, cauza căreia și-a consacrat toată activitatea și pentru care și-a jertfit viața, n'a trădat-o niciodată, ci i-a rămas până la sfârșit credincios, chiar și pe eșafod, în fața morții celei mai crâncene".

Szilágyi Ferencz: *A Hóra-világ Erdélyben*, pag. 254.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/marr1901-1937

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL I

INĂLȚATE IMPĂRATE!

Prin ceața albă și necăcioasă, pe calea desfundată dinspre Arada, cobora în satul Albac, gâfâind și suduind, Ursu Uibaru, țăran țanțoș, cu cisme ungurești, cu căciula neagră pe-o ureche, gornic în slujba șpanului dela Câmpeni. Fusese trimis de eri cu porunci, a mas la Ion Mătieșu, tovarăș de gornicie din Arada, și acuma se întorcea necăjit că nu întâlnește vre-o căruță, să nu-l apuce pe-aici noaptea și vremea mai rea. Pe podețul de peste părâul Albacului, în mijlocul satului și în fața bisericuței de lemn, la răscrucea drumului spre Câmpeni, îi eși brusc în față un flăcău cu țundra sură

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr/1901-1932

pe umeri. Bucuros că întâlnește măcar un suflet de om, Uibaru strigă:

— Care ești, măi omule?... Ia oprește o leacă!... Tu erai, Ionuț?

Flăcăul își strânse sumanul, săltându-se puțin din umeri, și răspunse mormăind mohorît, parcă nu i-ar fi făcut nici o plăcere întâlnirea cu gornicul:

— Da ce-i porunca, bade Ursule?

Uibaru tăcu o clipă încurcat. Oprise pe flăcău, fără să știe cine este, numai ca să-și răcorească necazul schimbând două vorbe. Acuma însă i se păru că ar fi nepotrivit cu slujba lui domnească să tăifăsuiască cu un băcțandru. Totuș, fiindcă se nemerise să întâlnească pe feciorul lui Horia, zise mai întunecat:

— Apoi că prea bine nu-i, băete! Că numai alaltăeri chiar domnul ișpan l-a văzut pe tătâne-tău prin Câmpeni, nu știu unde, și tare s'a mâniat și ne-a ocărît pe toți că, zice, cum se poate să umble Horia slobod și nezăhăit de nimeni în loc să șadă în temniță împreună cu ceilalți vinovați de răzmerița de-amu-i anul... Apoi, vezi, măi Ionuț, multe am pătimit noi din pricina

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tătâne-tău și tot am tăcut și l-am ferit că-l știm om de omenie, dar nici așa nu se poate mereu, să ne facă numai pozne cu domnii. Trebue să mai iea seama și dumnealui, să se ferească și să știe că domnii cu pandurii lor nu-l iartă și nici nu s'or odihni până nu l'or vedea în lanțuri ori și mai rău! Așa să știi, măi băete, și să-i spui și dumnealui să știe și să iea seama!

— Să-i spun, cum să nu-i spun — făcu flăcăul tot morocănos.

— Imi pare bine că te-am întâlnit ca să nu zică pe urmă badea Ursu că am fost viclean! urmă gornicul. Tocmai pentrucă umblă vestea că iar vrea să plece la împăratul...

— Nu știu, bade — îl întrerupse Ion deodată cu imputare amară — dar ar mai putea și domnii să ne lase în pace, că tătucu n'a făcut rău nimănui în lume fără numai bine și-i păcat să-l hărțuiască mereu ca pe-un câine!

— Na, apoi asta-i altă poveste! zise Ursu Uibaru cu glas aspru, ca și când ar fi vrut să arate că el, slujbaș domnesc, nu se poate lăsa înduioșat. Sănătate bună, Ionuț!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaliteraturii.ro/mdrr1901-1932

Parcă s'ar fi ruşinat că a vorbit lucruri atât de gingaşe cu un băetan fără minte, porni îndată la vale pe drumul noroios în care cismele clefăiau la fiece pas. Ceaţa îl înghiţi curând şi flăcăul se pomeni deodată singur. Ascultă paşii ce se depărtau până ce se pierdură, apoi scuipă cu scârbă:

— Bată-te Dumnezeu să te bată!

Îi era urît Ursu Uibaru. Toată lumea îl ura. In doi ani de gornicie a făcut mai mult rău oamenilor decât toţi ceilalţi gornici împreună. Flăcăul coborîse în sat numai ca să se întâlnească cu Ilina lui Ion Mătieşu, numai de dragul ei. Îi spusese fata că gornicul e pe-aici, totuş i se părea că ceasul rău i l'a scos înadins în cale să-i strice bucuria. Era de vre-o nouăsprezece ani, dar voinic şi chipeş ca un bărbat.

Se scutură ca şi când ar fi vrut să lepede urmele întâlnirii cu Uibaru, apoi o luă spre casă, pe lângă părâul Albacului în sus. Îi reveni în inimă chipul Ilinei. De dorul ei începu să horiască. Avea glas cald şi dulce, ca şi tatăl său. Sosi sub coasta pe care se afla căsuţa lor, mai la deal, în Crângul Feregetului. Aşteptă un răstimp parc'ar fi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sperat că are să-l ajungă Ilina din urmă. Prinse a sui pe cărarea lunecoasă. Opinca se căţăra greu şi căuta mereu sprijin. Când se văzu în deal se opri să răsufle. Ceaţa rămăsese jos şi se întindea ca un giulgiu murdar peste valea şerpuită.

In crâng cele câteva căsuţe de bârne, cu coperişele de draniţe mucezite, se piteau răsfirate şi speriate printre pomi. Rămăşiţele de pâclă, ca nişte smocuri de lână, atârnau prin copaci şi pe streşinele scunde. In fund, dincolo de tăpşanul crângului, coasta îşi urma urcuşul, învestmântată cu pădure bătrână de fag.

Flăcăul trecu şuerând vre-o trei pârleazuri până în grădina lor cu câţiva pomi şi o clăiţă de fân. Casa, numai tinda şi o odae, era atât de slăbănoagă că părea gata să se dărâme. Pe prispă, lângă uşa tinzii, şedea un om cu sumanul negru, cu pipa stinsă în colţul gurii.

— Aici erai, bade George? întrebă flăcăul mirat.

— D'apoi vezi bine — murmură ţăranul fără să clintească, cu un glas supărăcios. Venisem să mă sfătuesc cu tătâne-tău, c'am

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramnicuvalcea.ro/mdrr1901-1932

auzit prin sat că iar umblă să plece la împăratul după dreptate?

George Nicula, nepot de văr al lui Horia, mustăcios și negricios, ridică întrebător ochii asupra flăcăului. Cotrobăind după cheea tinzii, Ion răspunse liniștit:

— Nu-i acasă, bade, și nici n'a mai dat pe-aici de vre-o săptămână! Că dumnealui mai mult e pe drumuri decât acasă, știi bine și d-ta!

— Știu. Dar mă bizuiam pe noroc. Dacă-l nimeream, ziceam să mă iea și pe mine cu dumnealui, că și io-s om de treabă și cu dare de mână și nu mi-ar sta rău să merg.

Aștepță un cuvânt bun dela Ion, care însă se căznea să descuie și mormăia o sudalmă. Urmă mai moale:

— Dumnealui ar putea numai să vrea, că doar unu-i Horia în țara asta și oamenii îl ascultă mai mult decât pe vlădica.

— Așa-i, nici vorbă — zise flăcăul, împingând ușa de perete și adăogând apoi cu mândrie: Bine zici d-ta, unu-i Horia! Tocmai deaceea cu dumnealui să te înțelegi, că mie degeaba-mi spui...

George se simți puțin jicnit de vorbele fe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ciorului și răspunse mai înțepat, dar cu ochii în pământ:

— Eu socoteam că ar fi bine să merg și pentru binele dumnealui, că badea Ursu nu se prea ajunge din multe de toate. Altfel eu n'aș avea de ce să mă îmbulzesc că, slavă Domnului, cât îmi trebue am, poate și mai mult, iar cu domnii n'o duc rău de fel și nici de gornici nu mi-e teamă, că de mine nu pot să se atingă...

— Nu vii în casă, bade? făcu flăcăul nepăsător, parcă nici n'ar fi ascultat.

— Apoi c'am stat destul și-i vremea să mergem pe-acasă — zise George ridicându-se. Dar tu să nu uiți și să-i spui unchiașului ca să-mi poată porunci dacă-i de mers, auzi?

— Bine, bade George!

Intră în tindă, fără să mai aștepte până să plece George, și închise ușa. Îl mai auzi mormăind afară puțin și apoi depărtându-se. Trecu din tindă în casă. Pe pat cu fața în sus, cu mâinile pe piept, se odihnea Horia.

— Dormi? întrebă Ion uimit.

— Ba! răspunse bătrânul, nemișcat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ai venit demult?

— Am intrat pe uşa dinapoi şi m'am aşezat să mă hodinesc... Cine era pe prispă? George?... Parcă i-am cunoscut glasul.

— Dânsul — zise feciorul. Dar m'am întâlnit şi cu Ursu Uibaru, gornicul, în sat. Şi el m'a iscodit, ca şi badea George.

— Lasă-i în plata Domnului! încheiă bătrânul.

Ion îşi lepădă ţundra şi scormoni în vatră să aţâţe focul. In casă înserarea se închega filtrată prin cele două ochiuri de fereastră. Pe pat Horia, mereu nemişcat, respira îngândurat şi din când în când ofta prelung. După ce ţâşni o flacără bună din tăciunii ce mocniseră subt cenuşă, flăcăul se aşeză pe laviţă, la căpătâiul tatălui său, şi, parcă i-ar fi înţeles tăcerea şi gemetele, întrebă:

— Da când aveţi de gând să porniţi, tătucule?

— Apoi chiar mâine, până'n ziuă — zise bătrânul înviorat, sculându-se deodată ca şi când întrebarea i-ar fi adus aminte ceva ce uitase de tot.

— Vai de mine! se spăimântă Ion. Şi nici

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

măcar merindea nu ți-ai pregătit-o! Cum să pleci așa la drum, taică? Ba încă ce drum!

— Mie-mi spui, băete, care l-am mai bătut de trei ori? rosti tatăl cu o sfătoșie care-l întinerea. De asta să n'ai tu nici o grije! Numai Dumnezeu să ne ajute să fim sănătoși și să ne întoarcem cu spor!

Acuma începu sfatul cu feciorul. Întâi îi spuse că va pleca împreună cu Petre Nicula dela Vidra, cu Toma Pătruț pe care l-au ales Mușcanii și cu Vasile Bodoroiu din Ofenbaia. Mai trebuia să meargă și Cloșcuț din Cărpeniș, că pe dânsul îl sortiseră și Cărpenișenii, și Buciumanii, și Abrudenii, dar degeaba, nu poate omul, că-i plin de necazuri. Rău îi pare că pornește fără Cloșcuț, că de toate trei ori laolaltă au fost la împăratul și tare bine se învoesc, mai bine ca frații. Dar dacă nu se poate, nu se poate și pace. Bani de cheltuială are douăzeci și cinci de zloți, adunați de oamenii din Câmpeni, Bistra și Râul Mare în numele cărora se duce dânsul. Sânt colo în traistă, împreună cu jalbele și cu poruncile împărătești pe care domnii de-aici nici n'au vrut măcar să le citească, necum să le împlinească.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaarsiviania.ro/mdrr1901-1932

După ce se înoptă bine și pe când bătrânul tocmai îl învăța cum să aibă grije de casă și de toate, se pomeniră cu Toader Oargă, fratele lui Cloșca. Aducea o traistă umflată de merinde. O trimitea Mărina, că tot o pregătise și baremi s'o aibă Horia pe drum dacă Cloșcuț nu poate pleca.

A doua zi, în zorii zorilor, bătrânul era în picioare. Căzuse o brumă groasă. Ceața se risipise de tot și de jur împrejur munții, cu căciuli albe de zăpadă proaspătă, păreau niște voinici mândri puși acolo întru apărarea oamenilor. Horia își roti privirile peste șiragul de piscuri ca și când și-ar fi luat rămas bun dela prietenii cei mai dragi. Cum stătea așa, drept ca totdeauna, căciula neagră apăsată puțin pe urechea dreaptă, cu ochii culoarea oțelului călit, cu mustața românească răsucită tinerește, cu sumanul negru tivit și înflorit cu șireturi vinete subt care se vedea cojocelul alb vrâstat pe piept de cureaua dela traista de piele, încălțat cu cisme cu turetcii moi și încheiați numai până deasupra glesnelor, nimeni nu i-ar fi dat cei cincizeci și trei de ani împliniți. Alături de feciorul său cu capul gol părea un frate mai mare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Na, dragul tatii, rămâi sănătos și Doamne ajută! zise apoi deodată cu glas blând.

Ion îi sărută mâna, iar el îl sărută pe amândoi obrajii.

— Noroc bun, tătucă, și Dumnezeu să v'ajute! murmură feciorul urmărindu-l cu privirea plină de iubire și înduioșare până ce se pierdu printre copacii crângului.

Ursu Nicula, fără să se mai uite înapoi, păsea voinicește pe marginea pădurii. Coti pe urmă spre Poiana, ca să ajungă mai drept prin Lespezeni la Scărișoara și de-acolo, pe lângă Măgura Negrii, să treacă la Vidra de sus unde avea să se întâlnească cu ceilalți tovarăși de călătorie la Petre Nicula...

Patru săptămâni și patru zile au mers, mai mult pe jos, până ce au sosit, într'o zi de Vineri, în preajma Crăciunului nemțesc, la Viena. Horia cunoștea binișor orașul și-i duse de-a dreptul la hangiul unde fusese anul trecut, un neamț tare de omenie care nu le-a luat nici un ban pentru găzduire, ba le-a mai întins și câte-o mâncare din când în când, tot de pomană.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaliterara.ro/index1901-1932

Acolo numai cât şi-au odihnit puţin oasele şi s'au curăţit, şi s'au repezit cu toţii la notarul public Ştefan Franz Enyedi, la care îl trimisese rândul trecut însuşi împăratul, ca să le facă acuma o jalbă şi mai frumoasă, dacă se poate.

Pe notar îl găsiră şi nici nu avură să aştepte decât vre-o două ceasuri până să poată da faţă cu dânsul. Din gura lui însă aflară o veste urîtă, că anume împăratul Iosif e plecat de vre-o săptămână în Italia, la Roma, pentru sfintele sărbători şi nici nu se ştie când se va întoarce; se zice că tocmai pela Paşti. Oamenii rămaseră năuci.

— Na, apoi atunci ce-i de făcut, Măria Ta? întrebă Horia într'un târziu, mai venindu-şi în fire.

— De, oameni buni, ştiu eu ce să vă învăţ? zise notarul, blajin, parc'ar fi vrut să-i liniştească. Faceţi şi voi ce v'o îndrepta Dumnezeu!

— Că asta aşa-i, nici vorbă — murmură Horia îngândurat şi posomorît.

Ţăranii schimbară între ei priviri întrebătoare. Enyedi era un om foarte cum se cade, crezător la necazurile celor nevoiaşi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

săritor și cu vorba și cu fapta, măcar că ungur și domn. Inalt, subțire, slab, cu o bărbuță gălbue, vorbea românește ca un român. Se trăgea dintr'un sat de pe lângă Aiud și cunoștea toate durerile iobagilor. Totuș Horia, de data asta, avu o bănuială și zise:

— Apoi dac'am venit atâta cale, om mai ieși până pe-afară să ne sfătuim între noi și pe urmă ne-om întoarce la Măria Ta!

Horia se duse cu ceilalți tocmai la palatul împărătesc, să afle el acolo dacă e adevărat ce a spus notarul. Un slujitor în uniformă strălucitoare îi lămuri în câteva cuvinte că da, împăratul e plecat din Viena pentru mai multă vreme. Alți doi slujbași la fel. Horia nu era mulțumit. Așa l'au purtat cu vorba domnii și acum trei ani ca să nu-l lase să pătrundă în fața înălțatului împărat. Pe când stăteau la sfat într'un colț, o cătană veni la dânșii. Era de pela Făgăraș și, văzându-i în portul românesc, nu l'a răbdat inima să nu se apropie. Un ceas l'a descusut Horia până ce s'a convins aevea. Și pe urmă s'au întors la Enyedi:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
patrimoniu.ivania.ro/mern1901-1932

— Ne-am gândit şi ne-am învoit, Măria Ta, să aşteptăm aici până o veni acasă prea înălţatul împărat! Ş'apoi, fiindcă tot trebue să zăbovim mai multişor, să ne îngădui să-ţi povestim din fir în păr, Măria Ta, toate suferinţele noastre, ca să le pui pe hârtie, să le afle şi Maiestatea Sa' şi să ne ocrotească cu porunci mai straşnice că altfel pierim!

— Bine, Ursule, prea bine! zise notarul cu bunătate. Am să vă ascult şi să vă fac pe plac şi să dea Dumnezeu să iasă toate bine. Eu, îţi aduci aminte, v'am făcut şi de rândul trecut tot ce mi-aţi cerut, ba am fost cu voi şi la Maiestatea Sa...

Ştiindu-i fără mulţi bani în oraşul cu cheltueli mari, Enyedi i-a îndreptat la un sas din Orăştie care se aşezase de vre-un an pe-aci deschizând o cârciumă cu han pentru oameni mai săraci, afară, la marginea oraşului. Le-a dat şi o scrisoare ca să-i primească şi să-i găzduiască ieften. S'au învoit repede cu sasul să doarmă pe unde se va putea, să mănânce ce se va găsi, să rămâie la dânsul cât vor dori, numai în schimb să-i muncească ce va trebui. Erau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

foarte mulțumiți; puteau acuma să aștepte fără grija zilei de mâine.

Numai Horia n'avea astâmpăr parc'ar fi stat pe jăratec. Umbla toată ziua prin oraș, el știa pe unde, și seara, când se aduna' cu tovarășii, mereu le spunea:

— Poate s'o îndura Dumnezeu să vie acasă împăratul mai curând, să știm odată dacă-i albă ori neagră, că așa nu mai merge, măi oameni!

Peste câteva zile apoi s'a dus la notarul Enyedi, a așteptat până ce a rămas singur.

— Ei, Ursule, ce necaz mi te mai aduce? îl întrebă notarul. Dacă-i lungă povestea, șezi colea, să mi-o spui pe îndelete, că eu te ascult bucuros!

Horia oftă:

— Lungă-i, Măria Ta, și numai cu amar și cu sărăcie, de nici nu știu de unde s'o apuc. Dar de spus trebue să ți-o spun ca să ne ajuți și dumneata la înălțatul împărat să dobândim dreptate cât mai degrabă că altfel are să fie rău de tot! Măria Ta să alegi ce trebue ales, că ești om cuminte și învățat!

Enyedi avu un zâmbet de încurajare. Cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

noştea el plângerile iobăgeşti şi mai cu seamă pe cele din Ardeal, recunoştea multe nedreptăţi şi compătimea pe cei ce le sufereau. Se socotea puţin filozof şi, în această calitate, mai obligat să asculte pe cei mici deopotrivă cu pe cei mari. Horia în deosebi îl interesa. Pentru un ţăran fără carte i se părea foarte deştept, foarte stăruitor şi cu o voinţă în stare să spargă zidurile. Pe urmă avea în ochi o lumină ciudată, cu nişte pâlpăiri care pătrundeau în străfundul inimii, şi o privire căreia nu te puteai împotrivi. Impresia aceasta neobişnuită i-a rămas de anul trecut, când l'a văzut întâia oară, dar acuma părea şi mai accentuată.

— De trei ani umblă după mine gornicii şi pandurii şi toţi slujbaşii să mă prindă şi să mă spânzure, Măria Ta! N'am omorît pe nimeni, n'am furat, n'am greşit nimănui şi cu toate astea sânt fugărit şi hărţuit într'una ca o fiară! Trebue să stau tot ascuns, să ocolesc drumul mare ca tâlharii numai pentrucă zic dumnealor că eu am învăţat pe oameni să ceară dreptate şi lege... Na, apoi aşa să fie şi încă n'ar fi nici un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

păcat, că doară fără dreptate și fără lege nu putem trăi! Dreptu-i, Măria Ta?

— Drept, drept — murmură notarul.

— Dar vezi că astea-s numai vorbe, că mânia cea mare a domnilor pe mine se trage de când am venit aci cu plângere la înălțatul împărat! Că de ce am venit și cum am îndrăznit? Apoi de bine nu se jeluește nimeni, Măria Ta! Că n'am apucat noi nebunește calea Beciului, fără numai când am bătut inzadar la toate porțile și dela Sibiu, și dela Cluj, și dela Bălgrad! Noi ne-am tot lăsat și am tot îndurat orice ne-au poruncit domnii, fie cu dreptate, fie cu strâmbătate, și de-aceea am ajuns azi de sântem în rândul vitelor și nu ne mai îngăduie nici măcar să ne plângem... Până acuma vre-o șaptezeci de ani noi am fost oameni slobozi. Acolo, în Munții Apuseni, am trăit cum am putut, în sărăcia noastră. Bătrânii spuneau, când eram copil, că în vechime am avut un cap al nostru, stăpân peste întreg ținutul, un voevod român care dădea porunci și împărțea dreptatea. La noi în sat, în Albac, mai trăesc și azi moșnegi care au apucat în tinerețe vremu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
mdtransilvania.ro/mdm1901-1932

rile când nu se pomenea pe-acolo iobăgie, ci toți erau slobozi deopotrivă. Atunci, spun dânșii, nici biruri nu plăteau nimănui, ci numai niște plocoane către împăratul, cum fusese obiceiul din bătrâni. Până ce, într'o zi, s'au pomenit oamenii cu o poruncă mare care zicea că toți munții, toate casele, toate pământurile, tot, tot e moșia statului, iar oamenii care le-au stăpânit din moși-strămoși sânt iobagii cârmuirii. Și îndată au venit slujbași de tot felul să gospodărească, să pună dări și munci... Asta nici n'a fost așa demult, că doar țin minte și eu când a venit cel dintâi ișpan la Câmpeni, că eram copil și mă miram. Pe urmă am mers din rău în mai rău. La început birurile erau mici. Pe vremea când m'am însurat eu, să tot fie vre-o douăzeci de ani, întreg ținutul plătea cinci mii opt sute de zloți. Imi aduc aminte bine că fusesem jurat comunal. Acum vre-o-zece ani am plătit cincisprezece mii de zloți, iar azi trebue să scoatem douăzeci și două de mii. Și încă de-ar fi numai atâta! Dar încetul cu încetul, an cu an, au venit fel de fel de dări deosebite, unele în bani, altele în muncă, așa că acuma noi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sântem mai oropsiți chiar decât iobagii de pe moșiile nemeșilor, că în munții noștri mai mult de jumătate din oameni n'au deloc pământ roditor și nici fânețe, și totuș birurile trebue să le plătească întocmai ca și când ar avea pământ.

Se opri deodată și se uită drept în ochii notarului.

— Ce-i, omule? De ce te-ai oprit? se minună Înyedi.

— Măria Ta — zise încet și cu alt glas Horia — să mă dai afară când ți s'o urî, că eu ți-aș tot povesti o săptămână pe nerăsuflate și poate dumneata n'ai atâta vreme să mă asculți?

— Lasă, n'ai grije că ți-oi spune eu când să incetezi! zâmbi notarul.

— Na, bine, Măria Ta! făcu Horia, mulțumit. Dumnezeu să-ți dea sănătate și viață lungă!... Ei, și cum zic, Măria Ta, ne-a ajuns cuțitul la os. Că amu n'avem drept nici de pășunit vitele, nici să tăiem lemne pentru nevoile noastre. Nu mai avem nici un drept, fără numai datorii. Trebue să tăiem cincisprezece mii de stânjeni pentru domeniul dela Zlatna și să le ducem,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mem1901-1932

uscate și curățite, unde se dă porunca; trebue să cosim, să strângem și să cărăm atâtea mii de care de fân din livezile statului; trebue să ducem vinul și vinarsul statului, pentru unele sate depărtare de patru zile, până la Zlatna, să cărăm fier din Hunedoara pentru minele statului și orz din Țara Ungurească pentru berăria statului, cale de douăsprezece zile și mai mult, și toate astea pe niște prețuri de batjocură. Fiindcă în munții noștri nu se fac bucate, aveam drepturi din vechime să aducem fără vamă din Țara Ungurească grâu și porumb și orz și de toate. Poate că-ți aduci aminte, Măria Ta, că anul trecut am adus chiar privilegiile domnești cu peceți, de pe vremea crailor Sigismund și Batori și Rakoczy cel bătrân și cel tânăr, de ni le-ai scris din nou pentru Maiestatea Sa. Că eu nu spun minciuni și vorbe goale, Măria Ta! Acuma trebue să cumpărăm toate de trei ori mai scump dela arendașii domeniului, ca să-i îmbogățim pe ei din sărăcia noastră. Pe urmă mai vine și comitatul cu alte biruri și alte munci pe oameni, pe urmă gornicii și primarii care mai trag și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pentru ei. Iacă așa Macavei Bota, primarul nostru din Râul Mare, și Vasile Goia din Vidra și cu cel din Câmpeni și din Bistra, s'au apucat și au stors de pe oameni cincisprezece mii de florinți pentru cheltueli de cancelarie, iar solgăbirăul Komaromi, ca să nu rămâie mai prejos, a poruncit să-i scoată și pentru cancelaria lui nouă mii. Și bieții oameni de voe de nevoe au plătit, dar socoteală de bani dânșii n'au dat nimănui nici până 'n ziua de azi... Când a văzut norodul că nedreptățile nu se mai isprăvesc, s'a gândit să trimită o deputație la cârmuire, la Sibiu, să se plângă și să ceară ocrotirea legilor. Acolo însă i-au trimis înapoi, după ce mai întâi le-au spus că iobagii trăesc din averea și mila domnilor și că deci nu au dreptul să-și părască stăpânii. Asta ca asta, dar provizorul domeniului s'a supărat foc că oamenii au îndrăznit să umble cu jalbe și a tras în judecată pe toți deputații comunelor. Firește, judecata i-a și pedepsit, ca să ție minte să nu mai crâcnească niciodată. Și uite așa s'au ales care cu douăsprezece, care cu douăzeci și cinci de vergi zdravene,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Petre Nicula și Toader Junga, și Vasile Pascu. Până și Gavrilă Todea, moșneag de optzeci de ani, a trebuit să sufere rușinea de-a fi bătut, încât din bătaia asta i s'a tras și moartea peste câteva luni. Uite așa ni se face nouă dreptate, Măria Ta!... Apoi dacă a înțeles lumea că la cârmuirea din Ardeal nu găsește apărare, ne-am sfătuit și ne-am hotărît să facem ce-om face și să ne plângem chiar Maiestății Sale înălțatului împărat. Și au strâns oamenii bani, rupând dela gura copiilor, și ne-au dat câte douăzeci de zloți și ne-au trimis să cădem în genunchi la picioarele tronului și să dobândim o ușurare pentru cei năpăstuiți. Așa am venit întâia oară aci acum patru ani, când mai trăia încă fie iertata împărăteasă Maria Terezia, dar era tare bătrână și slăbită, de n'am putut ajunge nici măcar să-i vedem fața, oricât ne-am trudit și ne-am rugat. Peste un an iar am pornit la drum și am avut noroc de ne-am putut apropia de înălțatul împărat și ne-a mai mângâiat sufletele cu o vorbă bună și cu porunci către domnii de-acasă să fie mai milostivi. Azi-primăvară a trecut anul ne-am ostenit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din nou și din nou Maiestatea Sa ne-a făgăduit dreptate, că erai de față și Măria Ta. Au plecat porunci bune de-aici, dar degeaba, Măria Ta, că nici poruncile împărătești nu le mai ascultă nimeni, că domnii spun că asupra noastră nici împăratul n'are putere, fără numai dânșii. Ba încă poruncile înălțatului împărat mai rău i-au înverșunat împotriva noastră încât nu mai avem altă scăpare decât ori să pierim, ori să ne luăm lumea'n cap, ori, Doamne ferește, cine știe ce altă poznă!... Ș'apoi de-aceea ne-au trîmis iarăș oamenii a patra oară!

Notarul se sculase și se plimba de icicolo, privindu-și vârfurile cismelor, cu mâinile încopciate la spate. Acuma se opri în fața lui Horia și zise:

— Oamenii tot pe tine te trimit unde-i mai gingaș?

— Oamenii mă ascultă, Măria Ta, fiindcă și eu ascult durerile lor! spuse Horia simplu, fără urmă de mândrie. M'a învrednicit Dumnezeu de am prins o leacă a scrie și a citi, pe urmă, umblând mereu prin lume, m'am obișnuit a grăi și nemțește, și ungurește, atâta cât trebuește omului prost,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaniei.ro/ro/1901-1932

şi deaceea au socotit comunele să mă trimită mereu şi pe mine să le caut dreptatea... Altfel sânt sărac, Măria Ta, pentrucă toată viaţa am ţinut partea celor slabi şi la judecăţi, şi la primării şi peste tot. Aşa m'a lăsat Dumnezeu!

Enyedi îl bătu prietenos pe umăr.

Peste câteva zile Horia reveni:

— Măria Ta, să mă ierţi, dar mai am să-ţi spun nişte întâmplări pe care n'ai de unde să le ştii şi pe care trebue să le scrii nesmintit în jalba către înălţatul împărat, ca să afle tot şi să poată cumpăni bine dreptatea... C'apoi mai ales din pricina asta am şi venit noi acuma aşa de iute, că primejdia-i mai mare ca altădată!... Acu-i anul, în primăvară, pela sfârşitul lui Maiu, în vremea când ne întorceam noi spre casă dela prea înălţatul împărat, s'a întâmplat o poznă la bâlciul din Câmpeni. Să vezi, Măria Ta, cum şi ce s'a întâmplat!... La bâlciul de ţară ce-l ţinem noi în Câmpeni, aveam din bătrâni privilegiul să vândă numai Câmpenii băuturi de tot felul, ba încă să iea şi vamă dela străinii care ar aduce la târg vre-o băutură de vânzare. Cârmuirea dela Sibiu însă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

acum trei ani a arendat dreptul de cârciumărit unor armeni care numai decât s'au apucat și au oprit lumea să mai cumpere sau să vândă vre-o băutură fără numai dela dânșii. Bine, asta-i cârciumăritul în deobște. Oamenii au cârtit, dar s'au supus. Porunca-i poruncă și gata. Acu vine bâlciul la Câmpeni. Cârciumăritul e una, bâlciul e alta. Pentru bâlciu era privilegiul străvechiu al Câmpenilor. Armenii însă nu! Au scos ei băuturi în târg și au trimis slujitori înarmați să vegheze ca nu cumva să cuteze cineva a vinde vre-o băutură. Slujitorii, obraznici și fuduli, au început să se iea la harță cu târgoveții, cu pricină, fără pricină. Pe un nenorocit de țăran din Albac, care adusese niște mied de vânzare, l'au luat la bătaie și l'au dus în sudălmi și lovituri la ișpanul Intze să-l judece. Alt slujitor alerga călare prin piață și pleznea cu biciul pe cine nu i se ferea din cale, până ce a călcat pe un țăran din Zarand care tocmai își strângea în dăsagi lâna cumpărată. Omul înfuriat a pus mâna pe un topor și, ca să se răcorească, s'a repezit la un butoiu cu vin de-al arendașilor și l'a spart. Alți necăjiți și batjocoriți i-au sărit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
exemplarul Ivania.ro/mdrr1901-1932

în ajutor şi s'au pus să se răzbune pe butoaiele armenilor. Slujitorii şi ceilalţi lefegii ai arendaşilor au luat-o repede la sănătoasa. Gornicii înşişi n'au îndrăznit să iasă să potolească mulţimea răsvrătită, care acuma răcnea şi umbla să se arunce la pivniţele arendaşilor, să le verse toate băuturile. Cine ştie ce s'ar mai fi întâmplat atunci dacă primarul din Râul Mare, Dumitru Todea, nu s'ar fi pus să liniştească poporul, mai cu porunca, mai cu vorba blândă şi să împiedece vre-un rău mai mare. Acu să vezi, Măria Ta, ce-a eşit din întâmplarea asta!... Cum s'a aflat la Sibiu despre iuţeala dela Câmpeni, îndată s'au trimis porunci straşnice să fie cercetaţi şi crunt pedepsiţi toţi făptaşii. Şi s'a adunat la Zlatna în mare grabă forul dominal, a prins douăzeci şi trei de primari şi juraţi din comunele învecinate, i-au aruncat în temniţă şi i-au chinuit luni de zile până ce însfârşit astă-primăvară i-au osândit pe toţi, pe unii să fie numai bătuţi cu vergile, pe alţii cu temniţă grea, iar pe câţiva la moarte. Aşa pe Petre Manciu din Secătura, pe Simion Bostan şi Andrieş Pascu din Câmpeni, pe Ursu Gom-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

boș din Vidra, pentrucă ar fi aţâţat poporul şi ar fi ţinut sfaturi în taină şi au luat bani dela oameni ca să trimită deputăţii cu plângere la împăratul. Cel mai crâncen a fost însă osândit tocmai Dumitru Todea, cel care potolise norodul. Bietul Dumitru trebuia să fie întâi torturat, apoi să-i taie capul, trupul să i-l despice în patru şi bucăţile să fie puse în ţeapă... Provizorul domeniului cerea să se iea osândiţilor dreptul de apel şi pedeapsa să se săvârşească îndată, mai ales pedeapsa cu moarte, că, zicea, aşa ar fi poruncit guvernul. Spre norocul sărmanilor năpăstuiţi, forul dominal n'a ascultat cererea provizorului şi a primit apelurile. Comunele spăimântate şi îngrozite au trimis rugăminţi la Viena şi înălţatul împărat, milostiv ca totdeauna, a poruncit să oprească pedepsele până vor cerceta mai bine greşelile vinovaţilor. Degeaba. Numai pedeapsa cu moarte au schimbat-o în temniţă pe viaţă, încolo... Şi ca să vezi mai bine, Măria Ta, cum ni se face nouă dreptatea, să-ţi spun că în osândă am fost cuprins şi eu împreună cu vărul meu Petre din Vidra, cu toate că noi nici măcar nu eram acasă, că deabia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rdrr1901-1932

pornisem de-aci dela Maiestatea Sa, cum prea bine ştii şi Măria Ta!... Şi uite aşa se umplu temniţele, iar pe urmele noastre sânt mereu pandurii, fără nici o vină decât că vrem o leacă de dreptate!... Iar comunele ne-au trimis acuma să ne rugăm fierbinte la Maiestatea Sa să se îndure cel puţin de cei care suferă în temniţă, chinuiţi şi urgisiţi şi nevinovaţi, să dea poruncă aspră să-i lase pela casele lor, să-şi vază de necazuri şi de nevoi! Şi să ne îngădue domnii noştri măcar să ne jeluim la picioarele înălţatului împărat şi să nu ne oropsească aşa de rău din pricină că inimile noastre caută mângăere în bunătatea şi mila Maiestăţii Sale!

Notarul îl ascultă cu aceeaşi bunăvoinţă, făcându-şi chiar însemnări după unele lucruri ce i se păreau lui vrednice să fie puse în jalba către împăratul. Horia însuşi nu ostenea şi nici nu contenea cu jelaniile. Cel puţin odată pe săptămână aştepta răbdător la poarta lui Enyedi, întreba veşti despre Maiestatea Sa şi apoi mai adăoga câte-o poveste nouă ca să cunoască domnul notar toate feţele întâmplărilor.

Astfel trecu Crăciunul, veni anul cel nou

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

1784. Țăranul din Albac ajunse obișnuitul casei notarului. De câteva ori i-a dat și de mâncare, ba l'a pus să povestească și de față cu nevastă-sa, o femee bună ca pâinea caldă și care mereu suspina și lăcrima când auzea despre suferințele oamenilor.

— Să nu te superi, Măria Ta — zise apoi Horia într'o zi — că ești domn și dumneata, dar nu mă pot stăpâni să nu-ți spun: tare s'au înrăit nemeșii în vremea din urmă! Poate că s'a schimbat și lumea, dar răi sânt și fără suflet! Baremi cu noi românii se poartă ca și când am fi vite. Noi nu sântem buni decât la muncit, încolo parcă nici n'am fi oameni. Vitele chiar o duc mai bine ca noi, că muncesc și după munca lor au de mâncare, dar nu plătesc biruri și nici nu suferă umilințe zadarnice. In vechime se spune că oamenii au fost robi. Iacă, Măria Ta, eu socot că și robii aveau viață mai omenească decât noi. Apoi dacă nici legile nu ne apără și nici măcar credința noastră nu e cinstită de stăpânii țării! Vezi, Măria Ta, în Ardeal sânt stăpâni și ungurii, și sașii, și săcuii, iar românii numai iobagi și jeleri și vai de ei, cu toate că pă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mântul al nostru a fost şi noi sântem cei mulţi, adică talpa ţării!... Eu am umblat mult, Măria Ta, şi prin Ţara Ungurească şi pela noi, şi pe-aici printre nemţi. Am stat de vorbă cu tot felul de neamuri şi am auzit multe jelanii şi dureri, dar rău şi batjocură ca la noi nu-i nicăiri în lume, zău aşa!... Românul numai apa n'o plăteşte şi aerul, încolo tot, tot! Ce să-ţi mai spun eu, Măria Ta, că eşti de prin părţile noastre şi cunoşti lucrurile! Că la Paşti şi la Crăciun trebue să mergi la curte cu un colac, cu un ulcior, cu o lumânare, cu o găină şi dacă ai, fie cu iertare, doi porci, pe cel mai gras tot nemeşului îl duci, ba de se întâmplă şi n'ai deloc, pleci la târg şi cumperi şi-l dai domnului că altfel nu-i de trăit. Să faci patru zile pe săptămînă pe seama domnului, dar baremi să ai şi tu pământ! Dar la noi oamenii n'au nici un sfert de iugher şi totuş trebue să muncească patru zile nemeşului. Şi munceşte nu doar bărbatul, ci şi femeea trebue să toarcă, să ţese pânză de in, să facă horbote, iar dacă nu ştie ori nu poate lucra destul de bine şi pe placul doamnei, apoi trebue să plătească cu bani alta în locul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ei. Nici după moarte nu scăpăm, Măria Ta, că văduvii tot ce-a lăsat bărbatul i se iea, ba o mai aruncă și prin temniță și o chinuesc să mărturisească până la un vârf de ac tot ce i-a rămas. Are nemeșul vin prost și nu poate scăpa de el, îndată pune pe iobagi să-l vândă și dacă se strică ori nu se vinde, plătește bietul român. Ai zece oi, una ți-o iea domnul, și cu oaia îți iea și mielul. Nu, nu, Măria Ta, am ajuns mai rău ca vitele! De-aceea unii domni nici nu mai înjugă vite la grapă, ci iobagi, că-s mai ieftini!...

Notarul dădea din cap, că adică da, da, așa e, cunoște și dânsul. Subt diverse forme a auzit mereu plângeri d'astea din Ardeal. Pe el îl interesau mai mult ca documente omenești. Recunoștea nedreptățile, dar pe de altă parte se gândea că așa a fost totdeauna, în toate timpurile și la toate neamurile, ca unii, cei mulți, să muncească și alții, cei puțini, să huzurească din munca celor mulți. Ar putea fi lucrurile și altfel, ceva mai bine, negreșit. El însă nu-i chemat să schimbe lumea și în nici un caz nu ar vrea să-și complice viața, după ce acuma

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și-a aranjat-o convenabil. Meseria împăraților este să-și bată capul cu probleme deastea. Dealtminteri Iosif II, regele cu pălărie, cum îl batjocoresc ungurii, numai reforme și îmbunătățiri visează pentru popoarele sale. Poate că el are planuri și pentru valahi.

Seara, când sosea la gazdă, Horia nu pregeta să povestească sasului și mai amănunțit necazurile care i-au mânat pe-aci. Sasul înțelegea mai greu dar tot recunoștea că toate plângerile sânt drepte și asigura pe Horia că împăratul Iosif, care e genial și iubește deopotrivă toate popoarele împărăției sale, are să șteargă curând iobăgia și în Ardeal, cum a șters-o în Austria și în Cehia. Dealtfel hangiul avea mare respect pentru Horia, dădea mâna cu dânsul și nu-l punea la muncă, cum îi punea pe ceilalți trei tovarăși ai lui, ba-l mai cinstea și cu câte-un pahar de vin, mai ales în serile când n'avea mușterii și putea sta de taifas. Iar când a aflat că vorbește și nemțește s'a bucurat mai mult și îndată i-a făcut cunoștință cu un prieten bun al său, fost grenadir și acuma nemulțumit cu vremile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și împrejurările. Vânjos, bătăios, fostul grenadir strigă îndată:

— Nici popoarele să nu aștepte tot numai dela împăratul! Că și împăratul e om și face ce poate! Popoarele să mai puie mâna și pe par când nu mai merge altfel!! Dreptatea trebue cucerită ca o cetate! Ai înțeles?

— Înțeles, cum nu! răspunse Horia cutremurându-se. Și adăugă pe urmă, cu ochii în tavan, parcă ar fi privit în viitor: Omul tot rabdă, rabdă până ce se umple măsura și nu mai poate răbda, și atunci... Doamne ferește!

Insfârșit într'o zi notarul Enyedi îl întâmpină radios:

— Ei, Ursule, poimâine sosește împăratul!... Uite și jalba, ți-am făcut-o cum m'am priceput mai bine. Să ai noroc!

Mai trecură două săptămâni și în ziua de întâi Aprilie, împreună cu tovarășii săi, Horia a pătruns la împăratul Iosif. Pentrucă era acuma a treia oară aci și cunoștea obiceiurile, aștepta liniștit să-i vie rândul.

— Ursu Nicula! Iar tu?... Ce dorești?

Era glasul împăratului, blând, cald, pă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rintesc. Horia încremenise. Împăratul l'a recunoscut, își amintea că a mai fost cu plângeri și-i vorbise românește, stricat, dar cu un surâs plin de bunăvoință. Cu jalba în mână, Horia se uita drept în ochii suri ai monarhului. Și, fără să vrea, în acea clipă, i se părea că-l vede întâia oară, acum unsprezece ani, la Zlatna, unde sosise călare, cel dintâi Habsburg care se milostivea a cerceta Ardealul și pe Români. Zâmbea și atunci, în mijlocul mulțimii de mii de români, adunați cu plângeri nenumărate. Văzându-l atât de binevoitor, toată mulțimea s'a prăvălit în genunchi în fața lui, iar dânsul, mișcat, a strigat pe romînește: „Scoală, scoală!" Și a început să strângă el însuși sutele, miile de jalbe din mâinile oamenilor... Copleșit și de amintiri, și de glasul ce-i răsuna mereu în urechi, Horia căzu în genunchi, murmurând:

— Inălțate împărate...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL II

VINE HORIA CU PORUNCI!

Pela Rusalii se răspândi vestea că s'au întors deputaţii dela împăratul şi că Horia aduce porunci bune. Popa din Albac a şi întrebat pe Ion, dar feciorul nu ştia nimica, numai că tatăl său încă nu sosise.

Pe urmă, în câteva zile, s'au lămurit lucrurile: cei trei au venit într'adevăr, dar Horia mai zăboveşte, că l'a oprit înălţatul împărat să-i mai dea nişte porunci noui şi poate şi alte semne ca nimeni să nu se mai îndoiască despre bunătatea lui faţă de norodul românesc oropsit de domni şi de slujbaşii cârmuirii.

Petre Nicula din Vidra nu mai contenea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr 1901-1932

povestind fel de fel de minunăţii, mai cu seamă despre audienţa la înălţatul împărat. Dela dânsul s'a aflat întâi cât de bine cunoaşte împăratul pe Horia, cât i-e de drag şi cum s'a bucurat când l'a văzut, cum i-a zis pe nume şi l'a întrebat despre necazurile oamenilor, apoi cât de rău s'a supărat dacă i-a spus Horia că domnii nu ascultă poruncile împărăteşti şi cum s'a jurat că are să-i înveţe dânsul omenie şi ascultare pe toţi... La biserică, la sfârşitul slujbei, după ce răspunse la toate întrebările, adăogă cu glas înălţat şi aproape ameninţător:

— Ehei, măi fraţilor, Horia e crăişorul nostru şi crăişorul împăratului, aşa să ştiţi! Ş'apoi dacă nici dumnealui nu capătă dreptate, înseamnă că a pierit dreptatea din lume şi putem să punem de mămăligă!

Dar nici Vasile Bodoroiu şi nici Toma Pătruţ nu stătură cu mâinile în sân şi cu gura încleştată. Şi ei împrăştiară vestea cea bună despre mila împăratului şi despre prietenia lui Horia cu prea înălţatul, încât din Zarand până la Bălgrad s'au umplut şi munţii, şi satele, şi toate inimile cu nădejdi trandafirii care se împleteau împrejurul lui Horia ca nişte cununiţe de nuntă mare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Apoi într'o seară, târziu, sosi și Horia în Crângul Feregetului. Lumina albă de lună fâlfâia peste văi ca un văl de mireasă frumoasă. Cele câteva căsuțe împrăștiate în crâng păreau mici ca niște jucării. Pe cerul negru clipeau stele rare înfricoșate de privirea rece a lunei cu obraz batjocoritor. Prin pânza de tăcere apele Albacului gânguriau moleșite de somn. Din când în când numai câte-un hămăit de câine speriat sfârtica văzduhul, ca țipetele gornicilor la muncile obștești.

In marginea livezii, înainte de-a trece pârleazul, se opri. Trebuia să-și astâmpere bătăile inimii ostenite de drum și de un simțământ ciudat. O jumătate de an se scursese de când plecase. Cât s'a sbuciumat în acest răstimp în orașul cu strălucири multe și totuș cât i-a fost de dor mereu de munții, de sărăcia și de suferința de-aici! Se întorcea cu inima mai grea, dar de cum a pătruns în munții proaspăt înverziți, sufletul i se umplu de o bucurie caldă care răscumpăra toate grijile.

Traista de piele, umflată cu documente și porunci împărătești, agățată peste umărul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://transilvania.ro/mdr1901-1932

stâng, îl apăsa ca o povară chinuitoare. Sorbind lacom răcoarea serii de primăvară în faţa codrilor unde şi-a măcinat cincizeci de ani de viaţă, i se păru că se întoarce nu dela Viena acasă, ci înapoi în timp pe o cărare strâmtă, cu urcuşuri aspre, pe care la fiece pas întâlneşte câte-o întâmplare, când mai măruntă, când mai însemnată, când mai tristă, când mai bucuroasă, din însuşi trecutul lui. Se simţea la o răscruce hotărîtoare unde, ca să aleagă calea cea dreaptă, trebue negreşit să se uite înapoi. Toate gândurile şi toate planurile ce le-a morfolit în cinci săptămâni prin străini trebuesc chibzuite aici, la faţa locului, ca o spovedanie. Nu se potrivesc aici socotelile de aiurea. Locurile îşi au legea lor plămădită din respiraţia pământului şi a oamenilor care sânt şi au fost.

Ii era sufletul mai însetat acuma când simţia iar subt picioare glia aspră, sălbatecă şi totuş primitoare care i-a hrănit toată viaţa şi mai ales care i-a înflorit copilăria. Fusese slăbuţ, gingaş şi frumuşel ca o fetiţă în copilărie. S'a deşteptat în lume înconjurat de o iubire mare, aproape bolnăvicioasă. Era al treilea copil, cei doi dinaintea lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

muriseră până a nu împlini anul. Părinţii îl corcoleau mereu înfricoşaţi să nu se prăpădească şi dânsul. Fiindcă se născuse între Crăciun şi Anul nou, popa îl botezase Vasile, dar în casă îi ziceau Ursu, ca prin farmecul numelui să-i dea mai multă putere de viaţă. Ursu i-a zis pe urmă toată lumea, până şi împăratul.

Pe maică-sa a pierdut-o când era de zece ani şi nu şi-o mai amintea decât ca o frumuseţe vestită în tot cuprinsul Munţilor Apuseni. Pentrucă i-a semănat mult, gurile rele scorniseră că l'ar fi făcut cu un grof ungur care a văzut-o la un bâlciu în Câmpeni şi, de dragul ei, a venit la Albac şi a stat aici trei luni, tocmai în vremea când stăpânirea trimisese pe tatăl său să aducă fier dela Huniedoara pentru cuptoarele băilor din Zlatna, lipsind astfel de-acasă şase săptămâni. Rău se necăjea când copiii, în batjocură, îi ziceau pui de grof, mai cu seamă din pricina tatălui său, pe care-l iubea mai mult decât pe mă-sa şi pe care socotea că porecla aceasta îl jicneşte adânc, deşi bătrânul nu se sinchisea de asemenea fleacuri, ba chiar râdea de ele. Om bun ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista.transilvania.ro/mdrr 1901-1932

tatăl său nu s'a mai pomenit în Albac. L'a şi plâns tot satul când l'a omorît pădurea. Horia avea atunci nouăsprezece ani şi toate neamurile s'au năpustit asupra lui să-l însoare îndată, să nu stea casa pustie şi să se irosească bruma de avere ce-a rămas. El însă s'a împotrivit. Dacă ar fi să se însoare, şi-ar alege o femee pe placul inimii. Are vreme destulă să caute. Şi pe urmă sufletul lui era plin de doruri nelămurite. Învăţase bine meşteşugul de văsar. Cofele, ciubarele, doniţele, furcile de tors pe care le lucra dânsul erau cele mai frumoase de se minunau oamenii cum poate să le facă, cum se minunau dealtfel şi de doinele lui, cântate cu atâta inimă şi cu glas aşa de dulce că l'au şi poreclit Horia. Îi plăcea să cunoască lumea şi oamenii. Pleca cu văsăria lui când spre inima Ardealului, dela Turda în jos, când prin Zarand spre Bihor şi Arad şi Banat. Cutreerând astfel ţara cu vasele şi doinele lui, ajunse să aibă cunoştinţe şi să fie iubit prin toate părţile româneşti, iar în sufletul lui să se adune toate durerile şi bucuriile celor mulţi obidiţi.

Intr'o primăvară — era atunci tocmai de

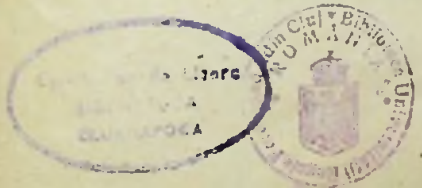
Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

douăzeci și patru de ani — pornind cu căruța plină de vase spre Zarand, poposise în satul Cristior, pe drumul dintre Abrud și Brad. Fiindcă îl apucase noaptea, a mas acolo, la marginea șoselei, în capul satului. A doua zi de dimineață, pe când se gătea să plece înainte și horea un cântec de jale cu glasul lui moale ca o mângâiere, s'a pomenit în față, parc'ar fi eșit din pământ, cu o domniță frumoasă ca o zână din povești, subțire și mlădioasă ca firul de trestie tânără, cu niște ochi negri mari și umezi, adumbriți de gene lungi și lenețe. Stătea pe drumul sbicit și-l cântărea cu o privire uimită de curiozitate. Mai înainte, pe stânga, la vre-o sută de pași, se vedea poarta de fier a castelului familiei Kristsori cu gardul de zid înalt și cu un șir de plopi bătrâni care parcă străjuiau grădina domnească. Horia își întrerupse îndată cântecul, își scoase cuviincios căciula și dădu binețe.

— Cine ești tu? întrebă domnița scrutându-l și mai stăruitor din ochi.

— Ursu Nicula, domniță, din Albac! răspunse dânsul simplu.

Era unica fiică a nobilului Kristsori, Ra-



Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

faela, alintată și răsfățată de părinți și de cei cinci frați ai ei mai mari. Avea șaptesprezece ani și toate capriciile. Cântecul țăranului o atrăsese cu ritmul straniu și dureros care parcă trezise în sufletul ei nostalgii străvechi. Înfățișarea flăcăului cu părul castaniu închis lung până aproape pe umeri și puțin inelat, despărțit pe creștet, cu figura brună arsă de soare, cu trăsăturile tari și totuș fine, cu nasul drept, subțire și delicat, cu privirea aprinsă și plină de istețime, cu sumanul negru pe umeri — toate îi aminteau un tablou vechiu din sala de arme reprezentând pe străbunul familiei, pe voevodul Boalia, fiul lui Boariu, căruia regele Sigismund, acum vre-o patru sute de ani, i-a tăiat capul pentrucă l'ar fi jicnit prin vorbe proaste și de ocară rostite față cu mai mulți nobili, în felurite locuri și cu felurite prilejuri.

In vreme ce țăranul îi spunea cum se duce cu marfa prin țară s'o vândă și-i arăta obiecte ce credea că o pot interesa, ea se gândea numai la asemănarea ciudată dintre acest iobagiu și strămoșul ei. La sfârșit însă îi zise prietenos:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Când ai să te întorci acasă, să vii la noi, la curte, să ne faci și nouă lucruri d'astea d'ale voastre!

Toamna, cum s'a întors de pe drum, Horia s'a dus la curtea din Crișior. Domnița l'a recunoscut și boerul bătrân l'a tocmit să lucreze ce-i va porunci domnișoara până la Crăciun. I s'a dat o odăiță unde a găsit toate sculele și unde i s'a adus tot materialul de trebuință.

Niciodată n'a lucrat Horia cu mai mare bucurie, fiindcă domnița Rafaela stătea în fiecare zi ceasuri întregi să privească cum cioplește și să-l asculte povestind întâmplări și necazuri din viața iobagilor. Ochii ei mari sorbeau poveștile și se umezeau uneori fără să-și dea seama. Intrebase într'o zi pe tatăl ei cum se face că seamănă străbunul din tablou cu omul care lucrează vase de lemn și bătrânul i-a explicat confuz că nu poate fi vorba de asemănare deoarece voevodul Boalea, chiar de-ar fi fost român sau așaceva, cu siguranță însă c'a fost nobil. Atât de puțin convingător i s'a părut argumentul acesta domniței că îndată a început să viseze pe strămoșul familiei povestind pe ungu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

reşte aceleaşi necazuri ale iobagilor ca şi Horia. Iar peste câteva zile, urmărind firul curiozităţii ei capricioase, întrebă şi pe flăcău:

— Unde sânt crăişorii voştri?

— Vai, domniţă, crăişorii noştri s'au făcut demult unguri şi acuma numai în visuri şi în basme îi mai întâlnim! răspunse Horia cu un suspin care totuş domniţei nu i se păru ridicol.

Aproape de Crăciun, când a isprăvit lucrul, Rafaela n'a uitat a mai veni să-şi iea rămas bun dela Horia şi i-a întins mânuşiţa ei să i-o sărute. Era caldă şi moale şi catifelată mâna-ceea micuţă şi avea un tremur de păsărică speriată, iar la atingerea buzelor ţăranului, degetele ei fine şi subţiri au strâns involuntar mâna aspră în care se odihneau. Şi pentrucă de atâtea ori vorbiseră despre crăişori, îi zise şi acuma, glumind şi cu un surâs de zână, ca în poveşti:

— Drum bun şi sănătate, crăişorule!

Vorbele acestea i-au rămas lui Horia în inimă ani de zile, şi tremurul mânuşiţei calde şi zâmbetul de ispită. Îşi dădea seama

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că visul e primejdios și zadarnic și totuș nu se putea despărți de el. Câteodată se gândea să intre cătană, să meargă la războiu, să facă vitejii mari și apoi să se întoarcă triumfător la curtea din Criștior, în fața domniței. Viața îl ducea pe căile ei colțuroase, dar nu izbutea să-i alunge din suflet icoanele închipuirii. Când se simțea mai amărît îi venea să se mulțumească a fi sluga ei toată viața, măcar s'o poată vedea uneori și să-și astâmpere inima. Indată însă înțelegea că așa ar fi pe vecie osândit și nu i-ar mai rămâne nici o speranță... Își făcea drum să treacă mai des prin Criștior, tot cu gândul că are să o vază cel puțin. Intra în vorbă cu sătenii și-i întreba despre boeri ca să ajungă să afle despre ea. Totdeauna putea să se bucure căci oamenii o iubeau și o binecuvântau fiindcă era bună și vorbea românește ca și dânșii.

Așa au trecut mulți ani până ce odată a aflat, parcă din văzduh, că domnița Rafaela se mărită. In ziua nunții s'a dus și el la Criștior, s'a amestecat în mulțimea de iobagi care așteptau trecerea alaiului domnesc, pe două rânduri, în straie de sărbă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toare, pe ulicioara bisericii. In ajun plouase şi mai rămăseseră ici-colo petece de noroiu. Toată lumea strălucea de fericire, numai el tremura cuprins de friguri. Apoi, din freamătul mulţimii, simţi că se apropie nuntaşii. Zări pe mireasă, toată în alb, cu ochii plecaţi şi cu un fior de mulţumire pe obraji. Se sprijinea de braţul tatălui ei... Şi deodată, chiar în faţa lui, se opri şovăind. Jos, în calea ei, era o baltă de noroiu peste care nu putea trece şi în care iarăş nu putea călca ea, cu pantofiorii albi de mătasă. O clipă a ţinut şovăirea şi nici n'a observat-o nimeni afară de Horia care urmărea fiece mişcare a miresei parc'ar fi fost vorba de mântuirea sufletului lui. Şi astfel, înainte să bage de seamă altcineva, el îşi smulse de pe umeri sumanul de sărbătoare şi-l aruncă peste noroiul din calea domniţei. Se făcu o rumoare. Bătrânul Kristiori, cu barba puţin căruntă şi cu mustăţile foarte răsucite, aruncă o privire de mulţumire ţăranului cavaler. Mireasa însăşi întoarse ochii cu un surâs. Deabia atunci ochii ei mari întâlniră privirea lui tristă. El înţelese că l'a recunoscut şi pe buzele ei i se păru că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

citește o șoaptă: „Crăișorul!“ Apoi ea a trecut înainte lăsând pe suman două urme de pași de porumbiță.

Horia a plecat degrabă, fără să mai aștepte sfârșitul. Îi era inima ca plumbul. Vedea că acuma s'a prăbușit visul lui nebunesc. A mai umblat câteva săptămâni năuc și apoi s'a însurat. Era de treizeci și trei de ani și se simțea bătrân. Și-a găsit nevastă în Călata. N'a iubit-o și, luând-o, și-a zis în sine că se răzbună pe soartă.

Un răstimp sufletul i-a fost gol de orice năzuinți. Trăia de azi pe mâine ca toată lumea, prins numai de grijile mărunte ale vieții. Pe urmă nemulțumirea i s'a îngrămădit atât de mult că iar a început să fie urmărit de ochii domniței. Dar acuma numai cu mustrare și dispreț încât îi stârneau mânie și indignare. Îi apărea mereu și din ce în ce mai stăruitor întrebarea: adică de ce românul să fie numai slugă, veșnic slugă, să slujească pe toți, să fie asuprit și batjocorit și bătut de toți? Țara asta-i românească și totuș românii sânt slugi în țara lor.

De-atunci năzuințele și străduințele i s'au

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

închegat într'o țintă lămurită. Iobagii români, oriunde se aflau, erau frații lui pentru care totdeauna era gata să sară să-i apere. Bătrânii povesteau că toate pământurile au fost ale românilor în vechime și că străinii, profitând de blândețea și răbdarea poporului, încetul cu încetul i-au luat toate drepturile până ce l'au făcut slugă. Prin urmare numai dreptate să fie și atunci se va îndrepta și viața românilor.

— Vrem dreptate! a început să spună dânsul oamenilor.

Și a început s'o caute și s'o ceară oriunde se ivea prilejul. Râvna lui a îndemnat și pe alții încât azi dorul de dreptate mocnește în toate căsuțele iobăgești. Până acum câțiva ani oamenii nici măcar a se jelui nu îndrăzneau. Și iată că azi plângerile au ajuns la împăratul! Iar acum doi ani, când deputații au pornit la Viena, moșul Gavrilă Todea, de optzeci de ani, cel bătut pentrucă fusese la Sibiu cu jalba norodului, a strigat cu glas tare, în fața oamenilor:

— Tu să fii crăișorul nostru, Ursule, și să ne câștigi dreptatea întreagă măcar de-ar fi să ne omoare pe toți!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

La întoarcere nu l-a mai găsit pe moșneag. Murise. Dar cuvintele lui i-au rămas înfipte adânc în suflet. A patra oară aducea acuma poruncă de îndreptare dela împăratul. Dacă însă nici de data asta nu se va face dreptate?... Printre pomii înfloriți din livadă pluteau închipuiri alburii de aburi ca niște stafii. Una părea că se apropie mereu, ispititor. Când o privi mai bine, se înfioră căci avea înfățișarea domniței care i-a încălzit odinioară inima. In aceeași clipă îi răsună în urechi:

— Dreptatea nu se cerșește! Dreptatea se cucerește!

Se spăimântă și-și făcu cruce. Vedenia nu mai era. Nu-și dădea seama dacă glasul a venit dela închipuirea de aburi ori a răsărit din adâncimile sufletului său și s'a ridicat ca o poruncă. In urechi îi țiuia neîncetat glasul, stăruitor, cu aceleași cuvinte, și când trecu pârleazul, și când bătu în ușa casei. Fiindcă nu răspunse nimeni, căută cheea și-și deschise singur. In odae nu era nimic schimbat, parcă numai azi dimineață ar fi plecat de-acasă. Feciorul trebue să fie pela fata lui Ion Măticșu. Tinerețe! Știa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/imdrr1901-1932

de dragostea băiatului şi ar fi fost bucuros să-l vază însurat şi aşezat. Dacă ar fi avut şi el în tinereţe norocul să întâlnească iubirea, poate că azi nu i-ar ţipa în urechi vorbele acelea stăruitoare. Pentru dreptatea altora şi-a ucis fericirea lui. De şase ani nevastă-sa, cu copilul cel mic, a fugit la părinţii ei, la Călata. Nu s'a putut împăca cu ticăloşirea zi de zi a casei lor. I-a imputat mereu că au ajuns de ruşinea satului, că sânt mai nevoiaşi decât ţiganii, că se surpă casa peste ei... El recunoştea în sine că aşa este, cicăleala ei îl supăra totuş. Ar fi vrut ca baremi ea să-i simtă şi să-i preţuiască sbuciumările. Când a plecat, trântind uşile, cu copilul cel mic de mână, a lăsat-o să se ducă şi nici pe urmă n'a mai chemat-o înapoi. Pentru viaţa lui avea nevoe să fie slobod în toate privinţele...

A doua zi era Duminecă şi s'a coborît în sat. A ascultat întâi slujba şi apoi, în faţa bisericii, oamenii l-au înconjurat să le spuie cum a umblat şi ce-a adus dela împăratul. In vreme ce se sfătuia cu sătenii, din cancelaria comunală, din colţ, a eşit primarul Macavei Bota, înalt, burtos

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și fălos, și a venit drept la dânsul, zicându-i:

— Na Ursule, bine că ai sosit, că am poruncă mare dela domnul ișpan să te duc îndată la Câmpeni, să-i povestești și dumnealui ce porunci ți-a mai dat împăratul!

Râse disprețuitor și puse mâna pe brațul lui în semn că l-a și arestat. Horia se smuci aspru și răspunse:

— Măi omule, vezi-ți de treabă și lasă-ne pe noi în pace, că eu n'am nici o socoteală cu domnii tăi și nici la înălțatul împărat nu m'au trimis dânșii, ci oamenii aceștia de omenie și dumnealor trebue să le dau socoteală ce am făcut, iar nu altuia!

Primarul se burzului:

— Ba eu am să te duc, Ursule, măcar de te-ai supăra tu oricât de rău! Porunca-i poruncă și eu n'am să calc poruncile nici de dragul tău și nici de dragul nimănui!

Se apropiă de Horia, dar un bărbat mai voinic îl îmbrânci încât se clătină și ajunse tocmai în mijlocul mulțimii, de unde apoi fu aruncat afară de ghionturi necunoscute. Furios, primarul vru să se repeadă totuș la Horia. Intâlni însă deodată atâția ochi a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

meninţători că se răsgândi brusc, se întoarse şi porni înapoi spre cancelarie, strigând în gura mare:

— Aşa?... Ei lasă că eu ţi-s popa de-acu încolo, frate Ursule! N'ai vrut să asculţi de vorbă bună, ai să ştii de frică! Te-am acoperit eu până acuma, dar lasă pe mine!... Mi-o plătiţi voi cu toţii!

— Ce să-ţi mai plătim, că doar ţi-am plătit demult peste cincisprezece mii de zloţi şi încă nu ne-ai dat socoteală! zise şi Horia batjocoritor.

Toată lumea izbucni în râs.

— Lasă că vă dau eu vouă socoteală, n'aveţi grije! adăogă primarul din faţa cancelariei, ameninţând cu pumnul.

Atunci Horia, cu o sclipire ciudată în ochi, spuse celor dimprejur:

— Apoi nu-i nimica, oameni buni, că avem noi porunci dela prea înălţatul împărat pentru toate potăile!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL III

DELA ANA LA CAIAFA

In aceeași seară Horia sui coasta spre casa lui Cloșca din Cărpeniș. Se îmbrățișară frățește. Ion Cloșca era sufletul cel mai apropiat de inima lui. Cu vre-o șapte ani mai tânăr, mai mic și de statură, se potriveau totuș în toate gândurile. Horia niciodată nu începea ceva fără să se sfătuiască și să se învoiască cu Cloșcuț.

— Bine că te-a adus Dumnezeu voinic și sănătos! murmură Cloșca strălucitor de bucurie. Ia vezi, Mărino, să ne faci o mâncare domnească, auzi, că uite, a sosit fratele meu Horia!

Mărina, frumoasă și harnică, era slăbi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr.1901-1932

ciunea lui Cloşca. O iubea atât de mult că de dragul ei ar fi fost în stare să şi ucidă. Dacă n'a plecat a patra oară cu Horia la Viena, de vină au fost şi ochii verzi ai femeii.

După ce îi povesti pe îndelete cum şi ce-a făcut prin Viena, Horia sfârşi:

— Iacă, Ioane, împăratul e cu noi, dar şi noi trebue să fim cu împăratul!

— D'apoi nu sântem? se miră Cloşca.

Horia îl privi lung şi deabia într'un târziu răspunse:

— Da, cu inima şi cu gura sântem, negreşit... Dar oare numai cu atâta făcutu-s'a vreodată ceva în lume?

Şi mai nedumerit, Cloşca întrebă:

— Apoi atunci?

Deabia în clipa aceasta văzu că fratele lui de cruce are parcă o înfăţişare nouă. Glasul îi rămăsese tot cel vechiu, fierbinte şi prietenos, dar în ochii lui ardea o flacără care înspăimânta, poruncind şi rugând în acelaş timp.

— Fapte ne trebuesc, Cloşcuţ! mormăi Horia cu o privire ce îi scormonea inima. Nouă totdeauna fapta ne-a lipsit. Deaceea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ne-au încălecat toți veneticii de am ajuns slugi și străini în țara noastră... Au venit ungurii peste noi cu foc și sânge, și i-am primit. Au făcut ei legi ca să ne încătușeze, și le-am primit. Au călcat legile făcute de ei pe spinarea noastră, și am primit. Am primit mereu toate batjocurile pentrucă ne-a fost frică de faptă. Parcă moartea n'ar fi moarte fie că ți-o dă călăul din porunca domnilor, fie că ai căpăta-o în luptă dreaptă dând și tu înainte de-a primi lovitura... Sântem totdeauna uniți în supunere și umilință, și niciodată nu ne putem uni ca să cucerim dreptatea. Nu e sat în țara asta unde să nu găsești un sărman trup de iobagiu ba spânzurat, ba tras în țeapă, ba frânt pe roată și ciopârțit în bucăți, spre a băga spaima în oameni și a-i ține pe vecie în jug ca pe vite...

Cloșca încremenise pe laviță ascultându-l. În odaia curată, plină cu de toate ca un stup, vorbele lui Horia șerpuiau ca niște limbi de foc mistuitoare. Se uita în ochii lui de oțel și vedea numai luciri de săbii și suliți înțepătoare. După un răstimp zise și el cu sfială:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcri1901-1932

— Măi frate-meu Horia, mi-aduc aminte că-mi povestea bunicul, când eram micuț, cum s'au sculat odată iobagii, demult, poate să fie și două sute de ani, împotriva domnilor... Și spunea că au pornit oamenii și au tăiat și au aprins tot ce-au întâlnit, și ai noștri ar fi cuprins Aiudul și Clujul, și au făcut prăpăd mare pretutindeni, de credeau că nu mai rămâne nici viță și sămânță domnească. Ș'apoi deodată au venit cătane multe din Țara Ungurească, cu puști și cu cai și cu tunuri, și s'a băgat zâzanie și frică în oameni și s'au risipit care încotro. Dar căpitanul lor a murit de moarte crâncenă, prăjit pe jilț de fier, și tovarășii lui au fost siliți să mănânce din carnea lui friptă și smultă cu clește înroșite în foc...

— Știu și eu povestea asta, Cloșcuț — șopti Horia cu un zâmbet batjocoritor. Chiar domnii o răspândesc înadins ca să reteze din rădăcini orice pornire îndrăzneață în mintea noastră. Parcă toate pedepsele groaznice pe care le împart pentru vina cea mai ușoară, de ce sânt? Fiindcă numai așa izbutesc să ucidă, înainte de-a încolți, orice gând de răzvrătire.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Și deodată adăogă cu un glas fierbinte ca o rugăciune:

— Cloșcuț, frate de cruce, uite azi, zi sfântă de Duminecă, aici, în casa asta a ta bogată și frumoasă, când te văd întâia oară după șapte luni, îți mărturisesc din suflet că aș îndura bucuros orice moarte, oricât de crâncenă, fără un geamăt și fără o lacrimă, numai de-aș găsi oamenii care să îndrăznească a încerca să sfarme nedreptatea și rușinea!

Se făcu o tăcere lungă. Cloșca lăsă ochii în pământ și murmură:

— Horia, Horia, mi-e frică de tine!

Parcă ar fi așteptat răspunsul, Horia zise îndată, schimbat la față și la glas:

— Știam, frate Cloșcuț, că noi nu sântem făcuți pentru fapte și tocmai deaceea am adus iar o traistă plină de dreptăți pe hârtie. Uite-o colea! Doldora!... Asta ne trebue și am adus. Aș mai fi adus eu și altceva, dar... Ți-oi lăsa poruncile ție, să te duci iar, cu căciula în mână, să cerșești, cum ai mai cerșit, cum am cerșit și eu și toți de atâția amar de ani înzadar pela toate ușile. Și domnii au să se șteargă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dinapoi cu poruncile împărăteşti şi noi rămânem tot aşa cum sântem, ori poate mai rău, că dumnealor trebue să fie mai supăraţi acuma că iar ne-am dus la împăratul... Ehei, bine mi-au spus oamenii pe-acolo că fiecare are ce i se cuvine!

Cloşca se buimăci de tot. Până acuma Horia fusese mai mlădios, mai îngăduitor. Chiar i se păruse că numai gura e de el. Niciodată n'a fost aşa de îndârjit. Poate l'au schimbat pe-acolo oamenii? Aici, dimpotrivă, şi când cei prea necăjiţi spuneau c'ar trebui să mai încerce şi cu răul, că binele nu te scoate la liman, Horia povăţuia răbdare şi mereu răbdare.

Cloşca însuşi era din fire sfios şi cu mare supunere faţă de lege şi stăpânire. Avea avere frumoasă, avea nevastă tânără şi un dor de viaţă liniştită şi tihnită. A fost de trei ori la împăratul, dar mai mult de dragul lui Horia în care credea ca în Dumnezeu. A patra oară, deşi comunele îl aleseseră, a făcut ce-a făcut şi nu s'a mai dus. Nu de frică, ci de cuminţenie. Căci pe cât de stăpânit era de obiceiu, tot aşa de dârz şi neînfrânat devenea când se pornea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Indesat la trup, cu fața rotundă și brună, cu ochi mici, scăpărători, se încăpățâna și se înverșuna fără seamăn. Dacă apuca să făgăduiască, se ținea ca un rob.

Deaceea acuma cuvintele lui Horia și mai cu seamă privirile lui îl tulburau. Își dădea seama de o primejdie mare spre care îl îndeamnă, cu atât mai mult că nu pricepea încă întreg gândul prietenului său. Pe de altă parte iarăș nu putea să nu fie cu trup și suflet alături de Horia care era mai înțelept decât toți și care totdeauna a căutat numai binele obștesc. S'ar fi simțit o zdreanță de om dacă și-ar fi părăsit fratele de cruce tocmai în clipa când s'ar ivi o adevărată primejdie.

Era încurcat și nici nu mai știa ce să spună. Din norocire tocmai atunci dădu buzna în casă frate-său Toader însoțit de Vasile Sgârciu, feciorul surorii lor Achimia, măritată în satul Seliște. Auziseră c'ar fi venit Horia și voiau să afle și ei câte ceva.

Intr'adevăr trebuiră să schimbe vorba. Horia scoase din traista de piele bătută cu ținte galbene niște documente prin care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/ndr/1901-1932

împăratul poruncește guvernului din Sibiu să facă îndată dreptate oamenilor, să-i apere de slujbașii domeniului și ai comitatului până când însuși Maiestatea Sa va hotărî asupra cercetărilor orânduite, să nu se atingă nimeni de deputații comunelor care au fost cu plângerile, iar pe oamenii ce s'ar mai afla prin temnițe să-i trimită degrabă pela casele lor.

— Poruncile astea trebue să fi sosit la cârmuire, căci poruncile împărătești umblă mai iute ca picioarele mele — adăogă Horia cu un zâmbet amar. Acu să mai așteptăm, să vedem ce-or face domnii dela Sibiu și dacă n'or face nimica, apoi s'or duce iar oamenii comunelor să întrebe și să se roage să împlinească porunca împărătească și să slobozească din temniță pe Dumitru Todea și pe ceilalți.

Cloșca, fiindcă adineaori șovăise, vru să fie mai zelos și strigă că nu mai e vreme de așteptat, ci să se dea de știre oamenilor și îndată să plece deputații la Sibiu până ce porunca împărătească e încă proaspătă. Horia îl potoli cu o privire puțin mustrătoare:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mai sânt doar câteva săptămâni până 'n postul Sânpetrului. Ce însemnă asta față cu răbdarea noastră de veacuri? Să nu umble bieții oameni inzadar și să li se răspundă că n'a sosit nici o poruncă. Măcar atunci de-ar fi mersul cu folos!

Apoi în Dumineca întâi din postul Sânpetrului se adunară la Câmpeni oameni din toate satele care făcuseră plângere la Viena. Îi chemase Cloșca. Se sfătuiră să plece câte doi bătrâni din fiece comună și să afle la cârmuire ce s'a făcut cu porunca împărătească. Horia nu spuse nimica, deși Cloșca, speriat de privirile și de zâmbetul lui neîncrezător, încercase mereu să-l stârnească. Insfârșit Cloșca propuse să meargă negreșit și Horia, căci fără dânsul n'are să se facă nici o ispravă. Toată lumea stărui, dar Horia refuză: el a umblat destul și are dreptul să se mai și odihnească; dealtfel cârmuirea, cum ar da cu ochii de dânsul, l'ar și prinde și l-ar băga în temniță, ori poate l-ar și spânzura, că doară de doi ani îl tot caută ca pe un tâlhar.

Deputații, în frunte cu Cloșca, porniră chiar a doua zi la Sibiu, zăboviră acolo

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

vre-o trei zile pela porți până ce un domn foarte împodobit îi primi, îi ascultă cu băgare de seamă, stătu pe gânduri, răsfoi prin niște cărți groase și apoi le spuse să vie după răspuns peste două zile. Se întoarseră peste două zile și atunci acelaș domn le vorbi și mai blând că oamenii care sânt prin temnițe vor fi sloboziți cât de curând, iar ei să se ducă acasă și să aștepte fără grije căci plângerile lor vor fi cercetate deaproape și li se va face dreptate până în două săptămâni... Cloșca oftă ușurat și mulțumi domnului cum se pricepu mai frumos. Parcă i-ar fi luat o piatră de pe inimă așa se simți de vesel pe tot drumul lung până acasă. N'avu răbdare și, după ce îmbucă ceva, se repezi până la Albac, să-i spuie și lui Horia că dreptatea sosește. Horia nici nu clipi, îl lăsă să isprăvească și pe urmă zise rece:

— Bine, frate Cloșcuț, să vedem peste două săptămâni!

Indoiala din glasul lui îl îndârji și-l hotărî să plece iar, numai cu câte-un om din fiecare comună, să afle rezultatul la Sibiu chiar din gura acelui domn de treabă. Fură

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

primiți însă într'o cancelarie mai mică, de către alt domn, ursuz, bătrân, uscat, cu pana de gâscă după ureche. Înțelegea mai rău românește, răscoli mai multe bucoavne și le spuse plictisit că nu s'a sfârșit încă deplin cercetarea, dar să vie din nou peste alte două săptămâni... Însăși amânarea aceasta dovedește că guvernul vrea să facă dreptate, se gândi Cloșca mulțumit, că altminteri putea să ne alunge acasă fără nici un răspuns ori să ne spuie verde că n'avem dreptate. Firește, duse și la Albac vestea bună, dar Horia, neclintit, zise iarăș:

— Bine, frate Cloșcuț, să mai așteptăm două săptămâni!

Cu aceiași tovarăși, Cloșca luă drumul spre Sibiu. Inima totuș îi era strânsă mai cu seamă din pricina răcelii lui Horia. Fură purtați dela o cancelarie la alta două zile. A treia zi pătrunseră numai până la un aprod care le comunică răspunsul cârmuirii: că jalba lor, împreună cu toate documentele și cu porunca împărătească, a fost trimisă la Galda, domnului fișpan, și că pe viitor să nu mai vie pe-aci, fără să se ducă acolo după dreptatea ce li se cuvine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cloşca îngălbeni. Dacă plângerea a ajuns la Galda, slabă nădejde de dreptate a mai rămas. Fişpanul comitatului Albei era baronul Kemenyi, trufaş, disprețuitor şi fără inimă, dela care nici un iobagiu n'a primit decât vergi sau furci. Dar se reculese, căci nu voia să se dea bătut. Îi apărea mereu Horia, cu zâmbetul neîncrezător şi cu ochii plini de necunoscut, şi se îndemna să mai încerce. Îi era teamă că, de va eşi dreptatea lui Horia deasupra, se va întâmpla ceva ce n'a mai fost.

Pentrucă mai aveau merinde, se înțelese cu tovarăşii ca, întorcându-se spre casă, să se abată pela Galda. Fişpanul nu era acasă. Aflară că e pela Aiud, la vânătoare, dar că îl aşteaptă să pice în două-trei zile. A patra zi veni într'adevăr şi găsi deputația de iobagi la poarta castelului. Cum îi văzu, se încruntă. Nu suferea pe iobagii cu jalbe, zicând că jalba e începutul răzvrătirii.

— Ce-i, măi oameni? întrebă baronul, oprind trăsura. Ce căutați pe-aici în loc să fiți la muncă şi pela casele voastre?

Vorbea atât de bine românește că oamenii spuneau c'ar fi chiar român sau măcar de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

neam românesc. Cu căciula în mână, Cloșca răspunse supus:

— Umblăm după dreptate, Măria Ta!

— Aha, după dreptate! făcu fișpanul strâmbând din nas.

Dupăce auzi însă despre ce-e vorba, se îmblânzi și le spuse liniștit că a lipsit de-acasă și deaceea n'a putut să ia cunoștință de porunca Maiestății Sale care trebue să fi sosit în zilele acestea. Are să se intereseze cât mai curând și va judeca după dreptate, numai ei să fie oameni cum se cade, să muncească cinstit și să-și vază de treburi. In urma stăruinții lui Cloșca dădu voe să vie peste vre-o două săptămâni după răspuns.

Astfel oamenii se întoarseră acasă cu speranțe de bine. Totuș Cloșca nu se mai duse la Albac; îi era frică de batjocura lui Horia.

Ca să înduioșeze pe fișpan, Cloșca se întoarse la Galda cu optsprezece oameni, tot unul și unul. Iar nu-l găsiră. Acuma era la Cluj, la un sfat domnesc. Un scriitor eși însă în curte și le spuse răstit că Măria Sa n'a avut răgaz să se ocupe de chestiunea lor,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că a trebuit să rezolve lucruri mult mai serioase, totuş, în semn de milă şi bunăvoinţă, i-a poruncit lui să le aducă la cunoştinţă că, îndată ce-i va rămâne timp liber, are să cerceteze şi afacerea aceasta şi, prin urmare, să mai treacă peste vre-o două-trei săptămâni pe-aici... Cloşca clocotea. Se stăpâni şi zise doar că, deoarece tot au venit şi-s şi osteniţi, vor aştepta şi pe Măria Sa. Scriitorul se înfurie cumplit, socotindu-se jicnit în mândria lui. El le-a vorbit în numele domnului baron şi nu dă voe nimănui să se îndoiască de cuvântul său, iar la sfârşit îi scoase afară din curte numai în sudălmi ungureşti. Oamenii, îndemnaţi de Cloşca, nu se descurajară. Au aşteptat o săptămână încheiată până ce a sosit fişpanul. Dar fişpanul era de asemenea mânios că n'au împlinit poruncile scriitorului, care e nemeş şi mâna lui dreaptă, şi le porunci să plece îndată acasă şi să vie peste două săptămâni. Să nu mai cuteze însă a veni atât de mulţi că oamenii de treabă nu bat drumurile când e vremea muncilor...

Cloşca era abătut. Dumineca următoare, la eşirea din biserică, povesti ce-au păţit,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dar adăogă, fiindcă se afla și Horia de față:

— Pentru dreptate sânt în stare să-mi tocesc picioarele până la genunchi!

Horia zâmbi. Tot așa vorbise și el odinioară.

Când ajunse la Galda și pătrunse iar la scriitorul supărăcios, Cloșca vorbi mai supus și mai mieros chiar decât vorbise cu fișpanul, căutând astfel să-l înmoaie, fiindcă înțelese că acuma de el atârnă dreptatea. Și într'adevăr scriitorul se îmblânzi și răspunse că baronul l'a însărcinat pe dânsul să citească toate hârtiile și să-i raporteze. Până într'o săptămână va isprăvi. Atunci apoi să vie oamenii ca să-și afle dreptatea.

Intâi plănuiră nici să nu se mai întoarcă acasă, ci să aștepte aici săptămâna, cum au mai așteptat și de rândul trecut. Cloșca stărui să nu rămâie. I se părea atât de sigur că a izbândit, încât ținea să afle și Horia asemenea știre. Horia însă era dus prin Zarand.

După răspuns acuma, ca să fie mai pe placul fișpanului, veni numai cu cinci oameni. Fiecare aduse însă și câte un plocon

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pentru scriitorul în mâinile căruia se găsea soarta comunelor: un purcel de lapte, două găini grase, o gâscă îndopată, o sută de ouă într'un ciubăraș lucrat de feciorul lui Horia... Gornicul dela poartă fu trimis înlăuntru cu darurile. Totuș scriitorul nici nu se arătă, nici nu-i chemă în cancelarie. Numai gornicul le aduse răspunsul: să meargă acasă și să-și vază de muncă; cercetările s'au făcut și s'au sfârșit și din ele s'a văzut că toată vina este a lor pentrucă n'au fost destul de ascultători și supuși poruncilor domnești; deci să nu mai umble pe drumuri că altfel vor fi și ei foarte aspru pedepsiți.

Cloșca, desperat, a rugat pe gornicul român să facă bine să-i lase să vorbească și dânșii cu Măria Sa scriitorul, că poate are să se îndure să le împartă o dreptate mai bună. După multe stăruințî gornicul își luă inima în dinți și se duse înlăuntru cu rugămintea lor. Peste câteva clipe însă a eșit roșu ca para focului. Iobagii să nu mai îndrăznească a stărui că îndată îi dă pe mâna pandurilor să le tragă câte zece vergi la spinare. Și dacă se încăpățînează

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să stea pela porți, să știe că vor fi puși în lanțuri și trimiși la închisoare, să se sature de răzvrătire.

Pământul se clătina subt picioarele lui Cloșca. Ieși din curtea castelului domnesc cu pași șovăitori, parc'ar fi fost beat, urmat de cei cinci tovarăși, năuciți ca și dînsul. Nu mai era în stare să gândească nimica. Ori încotro își arunca ochii i se părea că vede numai prăpăstii. Se târâră așa până la gazda lor, Matei Pratea, iobagiu pe moșia fișpanului, bătrân, cu nouă copii și văduv. I se făcu milă de Cloșca mai ales, care era prăpădit de tot, și le spuse, în mare taină, să mai încerce și la Bălgrad, că este acolo un maior tare de omenie și poate dumnealui să-i învețe ceva, că mult bine a făcut multora de-l blagoslovește toată sărăcimea. Se spune chiar că ar ține de nevastă o româncă, pe fata unui protopop de pe Someș unde românii sânt grăniceri, scăpați de domni și de iobăgie. Maiorul a vrut să tragă la cătane și pe oamenii de pe-aici, ca să-i mântuiască de robie, i-a și scris într'o carte, dar domnii au prins de veste și s'au supărat c'or să rămâie fără iobagi și i-au oprit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

pe oameni să mai meargă la Bălgrad şi au stricat socotelile maiorului.

Cloşca s'ar fi agăţat şi de un fir de paiu. A doua zi, pela amiazi, sosiră la Bălgrad şi găsiră pe maiorul Altmayer, comisar de război şi comandantul biuroului de recrutări. Era grăsun, cu o faţă strălucitoare de bunătate. Deputaţii îi căzură în genunchi şi Cloşca îl rugă fierbinte să nu-i lase şi să le facă dreptate, că de unsprezece săptămâni aleargă şi altă nădejde nu mai este să fie ascultate poruncile împărăteşti.

Maiorul citi hârtiile, îşi atârnă şi ochelari, clătină din cap de câteva ori şi pe urmă, împăturindu-le cu băgare de seamă, răspunse blând, cu accentul tărăgănat săsesc:

— Eu n'am nici o putere, oameni buni! Eu sânt cătană şi nu mă pot amesteca în treburi de civili. Dreptate aveţi, că aşa se arată în documentele astea. Dar eu n'am puterea să vi-o dau, că de-aş avea, v'aş da-o... Voi însă să aveţi răbdare, oameni buni! Duceţi-vă acasă şi nu vă amărîţi deloc. Maiestatea Sa împăratul a făgăduit că iar are să vie pe-aici curând de tot, să vază cum i s'au împlinit poruncile. Atunci să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

eșiți și voi cu jalbele și înălțatul împărat n'are să vă lase cu inima întristată!

— Apoi c'am răbdat destul, domnule maiorl zise Cloșca întunecat, ca și cînd ar fi trântit o ușă grea.

Și până acasă tot suduind au mers, ca să-și mai răcorească sufletele. Iar Duminecă, vorbind cu oamenii, Cloșca mereu se oprea și scrâșnea parcă turbase:

— Asta-i dreptatea domnilor, oameni buni, vedeți?... Precista și soarele lor de domni!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL IV

CU VOIA ŞI PORUNCA IMPĂRATULUI!

— Na, frate Cloşcuţ, acu ce mai facem? zise Horia peste câteva zile, găsindu-l mai potolit.

— Apoi ori pierim, ori ne facem singuri dreptate! răspunse Cloşca încruntat şi mohorît.

Altă eşire nici nu vedea: să se învoiască în taină cu oamenii din toate satele Ardealului şi, într'o singură şi aceeaşi zi, să se năpustească asupra domnilor şi să-i omoare, iar curţile lor să le facă praf şi cenuşă. Numai aşa vor scăpa de unguri şi vor putea trăi în pace. Chiar socotise că până pe la Crăciun ar avea vreme destulă să se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pregătească încât în ziua de anul nou să nu se mai găsească în Ardeal nici urmă şi sămânţă ungurească.

— Ehei, dacă s'ar împlini lucrurile astea ca din gură! oftă Horia gânditor. Trebue chibzuit şi cumpănit bine, frate Cloşcuţ!

El demult bănuia că aici au să ajungă şi tocmai de teama aceasta a alergat de atâtea ori până la împăratul. Şi de multe ori şi-a pus întrebarea: ce-ar fi dacă ar veni vremea şi ce-ar trebui să facă? Dar niciodată n'a îndrăznit să meargă cu gândurile până la capăt. Deabia acuma în urmă, la Viena, după ce a eşit dela împăratul, când a simţit că toate sforţările sânt osândite a rămâne zadarnice şi-a zis şi el, ca şi Cloşca azi, că s'a umplut paharul. Totuş el încă de-atunci şi-a dat seama de greutăţile ce se vor ridica în cale. Oamenii se aprind iute, dar şi mai iute se lasă. Obida de veacuri a mucigăit sufletele şi a tocit îndrăznelile. Mulţimea fără cap e neputincioasă...

Când reveni la Cărpeniş, peste vre-o săptămână, găsi pe Cloşca închis în casă la sfat cu un om voinic, înalt, pletos, cărunt,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu mustăți mari, cu niște ochi mici foarte sclipitori. Cloșca sări fericit:

— Vai, parcă Dumnezeu te-a adus că tocmai despre tine vorbeam!... Uite, dumnealui e omul care ne trebue! adăogă apoi arătându-și tovarășul. Mă mir cum de nu ți-am spus mai demult, dar dacă dumnealui numai din Crăciun în Paști coboară în sat cum să-l ții minte? Poate nu-l cunoști deloc, că nici nu e Cărpenișan, ci Crișan, dela Vaca, peste dealuri, și s'a însurat la noi pe moșie. A fost și cătană, are *obșil* și când zice o vorbă apoi e zisă. Il cheamă George Marcu, dar oamenii îi zic Crișan...

Crișan sfiederea pe Horia cu o privire plină de curiozitate. Auzise de dânsul și-l respecta din pricina călătoriilor la Viena și mai cu seamă pentrucă a vorbit chiar cu împăratul, ceeace lui, vechiu ostaș, i se părea cea mai mare cinste. Ca mărginaș nu se amestecase până acum în treburile obștești ale satului. Dealtfel nici nu-i plăceau lui sfaturile oamenilor unde se cheltuia vorbă multă înzadar. Vorba fără faptă e ca și recrutul care nu-i nici cătană și nici civil. Având casa luată de zestre pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

Coasta Dăroaiei, depărtișor de drumul țării, își vedea de necazurile lui și nici când se ducea la târg, la Câmpeni ori la Abrud, nu trecea prin sat, ci totdeauna peste dealuri, că-i venea și mai drept.

Lui Horia îi plăcu omul. I se păru hotărît și dârz. Mai mult în glumă totuș îl cercetă, zicându-i cu glas prietenos:

— Cătană zici c'ai fost, dar în războiu fost-ai?

— Fost!

— Dar dușmani omorît-ai?

— Omorît!

Horia îi dădu mâna, adăogând cu alt glas, mai gros:

— Na, să ne fie întâlnirea într'un ceas bun și cu noroc!

— Apoi ceasul bun tot numai omul singur îl alege! răspunse Crișan privindu-l drept în ochi.

Cloșca încercă să-i așeze îndată la vorbă, mai ales că dânsul chiar începuse cu Crișan o poveste cu multe înțelesuri. Horia se codi. Pe deoparte nu voia să se destăinuiască unui om pe care-l întâlnește întâia oară, oricâtă încredere i-ar fi inspirat; apoi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

socotea trebuincios să mai pipăie sufletele satelor înainte de-a putea porni pe o anume cale. Şi la Cloşca venise acuma tocmai să-l îndemne să nu stea cu mâinile în sân şi să nu se mulţumească a scrâşni din dinţi, ci să vorbească cu oamenii din comunele lui şi să găsească pe cei mai vrednici.

— Cu dumnealui ne-om învoi noi repede, când o fi trebuinţă, că a fost cătană şi n'are lipsă de multă vorbărie — zise dânsul, uitându-se lung la Cloşca. Atunci ne-om duce noi la dumnealui acasă, că-i mai deoparte, numai să vie vremea!

— Dumneata eşti mai cuminte şi ai să chibzueşti cum e mai bine — se amestecă Crişan. Dar boala lungă niciodată nu-i bună. Omul prost e slab şi fricos. Să nu-ţi fie cu mirare dacă domnii or afla toate gândurile dumitale mai curând decât oamenii!

Horia simţia la fel şi deaceea nu-şi desvăluia nimănui sufletul întreg, nici chiar fratelui de cruce Cloşca. Dădu doar din cap că aşa este şi schimbă vorba.

Cum sosi însă acasă trimise pe feciorul său Ion să cheme pentru Duminecă după amiazi la Câmpeni, în cârciuma lui Ispas

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Galdău, pe ulița dinspre Bistra, pe Ursu Șoldeșu din Secătura, pe Ion Iobagiu din Bistra, pe David Onu Surdu din Mușca, pe Ioniță Mămăligă din Mogoș, pe Ionuț Dandea din Bucium, pe Nicolae Fordea din Ponor... Il dăscăli cum să vorbească cu ei, cum să le spuie să vie negreșit ca să afle niște porunci împărătești, dar nimeni să nu știe despre plecarea lor. Inainte de-a se mijì de ziuă feciorul porni, iar el însuși se duse tocmai la Vidra, la Petre Nicula pe care, de când se întorsese dela Viena, îl întâlnise o singură dată în Câmpeni, la târg. Petre era om mai cu stare, avea pământ și vite destule și o casă bună în marginea satului, într'o fundătură de vale. Muncea iarna și la văsărit, ca toți moții, ca să mai facă bani fiindcă îi dăruise Dumnezeu și copii multișori. Se bucură sgomotos văzând pe Horia și strigă:

— Iea seama, nevastă, să nu se surpe hornul c'a dat Dumnezeu de-a mai venit și pe la noi crăișorul nostru!

Dar Horia nu-i dădu mult răgaz, ci-i porunci să meargă să poftească până aci pe Iacob Todea și pe Petre Goia, pe Tulia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcri1901-1932

Nicula, pe Toma Gligor şi pe Pavel Bocu, să se sfătuiască puţin împreună cu toţii.

Petre Nicula nu şovăi, deşi ardea să afle ce s'a putut întâmpla. Bănuia că trebue să fie din pricină că poruncile împărăteşti n'au avut nici o putere şi-şi zicea că poate vrea să puie la cale o nouă plecare la Viena, deoarece aceiaşi oameni hotărîseră şi în trecut şi ei strânseseră chiar şi banii de drum din comune. Vidra e însă sat împrăştiat şi, până să-i înştiinţeze pe toţi, trecu de amiazi, iar pe Tulia Nicula nici nu-l găsi deloc, fiind plecat cu vase prin ţară de câteva săptămâni.

Spre seară se adunară şi Horia vru să le spuie mai întâi cum a umblat Ion Oargă Cloşca pela Sibiu şi prin Galda. Ştiau toţi.

— D'apoi dacă ştiţi, oameni buni, ce-aveţi de gând acuma? întrebă Horia întocmai cum întrebase şi pe Cloşca.

Clătinară din cap, se uitară unii la alţii, mormăiră „Dumnezeu ştie", „Ce să mai facem", „Noi n'avem nici o putere"... Deabia mai pe urmă Iacob Todea, mai amărît, zise:

— Până ne-or vedea tot plecaţi şi ne-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

putincioși, domnii dreptate nu ne-or face, măcar să vie oricâte porunci dela împăratul! Și oamenii, săracii, putrezesc prin temnițe!

Se gândea la frate-său, Dumitru, care de doi ani suferea la Aiud, în închisoare.

Îndrăzneața aceasta deslegă și limba lui Pavel Bocu, colțuros, cu ochii bolbocați:

— Apoi să te duci iară la împăratul, bade Ursule, și să-i spui verde cum își bat joc domnii de porunca lui!

Petre Nicula, cam înfricoșat din fire, ca omul cu mulți copii, aprobă din tot sufletul pe Pavel; mersul la împăratul nu poate avea urmări prea rele, mai ales dacă nu va mai fi ales el să meargă, ceeace i se părea că are să se și întâmple, pentrucă el și-a bătut destul picioarele.

— Ba eu nu m'oi mai duce nicăiri, măi oameni, să știți și să nu vă lăsați în nădejde! zise Horia deodată atât de rece parcă cu vorba lui s'ar fi făcut mai frig în odae. Că și de Maiestatea Sa mi-ar fi rușine, că nici înălțatul împărat n'are ce să ne facă dacă noi nu sântem în stare să ne mișcăm deloc!

Acuma se aștepta ca vre-unul să se în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr 1901-1932

furie cel puțin, cum izbucnise Cloșca. Amuțiră însă mai rău toți. Apoi unul oftă, încât și Petre Goia se îndemnă să bolborosească:

— Să pierim cu toții, că se vede c'așa ne-a lăsat Dumnezeu.

— Da de ce să pierim mereu noi și să nu mai piară și alții! făcu Horia tot aspru.

Nu răspunse nimeni. Pe fața fiecăruia văzu însă o îngrijorare neagră, ca și când fiecare ar fi cântărit în sine urmările unui astfel de gând, căci până la faptă nici cu gândul nu mergeau. Horia simția și înțelegea sufletul lor. Odinioară la fel s'a sbuciumat și dânsul. Născut în umilință, crescut în frica de stăpânitori, obișnuit numai cu amenințări, bătăi și torturi, pedepsit pentru vina cea mai ușoară cu moartea cea mai crâncenă (simpla tăiere a capului părea o adevărată favoare față de tragerea de viu în țeapă, frângerea cu roata de jos în sus și alte asemenea feluri de moarte, dealtfel amănunțite anume în legi cunoscute), omul trebue să piardă orice avânt și mai cu seamă orice încredere în sine. Parcă ar fi vrut să-i scuture din toropeală, Horia îi întrebă pe rând:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce zici, Iacobe?... Ce zici, Tomo?... Dar tu, Pavele?... Și tu, Petre Goia, tu cel văr cu tâlharul de birău de-aici?

Singur Goia gemu înfricoșat:

— De...

Pe urmă, după un răstimp, Petre Nicula zise foarte stăruitor:

— Mai bine să ne mai ducem odată la împăratul, să ne mai jeluim, să ne mai rugăm! Cu răul nu faci nimic, dar cu supunerea tot mai înmoi și inima cea mai vicleană!

— Cum să ne punem noi împotriva cătanelor cu puști și cu tunuri? se minună deodată Toma Gligor aproape supărat.

Și îndată găsiră toți pricini de codire: că oamenilor li-e frică de domni, că domnii au arme și slugi și cătane, că nemeșii tot nu s'ar lăsa până nu ne-ar doborî chiar de-ar fi să aducă și din alte împărății cătane câtă frunză și iarbă, că iobagiul mai bine rabdă orice decât să se răzvrătească de bună voie...

— Să dea poruncă împăratul să ne sculăm ș'apoi atunci să vadă ungurii cine sântem noi! strigă chiar Petre Nicula într'o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

clipă de uitare şi sigur mai dinainte că asemenea poruncă nu poate da nici împăratul.

— Aşa da, să vie porunca împărătească şi pe urmă lasă-i pe mâna noastră! făcu şi Iacob Todea îndată.

Fiindcă şi ceilalţi se încălziră, Horia, cu o strălucire mare în ochi, izbucni mulţumit:

— Poruncă vreţi dela împăratul?... Da spusu-v'am eu ce porunci mi-a mai dat înălţatul împărat? Ştiţi voi ce porunci mai sânt pe drum şi câte au să mai sosească în curând?

Nu mai putu continua căci un copil al lui Petre Nicula năvăli în casă, strigând:

— Tată, tată, vine birăul cu doi gornici!

— La noi vine, măi băete? se speriă Petre ridicându-se.

— La noi, la noi... Au şi trecut pârleazul din vale şi suie pe cărare spre casă. Uite-i, că se văd şi din fereastră!

Horia, lângă geam, îşi aruncă ochii. Veneau. Era sigur că pe dânsul îl caută. Acelaş simţământ îl aveau şi ceilalţi bărbaţi, încât Petre chiar zise:

— O fi umblând să prindă pe unchieşul?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Vezi-bine că după mine umblă! murmură el împingându-și traista la spate și dându-se mai laoparte din dreptul ferestrei.

— Ba dintre noi nu te-or lua, bade Ursule, de-ar veni cu toți pandurii comitatului! scrâșni Iacob Todea. Că doară n'om răbda chiar batjocura asta!

— Nu, nu, mai bine-i sucesc eu gâtul, măcar că mi-e văr! sări și Petre Goia sufleçându-și mânecile cămășii.

Atunci însă muierea lui Petre Nicula, durdulie și roșcovană, care-și văzuse de treburile ei pela foc, se întoarse la dânșii cam mânioasă:

— Ba să faceți bine, măi oameni, și să nu ne faceți nouă pozne în casă, că nu-i casă de țigani casa asta!... Mai bine haide, unchieșule, și cată-ți de drum sănătos! Iea-o prin tindă în dosul casei, strecoară-te printre clăile de fân și bagă-te'n pădure că numai două-trei sărituri zdravene îți trebue. Apoi dacă ești în pădure poate birăul să te tot caute până l-o sătura necuratul!

— Bine zice femeea — făcu și Petre Nicula răsuflând ușurat.

Luă binișor de mână pe Horia, să-l înto-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vărăşească până afară, că în tindă e cam întunerec.

— Rămâneţi sănătoşi c'apoi om mai vorbi noi altădată! zise Horia din prag, liniştit.

Deabia se închise uşa în urma lui că se şi auziră în faţa casei paşii de cisme potcovite ai primarului Vasile Goia, iar apoi îndată glasul lui ruginit şi sfătos:

— Petre!... Măi Petre Nicula!... Ia eşi până afară un pic!

— Da ce vânt te-aduce pela noi, domnule birău? întrebă Petre ivindu-se în pragul tinzii.

Primarul, răspunzând din gură, îl dădu laoparte ca să-şi facă loc să treacă înlăuntru:

— Apoi tot bine, măi Petre, dar ia lasă-mă să intru şi eu în casă cu feciorii mei, că ne-am ostenit de cât am bătut drumurile toată ziulica!

In odae găsi pe cei patru bărbaţi şezând liniştiţi ca la o şezătoare de bătrâni.

— Aha, ţineţi sfat mare, măi boeri! strigă Vasile Goia batjocoritor. Dar Ursu Nicula văd că lipseşte? Cum se poate?... Crăişorul, măi Petre! C'am auzit că aşa-i ziceţi, ori numai tu l'ai botezat aşa?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Care Ursu Nicula? se burzului Petre Goia, mai îndrăzneț, ca neamul.

— Și tu, pricopsitule, te ții de pulpana lui Horia? făcu primarul cu un dispreț care turti de tot pe Petre. Mai bine ți-ai vedea de sărăcie că-ți mor copilașii de foame în vreme ce tu umbli la sfaturi!

Parcă găsirea lui Petre Goia l'ar fi mâniat mai rău decât toate, urmă îndată mai aspru:

— Na, pe mine să nu mă purtați cu mincinni că eu vă cunosc și măselele din gură!... Iute, iute, că n'avem vreme de pierdut!... Ia vedeți și voi, măi feciori, că poate voi îl aflați mai degrabă!

Bărbații se jurară că nici n'au văzut pe Ursu Nicula, iar muierea prinse a blestema că-i sperie copiii și-i răscolește casa pentru cai verzi pe pereți. Gornicii scormoniră prin casă, prin pod, prin grajduri, prin grădină, peste tot, înzadar. Vasile Goia nu voia să plece cu mâna goală și mai bine de un ceas se ciorovăi cu oamenii, când glumeț, când poruncitor și amenințător. In cele din urmă trebuind să se retragă cum a venit, le zise dojenitor:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

— V'aș putea lua pe voi în locul lui Ursu Nicula, că știu tot! Eu am ochi mulți, măi fraților! L-am văzut pe Horia azi-dimineață intrând în sat, l-am văzut pe nepotu-său Petre Nicula alergând cu limba scoasă după voi... Dar eu nu-s rău, măcar că ziceți voi că-s rău! Iacă, vă las să sfătuiți mai departe!... Sânteți mulțumiți?... Dar pe el nu-l mai cruț. Am avut poruncă în buzunar să-l prind și am închis ochii mereu. Drept răsplată dânsul până și la împăratul m'a pârît c'am mâncat banii satelor... Șade frumos, ia spuneți și voi...! Nu-i frumos, degeaba. Faci bine și-ți plătește cu rău. Deaceea nici eu nu-l mai pot îngădui. Ș'apoi când se pune cineva rău cu mine, nu mai scapă nici în mormânt de ghiara mea!... Noapte bună!

Horia rămăsese în marginea pădurii, oploșit după un copac bătrân. Ii era teamă să nu cumva să aibă bieții oameni de pătimit din pricina lui. Văzu pe gornici adulmecând prin grădină, apropiindu-se și de pădure până chiar spre locul unde era dânsul. Auzi deodată limpede glasul lui Ursu Uibaru:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Că doară n'a fost nebun să aştepte pe-aici când pădurea e colo!

Stătu nemişcat până ce văzu pe Vasile Goia coborînd împreună cu gornicii. Vru să mai intre în casă, să continue sfatul, dar se răsgândi: să nu abată vre-o primejdie adevărată asupra oamenilor.

Pătrunse mai adânc în pădure, apoi coti spre vale, trecu prin câteva grădini şi livezi. Era întunerec beznă când bătu la uşa lui David Avram, biet hurcaş cu şapte copii, fără altă avere decât bordeiul cu o palmă de ogradă. Şi numai decât i se plânse creştinul împotriva birăului Vasile Goia care chiar azi pela prânz, i-a smuls un ţol de subt copii pentru patru zloţi şi doi husoşi ce i-ar datora, nu ştie pentru ce, şi pe care nu i-a putut plăti dacă n'are de unde. Ba, fiindcă s'a rugat să-l mai ierte şi să nu-i ducă scoarţa că n'are cu ce să-şi învăleasscă amărîţii de copii, birăul s'a înfuriat de i-a mai tras şi vre-o şase palme peste obraz că, zice, să nu fie obraznic.

— Bun e Dumnezeu, Davide, şi poate ne scapă odată şi pe noi de toţi tâlharii aeştia! îi zise Horia în chip de mângăere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se culcă în tindă, pe vatră, cotoşmănit în ţundră. Se perpeli între somn şi trezie. De dincolo auzi toată noaptea oftând şi prin somn când pe David, când pe nevastă-sa, iar de câteva ori pe o fetiţă, de după cuptor, râzând cu atâta poftă şi atât de limpede parc'ar fi fost ziua 'n amiaza mare la sburdălnicii cu alţi copii. Gândurile îl munceau mai aprig ca totdeauna.

Mai uşor i-ar fi poate să-şi piarză el urma şi să-i lase pe oameni să se descurce cum vor crede. El s'ar putea duce prin alte părţi, unde nu-l cunoaşte nimeni, să trăiască — umilit, greu, căznit, dar liniştit, fără să se mai războiască cu nimeni. Dar asemenea purtare ar fi nevrednică. Ani de zile a deşteptat minţile oamenilor până i-a făcut să vază şi să înţeleagă şi să simtă nedreptăţile, i-a învăţat să nădăjduiască trai mai omenesc, şi acuma, când a deschis doruri şi pofte, să-i lase în voia soartei? Asta nu se poate!

A continua viaţa aşa, iarăş nu se poate. Se vede foarte bine că domnii au hotărît să-l prindă şi să isprăvească cu dânsul. Porunci în acest scop au mai fost date, dar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

închideau ochii toţi. Acuma însă s'au schimbat lucrurile. Dăunăzi primarul din Râul Mare, azi cel din Vidra... Mâine-poimâine, oricât s'ar feri, vre-un gornic sau chiar vre-un slujitor plătit anume va pune mâna pe el. A prevăzut aceasta de când era la Viena. Şi-a făcut socoteala că, de se întoarce acasă de-acolo tot numai cu vre-o poruncă mălăiaţă, apoi de el e mai rău. Deaccea, cum a eşit dela împăratul, s'a pus pe lucru. Poporul care rabdă toate asupririle, le merită. Trebue să arătăm că nu mai vrem să răbdăm. Ştia însă că singură, dela sine, numai ca să respingă batjocura ori să dobândească legea, mulţimea iobăgească nu se va scula, oricât ar încerca el şi alţii s'o îmbărbăteze. Ii trebuia o momeală, un cuvânt fermecat sau un semn deosebit care să scoale în picioare toată lumea. In două săptămâni, cât a rămas după ceilalţi la Viena, şi-a strâns cele de lipsă.

Deabia azi a găsit un îndemn adevărat când a auzit simţământul profund al oamenilor: să dea poruncă împăratul... Aşa a simţit şi el când şi-a luat la Viena poruncile şi semnele împărăteşti, cu care să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rdr-1901-1932

pornească la drum îndată ce va vedea că nu se poate altfel.

Şi totuş a umblat cu ele în traista de piele şase luni şi încă n'a suflat nimănui un cuvânt. In străfundurile sufletului său a fost încă un glas care mereu s'a împotrivit: nu se clădeşte nimica trainic pe o minciună. Nu găsea cuvinte care să acopere acest glas, dar simţea foarte puternic că cel puţin aici lozinca nu se potriveşte şi sună gol şi fals. Oare pe bolnav nu-l minţi spre a-l sili să urmeze anume cură grea când e vorba să-i scapi viaţa? Oare pe copil nu-l amăgeşti cu vorbe până primeşte să încerce cutare sforţare severă care se speră că-i va înfrumuseţa viitorul?

Până 'n ziuă, Horia, nerăbdător, porni spre Cărpeniş. Cloşca era dus în cătunul vecin, la Selişte, cu nişte treburi, la soră-sa Achimia, dar spre amiazi trebue să se întoarcă. Aşa-i spuse Mărina şi nu greşi. Cloşcuţ sosi mai curând, puţin cam supărat. Adineaori, venind prin sat, pe drumul de ţară, în dreptul bisericii, s'a întâlnit cu Ilie Onu, gornicul dela Câmpeni, om tare de omenie şi prieten vechiu, şi i-a spus să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

facă bine să se păzească și să fie numai cu ochii în patru fiindcă domnii umblă morțiș să-i prindă pe toți oamenii care au fost la împăratul, dar mai cu seamă pe el, Cloșca, și pe Horia, căci ei ar fi capii tuturor relelor. Insuși ișpanul Intze a poruncit chiar alaltăeri tuturor primarilor domnești de prin comune să puie ghiara pe ei, prin orice vicleșug, și să-i trimită legați butuc la dânsul că pe urmă are el grije să nu mai vadă niciunul lumina soarelui prea degrabă.

— Apoi deaceea, frate Cloșcuț, să și mergem la Crișanul tău, să vedem cât e de om de ispravă! zise Horia calm.

— Din partea asta n'am grije, că e mai bun și ca mine!

— Na hai, să nu mai zăbovim!

Crișan, cât era el de liniștit, se miră totuș văzându-i așa curând. Vru chiar să zică ceva, dar Horia i-o luă înainte:

— Na, frate Crișane, iacă a sosit și vremea de vorbă mai deschisă, dacă nu cumva ești prins de vre-o treabă ori de vre-un necaz?

— C'apoi lucrul s'a cam isprăvit, că ne

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

apropiem de iarnă şi de-acu încolo numai la pădure de-om mai ieşi—zise Crişan cu o încercare de surâs pe care o credea obligatoare ca gazdă, care însă nu-l prinse deloc.

După ce se aşezară şi se înţeleseră că tot ce se vorbeşte rămâne numai între ei trei, Horia îşi trase dinainte traista de piele umflată de hârţoage şi le spuse drept cuvânt înainte:

— Uite, aci, sânt taine şi lucruri pe care nu le-am arătat încă nimănui în lume! Nici ţie, frate Cloşcuţ, măcar că ştii tu prea bine că mi-eşti mai aproape decât un frate... Dar aşa am avut porunca şi aşa m'am şi jurat să fac! Şi a trebuit să împlinesc şi porunca, să ţin şi jurământul!

Scoase un teanc de hârtii şi le puse pe masă, întrebând:

— Da carte ştii, frate Crişane?

— Dacă ştiam, azi aş fi strajameşter şi nu mi-ar mai păsa de nimica'n lume! răspunse Crişan cu mare părere de rău.

Horia le citi şi le tălmăci poruncile prin care împăratul cere guvernului din Sibiu să facă dreptate oamenilor, să libereze pe cei întemniţaţi, să uşureze toate sarcinile,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să vegheze ca nobilii să nu năpăstuiască pe iobagi... Când a văzut însă că trebue să se întoarcă acasă iar numai cu atâta, şi-a luat inima'n dinți şi i-a spus verde împăratului că poruncile acestea nu vor fi împlinite şi, dacă nu vor fi, apoi oamenii nu vor mai putea răbda, ci se vor ridica şi-şi vor face singuri dreptate. Impăratul a stat o clipă foarte mirat, s'a mai gândit puțin şi, privindu-l drept în ochi, i-a zis: „Tut ihr das!" adică pe românește: „Faceți voi treaba asta şi pe urmă lăsați pe mine!" Horia, când a auzit vorbele acestea, a căzut în genunchi şi i-a sărutat mâna şi i-a mulțumit frumos. Iar peste două săptămâni a primit porunci noui şi niște semne împărătești, ca toți românii să aibă încredere în Horia şi să nu se îndoiască deloc. El nu le-a scos însă la iveală şi nici n'a vorbit nimănui despre ele, că așa a făgăduit înălțatului împărat, ci a aşteptat să vază dacă domnii, măcar acuma, vor asculta poruncile primite. Cloşca a văzut bine şi a auzit cum ascultă cârmuirea cuvântul împărătesc, ba, după o jumătate de an de aşteptare, acuma toți slujbaşii domnești au pornit goana să-i prindă şi pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

ei şi să-i arunce în temniţă, ca să nu mai rămâie nimeni să se mai plângă.

Desfăşură alte hârtii zicând:

— Aşa că a venit vremea, cum am spus şi înălţatului împărat, să căutăm să ne facem singuri dreptate!

— Cu voia şi porunca împăratului! adăogă Crişan puţin întrebător.

— Apoi vezi bine, cu voia şi porunca înălţatului împărat! întări Horia uitându-se neşovăitor în ochii lui. Că uite colea şi celelalte porunci!

Le tălmăci altă poruncă nemţească precum că naţia românească nu mai are să slujească nemeşilor, ci numai împăratului, fiindcă nemeşii n'au ascultat şi n'au împlinit cuvintele prea înălţate. Românii sânt slobozi a se face cătane împărăteşti, grăniceri, ca şi cei dela Făgăraş şi din Banat şi de pe Someş. Comenduirea dela Bălgrad trebue să-i scrie în cărţile oştirii şi să le împartă arme ca să apere ţara şi pe înălţatul împărat împotriva tuturor duşmanilor dinafară şi dinlăuntru.

— Na, asta-i tare bună poruncă — observă Crişan, ca fost ostaş. Scapă bieţii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

oameni de toate necazurile! Că grănicerii nu mai fac slujbe domnilor...

— Numai domnii să nu ne oprească! întrerupse Cloșca.

Firește, că domnii vor încerca să se împotrivească, fiindcă n'are să le vie deloc la socoteală să rămâie fără iobagi. Mai pe vară, nu se știe cum și de unde, au aflat oamenii ceva despre porunca asta și îndată tot satul Hăpria, de pe lângă Bălgrad, s'a dus să se înscrie grăniceri. Maiorul cela de treabă, la care a umblat și Cloșca, i-a și scris îndată, că se vede îi și venise porunca dela împăratul. Ș'apoi sute și mii de alți oameni au alergat într'acolo, chiar și de prin părțile acestea, și maiorul i-a însemnat pe toți în cărțile militare. Dar domnii când au văzut una ca asta, s'au speriat și ce-au făcut, ce nu, că au șters tot ce scrisese maiorul dela Bălgrad.

— Apoi așa vor face iarăș, să vedeți dumneavoastră! mormăi Cloșca întunecat.

— Ar face dumnealor, cum nu, dacă n'aș mai avea eu colea și porunca astalaltă! strigă Horia cu un zâmbet triumfător, întinzând pe masă, în fața celor doi, alt per-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gament, mai mare, scris mai mult cu roşu, şi legat cu trei peceţi.

Le citi pe nemţeşte şi apoi tălmăci pe româneşte că, întrucât nemeşii şi naţia ungurească din Ardeal nu s'ar îndemna cu nici un chip a împlini cu sfinţenia cuvenită poruncile cele împărăteşti, naţia românească să se scoale, cu mic cu mare, şi să alunge şi să stingă pe nemeşii unguri de pretutindenea în cuprinsul Ardealului, să nimicească şi să sfărâme toate averile lor, iar moşiile să le fie luate ca pe urmă să se împartă după dreptate românilor care le-au şi stăpânit în vechime. Nimenea să nu fie cruţat deloc, fără numai ungurii care s'or face români, botezându-se în legea şi credinţa românească...

Cloşca şi Crişan fură atât de miraţi că nici nu putură rosti vre-un cuvânt. Horia, parc'ar fi bănuit vre-o îndoială în sufletul lor, adăogă cu însufleţire:

— Uitaţi-vă bine, că astea nu-s nici glume, nici înşelăciuni, ci slovă şi pecete împărătească!

Mângăiă el însuşi documentele cu mâna şi mâna îi tremura puţin, ca şi când ar fi fost cuprins de o presimţire.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Și ai ținut tu în traistă poruncile astea sfinte atâta vreme și ne-ai lăsat pe noi să ne chinuim, frate Horia! zise Cloșca încântat deodată, dar și cu imputare, sculându-se în picioare.

— D'apoi vezi c'așa am avut porunca și eu dela prea înălțatul împărat! răspunse Horia mai potolit. Dar acuma să vă arăt și semnele ce le-am primit, ca să nu mai fie nici o greșeală!

Cu mare băgare de seamă mai scoase din traistă o cruce mică aurită cu chipul împăratului Iosif și o carte sfântă în trei limbi, legată în piele roșie și cu dungi de aur peste tot. Le avusese învelite bine într'o fâșie de stofă, parc'ar fi fost un patrafir vechiu. Sărută cucernic crucea întâi și pe urmă cartea, și le întinse pe rând celor doi:

— Poftim de vedeți și dumneavoastră!

Le pipăiră și le sărutară și dânșii cu toată evlavia, iar Crișan exprimă simțămintele lor cele mai adânci rostind:

— Na, mare minune!

Dar nu mai e vreme nici de mirare, nici de sfaturi multe. Trebue pornit repede la fapte. S'a lăsat toamna; mâine-poimâine

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

poate să vie gerurile şi înghețurile şi zăpezile când va fi mai greu să urnești lumea. Dacă o vrea Dumnezeu, până atunci s'ar putea sfârşi bine toate, să nu se mai afle nici picior de ungur prin Ardeal.

Deci cât mai curând să adune fiecare satele sale şi să vestească oamenilor că împăratul vrea să-i facă grăniceri şi prin urmare să plece îndată cu toții la Bălgrad. Să le arate deslușit că asta e dorința chiar a prea înălțatului împărat, ca nimeni să nu se codească. Lumea dealtfel cam ştie că împăratul i-a făgăduit lui Horia multe lucruri bune şi frumoase, şi nu va întârzia să asculte porunca împăratului. Apoi numai începutul e greu, că celelalte sate, cum vor afla, se vor scula şi ele şi vor fi alături de luptători. Dacă cumva domnii ori slujbaşii s'ar încumeta să stânjenească plecarea la Bălgrad, atunci să se vestească oamenilor şi porunca a doua şi să se năpustească asupra nemeşilor, să prefacă în praf şi cenuşă tot ce e unguresc.

— Numai cătanele să ne lase 'n pace! zise Crişan.

— Cătanele-s cu noi că-s ale împăratului

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și când or vedea chipul împăratului, trebue să puie pușca la picior ori să fie de partea noastră, că doar și noi pentru împăratul ne ridicăm! răspunse Cloșca, uitându-se cu drag la crucea cu chipul împăratului și vorbind atât de repede că păru mai peltic de cum era deobiceiu.

De început trebue să înceapă Crișan în Żarand, în țara lui, ca să vie pe urmă de-acolo cu oamenii la Câmpeni și Abrud, să meargă toți împreună spre Bălgrad.

— Na bine! zise Crișan fără a clipi, ca un ostaș care primește o poruncă mare. Numai să-mi dai din vreme poruncile și semnele, să le arăt oamenilor, să știe toți că pornim cu voia împăratului!

— De-acu Doamne-ajută! șopti Cloșca, închinându-se.

— Ar mai trebui să ne jurăm și noi credință unul altuia că om merge nesmintit împreună până la biruință ori la moarte — zise Horia cu glas înmuiat și îmbrățișându-i cu privirea pe amândoi. Dar ce nevoe, când soarta ne leagă împreună de-aci încolo mai tare ca orice jurământ!

— Așa să ne-ajute Dumnezeu Tatăl, Fiul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și Duhul Sfânt, Maica Precista și toți sfinții! încheiă Crișan, în picioare, cu o cruce mare, ca la biserică, în fața icoanelor.

Oamenilor de încredere chemați prin feciorul său la Câmpeni, Horia le vesti numai că înălțatul împărat a dat poruncă nouă ca să fie primiți grăniceri toți românii care nu mai vreau să stea iobagi. In curând va trebui să se adune bărbații din toate satele să pornească la Bălgrad împreună spre a nu fi împiedecați de către slujitorii domnești. El îi va pofti pe toți când va sosi ceasul, iar până atunci ei să fie cu mare băgare de seamă și să se ferească de vânzători.

Peste vre-o trei zile apoi și trimise lui Crișan poruncile scrise pe românește și crucea cu chipul împăratului. Aducătorul, Iacob Topa, sprinten și isteț, zise țanțoș ca o ștafetă de războiu:

— Crăișorul nostru îți poftește multă sănătate și spor întru toate, căpitane!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL V

HAI, FECIORI!

Trecură câteva zile şi Crişan nu dădu nici un semn de viaţă. Horia se nelinişti. Acuma orice întârziere i se părea primejdioasă. Pe deoparte s'ar putea să răsufle ceva din gândurile lor şi să se zădărnicească întreaga mişcare, de altă parte îi era frică să nu se strice vremea şi din pricina asta pe urmă să nu mai vrea să se plece oamenii la drumurile şi străduinţele grele ce vor trebui. Pică deci brusc într'o seară la casa lui Crişan, aducând şi o cruce galbenă împodobită frumos care să slujească drept steag în lupta ce are să pornească. Era chiar zi de Luni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Apoi io-s cătană şi aştept porunca de începere — zise Crişan răspunzând la nedumerirea lui Horia. M'am mirat şi eu deajuns că nu vine porunca, dar cătana tace şi se supune!

Deşi n'a primit ordinul, el şi-a întocmit planul de lucru: cum să adune satele, cum să plece şi pe unde, cum să dea de ştire lui Horia despre tot ce se întâmplă... In sfârşit rămaseră înţeleşi că Duminecă, adică 31 Octomvre, să înceapă negreşit şi în aceeaşi zi să-i trimită veste despre ce şi cum s'a împlinit.

Toată săptămâna Horia îşi văzu de treburi liniştit parcă nimic nu s'ar petrece. Numai câteodată i se încleşta brusc inima şi atunci, într'o străfulgerare de lumină dureroasă, simţea rostogoliri de mulţimi înfuriate care se sfărâmau toate peste sufletul său. Incolo însă se scălda într'o bucurie limpede. Odată ce se aruncase zarul, soarta lui şi a tuturor era hotărîtă. S'a isprăvit vremea şovăirilor şi a vorbelor. Faptele se închegau acuma în aer spre a coborî apoi pe pământ subt forma unui uragan care să smulgă din rădăcini toate nedreptăţile şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

suferințele trecutului și să netezească sau măcar să deschidă calea cea nouă.

Totuș simțea nevoia neîncetat să umble, să vază oameni, să se uite adânc în ochii lor, să le spună tainic că se pregătesc lucruri mari, să surprindă nădejdea pe fața lor. Vechilor prieteni din sat le povesti întrevederea cu împăratul și le vesti ascunsele porunci împărătești ca astfel să-și mai ușureze inima și să-și apropie mai mult sufletele pe care va trebui să se sprijine mâine. Miercuri se repezi până la Cloșca să-i comunice cum a poruncit lui Crișan să înceapă Duminecă negreșit hora cea mare. Vineri se găsi tocmai sus, prin Arada, unde intră în vorbă cu gornicul Ștefan Trifu, cel cu ochii înțepători ca sulițele. Se aveau bine și, mai cu seamă în anii din urmă, i s'a arătat tare binevoitor, vestindu-l când să se păzească de haidăii stăpânirii, ba chiar ascunzându-l odată în podul casei sale fiindcă doi panduri se luaseră pe urma lui și se înverșunau să-l prindă. Deși Trifu nu se schimbase deloc, deși toată lumea îl ținea om de omenie, Horia acuma parcă se temea de dânsul și, vorbind, nu știa cum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să se depărteze mai curând fără să-l supere. Pe seară se întâlni cu feciorul său Ion care, neştiind că şi bătrânul umblă pe-aici, venise să mai dea târcoale Ilinei lui Ion Mătieşu. Dealtfel Mătieşu îi şi zise, mai în glumă, mai înadins:

— Măi Ursule, mi se pare că noi curând de tot ne-om încuscri?

— D'apoi numai să dea Dumnezeu să eşim sănătoşi din postul Crăciunului! răspunse Horia cu un zâmbet.

Venind spre casă cu Ion, îi spuse şi lui despre câte se pun la cale, că e şi dânsul mare şi trebue să cunoască strădaniile oamenilor şi să intre şi el în rândul lor. Feciorul era cu trup şi suflet pentru luptă şi se rugă să-l facă şi pe dânsul măcar căprar.

— Na, căprar ori căpitan, tot una-i, numai să ne ajute Dumnezeu să izbândim! murmură Horia.

A doua zi, pe când Ion îşi făurea o suliţă din coasa cu care muncise toată vara numai pe moşiile domeniale, Horia, privindu-l cum lucra, îşi aduse aminte din senin, fără să vrea, de o ţeapă văzută demult, cu vre-o douăzeci de ani în urmă, într'un sat ungu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

resc de pe câmpie, având înfipt în vârf un sfert de cadavru omenesc, înnegrit, putrezit și ciugulit de ciori, rămășițele unui iobag român care ucisese pe copiii stăpânului său și apoi dăduse foc curților. Amintirea aceasta îl supără toată ziua și-i înnegri gândurile, încât după amiazi fu cuprins de o bănuială neroadă, că Crișan, în loc să-i împlinească voia, s'a dus cu poruncile împărătești și cu crucile la fisolgăbirăul din Brad și i-a desvăluit toate planurile. Ar fi trebuit să aibă un om al lui, cunoscut vechiu și de încredere, pelângă Crișan, pentru legătură și ca să-i cunoască toate mișcările. Degeaba se revolta în sine împotriva acestor bănueli nevrednice, ele stăruiau în creerii lui și nici nu-l slăbiră până ce chemă pe Iacob Topa și-i porunci să plece chiar acuma, să iea urmele lui Crișan și să-i aducă știri despre el și despre tot ce se va întâmpla.

Noaptea o petrecu ca iepurele, ascultând și așteptând, deși știa bine că înzadar. In somnul mai mult atipit avu crâmpee de visuri, toate în jurul căpitanului de iobagi despre care vorbise deunăzi cu Cloșca.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://patratransilvania.ro/mdrr1901-1932

Parcă-l vedea legat cu lanțuri pe tronul de fier înroșit și-i auzea carnea sfârâind. Se trezi scăldat în sudori reci și având încă în nări mirosul cărnii arse.

Duminecă se duse la biserică și, cât ținu slujba, se rugă fierbinte, în rândul întâi, lângă icoană, cu ochii mereu la chipul Mântuitorului răstignit pe cruce. Rugăciunile îi întăriră iar inima. Socotise să mai îndemne puțin pe oameni după biserică, dar nu mai avu răbdare. Simțea nevoe de singurătate. Urcă spre căsuța lui în Crângul Feregetului. Și după amiazi se așeză pe prispă afară, singur. Sufletul îi era atât de plin că trebui să facă acuma ce nu mai făcuse de mulți ani: prinse a hori niște cântece vechi în care plângea și se mângâia jalea moților. Glasul lui dulce, cald, tremura prelung în văzduhul posomorît de toamnă și se ducea departe ca o chemare și un îndemn, amestecându-se cu freamătul înfrigurat al codrilor ruginiți. Vecinii din crâng ascultară mirați cântecele lui Ursu Nicula; erau doar atâția ani de când se lăsase de horit. Un bătrân, trecând prin ograda lui ca să ajungă mai drept acasă, îi și zise:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Horești, horești, Ursule, parcă te-ai pregăti de nuntă mare?

— Apoi că tocmai așa e, moșule, bine zici! făcu Horia cu atâta voie bună că păru întinerit cu douăzeci de ani.

Noaptea vru să vegheze întru așteptarea veștilor care nu se poate să nu sosească. Îl năpădi însă un somn de plumb, fără visuri. După miezul nopții niște bătăi grăbite răsunară în ușa tinzii. Nu le auzi. Se deșteptă întâi feciorul, cu toate că jucase la horă până târziu și venise rupt de oboseală. Ion trebui să-l sgâlțâe ca pe un buștean ca să-l trezească.

— Ce-i, ce-i? își frecă dânsul ochii ca de pe altă lume.

— Scoală că bate cineva la tindă și o fi veste pentru dumneata!

— Cine-i? întrebă Horia în tindă.

— Vasile Sgârciu, trimis cu vești dela căpitanul George Marcu Crișan!

Horia îmbrățișă lăcrimând pe nepotul lui Cloșcuț. Va să zică pe el l'a luat Crișan ca om de legătură? Atunci de ce-a mai mânat el aseară pe Iacob Topa înzadar? Acuma nu face nimic. O ștafetă mai mult nu strică.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Intâi, Vasilică, de unde vii şi cum vii? îl descusu Horia aşezându-l pe laviţă, prin întunerec, nevrând înadins să aprindă opaiţul.

Flăcăul răspunse că a sosit într'o goană, călare, peste munţi, tocmai din satul Mesteacăn, de lângă Brad.

— Să-mi spui tot, tot! stărui Horia.

— Doar numai deaceea am venit! zise Vasile cu oarecare mândrie.

Crişan îl ceruse pe Vasile Sgârciu dela Cloşca, spre a avea om de credinţă pe lângă dânsul. Astfel Joi, dis-de-dimineaţă, au plecat împreună la Brad, la târg. Ca să nu-l cunoască cine nu trebue, s'a îmbrăcat în straele cele mai rele şi s'a ascuns subt podul cel mare de peste Criş. Acolo i-a trimis Vasile în taină câţi oameni a putut din câte sate erau prin târg. Crişan, în numele lui Horia, i-a poftit să vie Duminecă la biserica din Mesteacăn, să audă acolo poruncile pe care le-a adus Horia dela împăratul şi să se sfătuiască cu toţii ce să facă. Apoi Vineri şi Sâmbătă au colindat satele îndemnând cât mai mulţi oameni să meargă la Mesteacăn. Au mers Sâmbătă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

noaptea în comuna Vaca, de unde e însuș Crișan, iar Duminecă, pela prânzul cel mic, au sosit și ei la biserica din Mesteacăn, găsind adunați vre-o cinci sute de oameni veniți din tot Zarandul, ba chiar de prin Huniedoara și din munții Abrudului. Crișan îndată a arătat mulțimii crucea cu chipul împăratului și poruncile și le-a spus că Horia n'a mai putut veni dar le-a trimes semnele acestea ca să vază și să știe că înălțatul împărat poruncește tuturor românilor să se facă grăniceri și să nu mai slujească de-aci înainte decât împăratului, iar nemeșilor numai cine are poftă și numai pe bani buni. Ca să se împlinească poruncile împăratului trebue să meargă cu toții îndată la Bălgrad să li se dea arme, că de pe valea Mureșului au și plecat din fiece casă câte-un om, iar Horia îi așteaptă pe toți la Z'atna. Ici-colo câte unul mai puse vre-o întrebare, apoi îndată se învoiră toți să porncască degrabă la Bălgrad, să nu li-o iea a'ții înainte. N'ar fi bine însă să treacă prin Brad, nu cumva să aibă necazuri cu dommii și să-i oprească, ci s'o iea peste Vaca și Zdrapți până la Curechi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

unde să se întâlnească toată lumea, aşteptându-se unii pe alţii. Totuş, spre mai mare încredere, Crişan îi puse pe toţi să jure pe sfânta cruce că vor cinsti făgăduinţa dată aci, iar popa făcu o slujbă întru binecuvântarea norodului şi izbânda tuturor planurilor. Crişan mai porunci gloatelor să-şi iea merinde pentru trei-patru zile şi mâine să fie negreşit cu toţii în Curechiu, nimeni să nu lipsească, ci mai vârtos să cheme şi oameni din satele care n'au fost la adunarea de azi. După ce s'a împrăştiat poporul, el s'a dus cu Crişan iarăş în satul Vaca unde căpitanul a şi rămas până mâine, iar pe dânsul l'a trimis în mare grabă să dea de ştire lui Horia şi lui Cloşca, să adune şi dânşii satele fără zăbavă ca să fie gata când vor sosi crişenii...

Horia nu-l întrerupse deloc, dar la sfârşit vru să-i mai ceară amănunte. Vasile însă nu mai vru să stea. Trebue să ajungă, înainte de-a se face ziuă, la Cărpeniş, la unchiul său Cloşca, să-i povestească şi lui, să-şi iea niţică merinde şi să fie după amiazi înapoi la Curechiu unde-l aşteaptă Crişan. Işi luă rămas bun şi se făcu nevăzut.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fiindcă mai era mult până să se mijească de ziuă, Horia se trânti iar pe pat, socotind să aţipească, să mai prindă puteri pentru mâine. Dar nu mai fu chip să închidă ochii. Plănuia fel şi fel cum să facă să iasă toate bine. Mulţimea de oameni trebuește comandată, călăuzită, învăţată, că altfel nimeni nu o mai poate stăpâni. Se gândi pe rând la sate, pe cine ar putea face primari în locul celor domneşti care vor trebui traşi la răspundere şi pedepsiţi pentru fărădelegile săvârşite... Apoi i se păru că se cam grăbeşte a împărţi pielea ursului din pădure. Intâi să vază cum se vor întoarce lucrurile şi întâmplările.

Se sculă cu noaptea în cap şi sculă şi pe Ioan care, de trudit ce fusese dela horă, nici nu putuse asculta până la capăt povestirea lui Vasile, că-l copleşise somnul mai tare decât toate avânturile războinice.

— la scoală, scoală, măi căprare! îl zgândări bătrânul batjocoritor. Ehei, cu cătane ca tine nu scoatem noi până-i lume pe Dumitru Todea din temniţă!

După ce-l desmeteci, îi porunci să meargă la George al lui Nistor şi la Anghel al

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Manciului şi la cel al lui Ţiloş, şi la Lupu Coroiu şi la văru-său Petre Coroiu, apoi la Petre Manciu şi la Florea Nicula, pe rând, şi să le spuie tuturor să dea de veste oamenilor că s'au sculat crişenii pentru dreptate şi vor să pornească la Bălgrad să-i facă grăniceri, deci şi moţii să fie toţi gata, să nu rămâie mai prejos şi când vor auzi buciumul pe munţi şi tulnicele să vie degrabă la Păltinişul din hotarul Blăjenilor unde se vor strânge toate satele la sfat mare.

Inainte de prânzul cel mic se pomeni cu o ştafetă dela Ponor: primarul îi trimitea de ştire că au prins un om străin care adulmeca prin sat cine ştie ce, pus pare-se de stăpânirea domnească să afle gândurile şi planurile iobagilor. Intreabă ce să facă cu omul acesta?

De astădată Horia se bucură de întrebare, căci cu răspunsul poate să cheme şi satele de pe Arieşul mare până pe Ompoiu la marea adunare plănuită. Ca să fie timp să meargă vestea peste tot chibzui că pe Joi ar fi nemerit să hotărască ziua. Dacă vor sosi crişenii până atunci şi vor face

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tămbălău, se vor strânge și satele singure mai curând. Fiindcă solul din Ponor nu i se părea prea isteț, se așează și, cu slova lui bătrânească, scrise așa:

„Sănătate dumitale, Jude din Ponor! Vină „cu satele dumitale la Câmpeni și cu omul „pe care l-ați prins, după porunca împă- „rătească. Și să aduceți acolo și pe oamenii „care au prins pe omul acela, pentrucă am „să vă arăt porunca împărătească. Afară de „celea pe care vi le-am spus au mai sosit „altele nouă. Dacă nu veniți cu toții, vina „pe voi cade că ați călcat porunca împără- „tească. Noi vă chemăm din porunca îm- „păratului ca să se citească toate în fața „voastră. Dacă nu veniți, așa să știi, călcați „porunca împăratului. Și cartea să fie tri- „measă iute la Bucium, la Ioniță Dandea „ca să vie și dânsul la Câmpeni să audă „porunca împărătească și tot satul cu voi „împreună. Ioniță să trimeată cartea la „Lupșa la popa Simion și de-acolo să plece „degrabă Mujina ca să aibă de știre să „audă poruncile împărătești. Și eu Ursu „Nicula deasemenea poruncesc acestea la „satele de sus și cine nu va asculta de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

„porunca împăratului cu mare pedeapsă va „fi pedepsit. Cartea să meargă iute ca să „dea de ştire tuturor, că domnii nu vin la „Câmpeni să facă pace cu satele".

Indatăce slobozi pe trimisul din Ponor, Horia îşi adună toate hârtiile în traistă şi coborî în sat de-a dreptul la popa cel tânăr Gheorghiţă Nicula.

— Domnule părinte, iacă, a sosit vremea să ne ridicăm! îi zise Horia fără nici un înconjur, parcă ar fi vorbit cu un vechiu tovarăş.

Faţa suptă, cu bărbuţa gălbuie şi ochii aprinşi dădeau preotului o înfăţişare tulburătoare. Drept răspuns acuma îşi făcu o cruce mare, bolborosind ceva fără sgomot, numai din buze.

Horia venise în realitate să se spovedească şi să se cuminece, ca şi când ar fi plecat la nuntă sau la războiu sau la un drum lung cu multe primejdii de unde nu se poate şti dacă se va mai întoarce, şi când. In faţa preotului însă se simţi curat şi înălţat şi, în acelaş timp, atât de sigur de biruinţă ca şi când, dacă ar fi întins mâna, ar fi putut-o culege ca pe o fructă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

coaptă. Îi spuse totuș tânărului preot tot ce știa și ce plănuia, fără a-i cere vre-un sfat sau vre-un ajutor, ci numai pentru bucuria de-a se destăinui în deplină inimă unui om de care nu ți-e teamă că va șopti mai departe ce a auzit. Și într'adevăr popa Gheorghiță, ca și când nu i-ar fi spus nimica, murmură doar ca pentru sine:

— Doamne ajută-ne și mântuește-ne!

Horia îi sărută mâna și plecă cu inima oțelită. Îi trecuse ca prin farmec orice grije și orice îndoială. Gândurile lui toate se înșirau ca pe o ață, limpezi și albe, asemenea unor mărgele lucitoare. Nu mai vru să iea nici o hotărîre până ce nu va afla lămurit ce a isprăvit Crișan în Zarand. Și orice ar isprăvi, în adunarea dela Păltiniș trebue să se ridice toți moții, Joi.

Rămase în sat. In miez de toamnă, oamenii erau mai mult pe-acasă. Imprejurul lui se strânseră câțiva bătrâni. Svonurile despre adunarea dela Mesteacăn se împrăștiaseră peste tot, umflate. Se spunea că creștinii au început „rebelia" împotriva domnilor și că au dat foc orașului Brad. Alții povesteau că dela Mesteacăn norodul a por-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nit îndată spre Bălgrad, peste munți, și că acuma ar fi ajuns pela Zlatna unde însă cătanele au închis drumul. Horia asculta veștile și nu zicea nici da, nici ba, oricât îl descoseau oamenii. Numai ca să scape de întrebări spuse la urmă:

— Apoi n'om sta nici noi ca bolovanii, măi fraților! Că poruncile împărătești cele nouă la mine sânt și trebuc să le împlinim!

Mai după prânz târziu sosi dela Câmpeni, cu căruța, primarul Macavei Bota. Părea cam opărit, deși, trecând pelângă Horia, îi zise cu glas glumeț, ca și când ar fi fost cei mai buni prieteni:

— Da ce, măi Ursule, crișenii tăi s'au apucat de rebelie?

— Poate că tu știi mai bine, că noi n'avem nici o știre! răspunse Horia rece și aproape disprețuitor.

— Treaba voastră, Ursule, numai să știi dela mine că ponosul tot tu ai să-l porți! făcu primarul ridicând din umeri.

— Na, lasă, nu-mi mai purta de grijel Mai bine vezi de pielea ta! sfârși Horia și mai ascuțit, întorcându-se cu spatele, parcă nici n'ar mai fi vrut să-l vază.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Închipuindu-și că o să-i soscască veşti, se întoarse acasă spre seară. Fecioru-său dăduse poruncile tuturor, ba cu Petre Coroiu s'a înțeles să recruteze vre-o douăzeci de călăreți, tot bărbați unul și unul, care să umble mereu după Horia, cum se cuvine după căpitanul cel mare al oștilor.

Se trânti pe pat, îmbrăcat, să fie gata pentru orice întâmplare. Povesti cu Ion până pela miezul nopții, apoi adormiră amândoi și nici nu se treziră până ce se făcu ziua mare. Feciorul se miră că n'a mai venit nici o știre. Bătrânul observă însă liniștit:

— Nu e nici o grabă. Toate la vremea lor.

Totuș nu plecă de-acasă și pela amiazi se pomeni cu Cloșca, venit călare, aprins la față. Un om sosit dela Abrud i-a adus vestea că azi-noapte s'a întâmplat o poznă mare la Curechiu, unde se întâlniseră oamenii ca să pornească la Bălgrad. Zice că nu se știe din ce pricină, mulțimea a omorît doi solgăbirăi și vre-o zece panduri și acu nu mai vrea să meargă la Bălgrad ci s'a apucat să omoare pe domni prin toate satele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Apoi ce te sperii, Cloşcuţ? zise Horia. Că doar tocmai aşa am vrut noi să se întâmple!

Nu mai lăsă pe Cloşca să se întoarcă acasă până ce vor primi veşti adevărate dela Crişan, căci svonurile umblă mai repede, ce-i drept, dar şi mai mincinoase. Insfârşit noaptea sosi Iacob Topa.

— Sănătate şi voie bună, crăişorule! strigă către Horia vesel şi mulţumit.

Povesti pe îndelete cum şi-a îndeplinit însărcinarea ce i-a dat-o Horia. S'a dus întâi să iea urmele căpitanului Crişan chiar de-acasă. Era plecat de Joi la târg, la Brad, şi de-atunci nu se mai întorsese. Poate s'o fi abătut prin satul lui, prin Vaca, să-şi vază neamurile. Muierea lui Crişan nu ştia deloc şi nimica unde şi pentruce plecase bărbatul. Iacob a mas acolo şi Duminecă dimineaţa a pornit spre Vaca, peste munţi, să ajungă mai degrabă. Totuş deabia pela amiazi a putut sosi, căci drumul e lung şi greu. Acolo a aflat că oamenii au fost chemaţi cu poruncă împărătească la Mesteacăn şi căpitanul Crişan i-a jurat să se ducă la Bălgrad. A venit mai pe urmă şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Crișan, chiar dela Mesteacăn. A rămas cu el și eri au pornit împreună peste Zdrapți și prin Criștior și București, la Curechiu unde trebuiau să se întâlnească toți oamenii. Venea lumea într'acolo ca la veselie, și alta nu. Și se bucura Crișan de parcă vedeai cum îi crește inima, măcar că nu zicea nimica. Cine a sosit mai târziu, nici n'a mai găsit unde să se adăpostească în sat peste noapte, încât mulți au trebuit să doarmă pe-afară, pe câmp, care cum au apucat și s'a nemerit. Crișan însuși se aciuase, împreună cu Toma Berna, consătean de-al lui din Vaca, la un biet iobagiu cu o droaie de copii; deaceea nici nu s'au culcat în casă, ci într'un șopron, pe niște ogrinji. El, Iacob, s'a ținut tot după dumnealui, cum îi poruncise Horia și cum dealtfel îi ceruse și Crișan. Dar înspre miezul nopții, muierea gazdei se apropie tiptil de șopron și îi scoală și le spune speriată să fugă c'au venit cătanele să prindă pe Crișan. Ei n'au crezut și au eșit în ogradă, să vadă ce s'a întâmplat. Ulița plină de oameni și la poartă doi domni și cu patru panduri. Crișan, nici una nici două, sare peste gard

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în grădina vecinului, unde erau câteva clăi de fân, şi-şi pierde urma. Dar domnii, cum văzură una ca asta, porunciră cătanelor să tragă cu puşca după Crişan şi să-l omoare dacă nu stă pe loc. Tot satul se umpluse de spaimă şi de sgomot. Oamenii năpădiseră în uliţă. Nimeni nu ştia ce-i, doar atâta se spunea din gură'n gură că nişte solgăbirăi s'au pus să omoare pe Crişan. Alţii adăogau că, după Crişan, au să omoare toată lumea şi că de-aceea au venit pandurii cu puştile. Incepu să tragă cineva clopotul bisericii în dungă, a primejdie. Solgăbirăii cu pandurii s'au pomenit înconjuraţi de iobagi speriaţi şi furioşi care în curând au început să ameninţe, să suduie. Apoi deodată s'a auzit glasul lui Crişan, aspru, tăios ca o bardă: „Pe ei, copii!" Un solgăbirău înjură pe ungureşte şi porunci cătanelor să tragă în oameni. Cellalt striga cât îl ţinea gura: „Inapoi! Inapoi!" Pandurii încearcă să tragă, ridică arma la ochi, dar cocoşul ţăcănia înzadar, căci capsele nu luau foc, parcă ar fi fost muiate în apă. Incercarea asta şi mai ales răcnetele ungureşti ale solgăbirăilor scoaseră din sărite pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

oamenii şi altfel destul de amărîţi. Cineva din mulţime ridică bâta şi plezni în cap pe un solgăbirău. Atâta a trebuit. In clipa următoare zeci de ciomege se năpustiră asupra slujbaşilor, apoi bolovani, apoi topoare. Intr'un sfert de ceas, poate şi mai puţin, din cei doi solgăbirăi rămăsese o grămadă de carne însângerată. In aceeaşi vreme pandurii îngroziţi căutau s'o iea la sănătoasa, dar nu puteau străbate prin mulţimea vânzolită. Unii îşi amintiră şi de ei şi prinseră a-i snopi cu pumnii, cu bâtele, cum le venea mai la îndemână. „Jos puşca!" urlă cineva şi îndată alţii le smulseră armele, le descinseră săbiile. Apoi bătaia urmă înainte până ce pandurii, cu hainele sfâşiate, cu capetele goale, zdrobiţi şi plini de vânătăi şi de zgârieturi, izbutiră să se facă nevăzuţi în întunerec. Când vălmăşagul era mai în toiu, sosi la faţa locului preotul Costan Turciu din Criştior de mână cu copilul birăului din Curechiu. Se făcu anevoe tăcere încât popa să poată povesti revoltat norodului cum a fost chinuit sărmanul băiat de către gornicul Petre Cara din Criştior, venit cu cei doi solgăbirăi să omoare în ascuns

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe Crișan ca pe urmă să poată împrăștia mai lesne mulțimea rămasă fără conducător. Indată ce s'a înnoptat, gornicul din Criștior, trimis înainte de către solgăbirăi, a venit drept la casa primarului. In casă era numai copilul, căci primarul văduv de șase luni, umbla prin sat din pricina mulțimii de oameni care sosise și nu-și găsea adăpost. Gornicul, cum a intrat, a cerut pâine, că, zicea, e flămând. Copilul i-a dat o bucată, dar gornicul a svârlit-o în foc. Apoi i-a cerut rachiu, că i-e sete. I-a dat, dar și sticla cu rachiu a aruncat-o. „Unde-i crăișorul vostru că pe el vreau să-l mănânc și de sângele lui mi-e sete!" Copilul nu pricepu: „Care crăișor?" Gornicul l'a plesnit atunci peste cap și i-a zis: „Horia!... Ori vrei să te prefaci că nu știi?" Pe urmă a început să-l întrebe că unde e tras cellalt tâlhar, adică Crișan. Și fiindcă băiatul, fraged și neștiutor, n'a putut răspunde, gornicul a luat vătraiul din foc și i-a ars cu vătraiul fața și mâinile până ce l-a făcut numai o rană. Nici nu apucă popa să sfârșească și trei oameni aduseră pe gornicul vinovat. Il dibuiseră undeva și-l recunoscu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

seră după cum umbla să se pitească. Gornicul zicea neîncetat: „Oameni buni, iertaţi-mă, nu-s eu vinovat, că am avut poruncil" Crişan însă strigă furios: „S'a isprăvit vremea iertărilor! Acu e vremea pedepselor! Câinii şi vânzătorii trebuesc omorîţi fără cruţare!" Şi în clipa următoare Toma Berna, care se afla tocmai lângă dânsul, fără a zice o vorbă, izbi cu toporul drept în numele tatălui pe gornicul Petre Cara, încât acesta se prăvăli ca un buştean. Ce s'a mai ales din noaptea aceea, numai Dumnezeu ştie. A dormit cine a putut, dar vălmăşagul nu s'a mai potolit de tot. De cu seară rămăsese vorba ca toată lumea să se adune a doua zi în capul satului, la cruce, ca de-acolo să pornească înainte spre Zlatna. S'au şi adunat ei oamenii, s'a dus şi Crişan, dar, după câte se întâmplaseră în cursul nopţii, nimănui nu-i mai ardea să plece mai departe. Se băgase frica în oameni că, în lipsa lor, domnii au să se răzbune pentru uciderea solgăbirăilor şi când s'or întoarce dânşii vor găsi numai jale şi durere pela casele lor. Atunci Crişan, cu glas mare, a poruncit să plece toţi după dânsul la bi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramuri.ro/mdrr1901-1932

serica din sat, să le vestească acolo, în faţa altarului, poruncile împărăteşti. Popa din Curechiu, bătrân şi slăbănog, n'a avut încotro şi a trebuit să deschidă biserica. Aici Crişan, cu crucea împărătească în mână, cea adusă de Horia, a arătat oamenilor în puţine cuvinte că domnii se împotrivesc ca românii să capete arme şi, făcându-se grăniceri, să scape de iobăgie. Cele ce s'au întâmplat azi noapte trebue să fie de învăţătură. Deaceea el, căpitan pus de Horia după porunca înălţatului împărat, porunceşte tuturor să-l urmeze pe el şi să stingă pe toţi nemeşii şi pe toţi ungurii, căci numai astfel vor putea scăpa de robie. Frică să nu-i fie nimănui, deoarece uite, aici este porunca împărătească prin care neamul românesc e îndreptăţit să stârpească pe unguri de pe faţa pământului ardelenesc, iar moşiile şi toate averile lor să le împartă între dânşii din a căror sudoare şi cazne s'au făcut toate bogăţiile... Şi au pornit toţi, poate opt sute de oameni dacă nu şi mai bine, cu Crişan în frunte. Mergea lumea chiuind parc'ar fi mers la nuntă. Au luat-o drept, pe cărare, prin pădure, lă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sând laoparte satul Șesuri. Au trecut prin Bucureşti. Câţiva mai inimoşi au împrumutat coase şi topoare dela oamenii de-aci, ca să aibă ceva în mână. Pela prânzul cel mic toată ceata cobora în valea Crişului Alb, în satul Criştior. Iobagii din sat eşiră în uliţă ca şi când demult ar fi aşteptat sosirea răzvrătiţilor. Dela dânşii află căpitanul că la curţile cele mari ale neamului Kristsori e adunată boerime mai multă, chiar şi un solgăbirău dela Brad, anume Pakot. Acuma mulţimea începu să alerge, sporită cu iobagii satului care luau furci şi coase şi securi. Ş'apoi deodată ceata întreagă s'a năpustit asupra curţilor, care pe porţi, care peste garduri, din toate părţile, cu nişte răcnete de să se dărâme zidurile. N'a mai fost nici o poruncă şi nici o cruţare. Oamenii izbeau unde nemereau: ferestrele se făceau ţăndări, uşile erau smulse din ţâţâni, mobilele sfărâmate, domnii găsiţi prin casă ori prin ogradă ucişi cu topoarele, cu furcile, cu coasele, ca guzganii. In câteva minute vre-o cincisprezece nemeşi zăceau care cu ţeasta crăpată, care cu coşul spintecat, care cu beregata sfâşiată, prin diferite

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

colţuri. Năvala venise aşa de fulgerător că domnii nici n'avuseseră vreme să se gândească la apărare. Puţini se zice că s'au strecurat de au putut fugi prin păduri. Vre-o trei bătrâni, mai multe femei şi câţiva copii au fost cruţaţi, fiindcă iobagii din sat s'au pus chezaşi pentru dânşii. Căpitanul i-a iertat, dar a poruncit popii Costan să-i boteze îndată în legea românească, să se vază că nu mai e îngăduit să rămâie decât români. Intrară cu toţii în bisericuţa de piatră, foarte veche, unde preotul făcu rugăciunile legiuite şi-i botează. In semn că se face pace deplină, căpitanul Crişan mai porunci ca fata solgăbirăului să se mărite cu un iobagiu român, care-i place ei. Fata slăbuţă, înfricoşată, drăgălaşă, s'a uitat împrejur ca o căprioară speriată şi, în cele din urmă, după ce i-a făcut semn şi maică-sa, a zis către preotul Costan: „Dacă trebue neapărat să mă cununi, atunci îl aleg pe Ion Sârbu, că ne-a slujit totdeauna cu credinţă". Ion Sârbu fu adus degrabă în biserică. Un băetan de vre-o douăzeci de ani, frumuşel, cuviincios. Când i se spuse că va fi bărbatul domniţei, a îngălbenit. Popa însă i-a cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nunat repede, căci nu era vreme de pierdut. Facă tinerii pe urmă ce-or vrea și înțeleagă-se... Într'adevăr în acest timp țăranii spărgeau și sfărâmau să nu rămâie piatră pe piatră din curțile domnești, iar iobagii din sat își împărțeau hambarele și începeau a căra bucatele acasă. Apoi cineva răzbi în pivnițe și îndată chemă și pe alții la băutură. Când văzu însă căpitanul Crișan asta, de teamă să nu se înfunde oamenii la bunătățile pivnițelor, porunci cu glas mare să se scoale toată lumea să plece la Brad, unde e cuibul domnilor, să dea foc orașului și să stingă pe toți ungurii de-acolo. Micula Bibarț, un bărbat voinic ca un steag, ceru voe lui Crișan să meargă cu o ceată de oameni la Mihăileni, să isprăvească și cu nemeșii de pe Valea Crișului în sus. Crișan fu mulțumit, îl făcu în fața tuturor căpitan și-i dădu drumul. Apoi înainte de-a porni spre Brad, i-a poruncit lui Iacob Topa să însoțească pe căpitanul Bibarț la Mihăileni, să-i dea ajutor dacă va avea nevoe, și după ce se va fi sfârșit treaba pe-acolo, să iea un cal domnesc și să gonească la Horia să-i rapor-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

teze ce-a văzut şi să-i spuie din partea lui numai atâta: „Merge bine!“ Veşti îi va mai trimite prin Vasile Sgârciu care sosise înapoi şi se întâlnise cu Crişan pe drum spre Criştior. Poate să-i mai spuie marelui căpitan că Joi va fi şi dânsul negreşit la Păltiniş, căci până Joi nădăjdueşte să nu mai fie nevoe de el pe-aici... Aşa apoi Iacob a pornit cu ceata căpitanului Bibarţ pe Criş în sus, prin Zdrapţi, şi pela amiazi au ajuns la Mihăileni. Curtea domnească însă o găsiră părăsită. Se auzise aci, nu se ştie cum, ce se întâmplase la Criştior şi nemeşul, împreună cu copiii şi cu un frate al său, fugise prin păduri. Căpitanul Bibarţ porunci iobagilor din sat să-i scoată din pământ pe domnii fugiţi că altfel va aprinde toate casele să se aleagă scrum şi cenuşă din ele, iar zece bărbaţi, cei mai de frunte, vor fi traşi în ţeapă numai decât. Peste o jumătate de ceas fugarii, legaţi, erau în ograda primăriei. Bibarţ e din Blăjeni şi a suferit multe nedreptăţi dela domnii din Mihăileni care, acum trei ani, făcuseră să fie spânzurat un frate al său numai pe bănuiala că ar fi avut de gând să omoare pe un gornic al

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

curţii. „Na, domnule, să ne răfuim!“ Atâta i-a zis Bibarţ boerului cel mare, apoi a strigat pe Toader Cleşu, care fusese cătană împărătească, şi i-a poruncit să le taie capul. Şi Toader, cu o bardă grea, a retezat capetele tuturor, proptindu-i ca nişte butuci, pe un tăietor. Din toată familia numai doamna lipsea. O ţigancă dela curte, luată la zor, mărturisi că doamna s'a îmbrăcat ţărăneşte şi a fugit în pădure împreună cu domnii. „Nu face nimica! Şi doamna pe-aici trebue să fie! Are să se găsească!“

— Asta s'a petrecut azi pela prânzul cel mare — sfârşi Iacob. N'am mai stat, că nici nu mai aveam de ce. Oamenii începuseră să care acasă dela curte ce aflau mai de preţ, iar unii umblau să dea foc caselor. Căpitanul Bibarţ e om cu socoteală şi îndrăzneţ. El face ispravă. Mi-a şi dat un cal din grajdurile nemeşului, să pot veni mai repede, să aduc raport despre toate.

Horia şi Cloşca au ascultat fără a-i pune vre-o întrebare parcă, auzind ce spunea Iacob, gândurile lor ar fi urmărit alte întâmplări asemănătoare în viitor.

— Bine, Iacobe! zise Horia la urmă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/rdrr1901-1932

Se uită la Cloşca. Şi Cloşca se ridică îndată, murmurând:

— Na, frate Horia, eu mă duc şi să ne vedem sănătoşi la Păltiniş!

— Du-te, frate Cloşcuţ, şi iea seama la toate!

Pe urmă, după ce plecă Cloşca, mai stătu de vorbă cu Iacob. Pe când povestise întâmplările din Criştior, pe el începuse să-l roadă o înfricoşare pe care nu ştia cum să o stăpânească. Acuma vorbiră de una şi de alta până ce zise:

— Da câţi domni spui c'aţi ucis la Criştior?

— Apoi or fi vre-o cincisprezece, dacă nu şi mai mulţi — răspunse Iacob.

— Şi... nici o femee?

— Ba mi se pare c'a fost şi o muiere...

Horia, fără să vrea, avu o strângere de inimă.

— Eu n'am văzut-o, dar am auzit c'ar fi fost o preoteasă ungurească. Se luase de piept cu un om şi-i căra la pumni în cap de să-l omoare şi alta nu. Atunci apoi a sărit alt om şi a trăznit-o cu securea în ceafă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu mai întrebă nimica Horia, ci se mulţumi să-i dea porunci pentru a doua zi: să umble prin sat să cheme oamenii la Păltiniş, să găsească doi bucinători buni care mâine noapte să dea de ştire tuturor să vie negreşit să afle nouile porunci împărăteşti. La Crişan să nu se mai întoarne, căci e nevoe de dânsul aici. Oamenii din Albac şi cei din împrejurimi să se adune aici, la biserică şi să pornească cu toţii împreună.

Ion încă nu venise acasă din sat. Feciorul sburda de bucurie şi de mândrie şi-şi pusese în gând, împreună cu alţi flăcăi de seama lui, să umble din casă'n casă şi să scoată la Păltiniş pe toţi bărbaţii din Albac.

Până să se întoarcă băiatul, Horia, singur, mai chibzui cele povestite de Iacob şi iarăş se opri la întâmplările din Criştior. Cum au venit împrejurările de tocmai la Criştior a trebuit să înceapă prăpădul şi tocmai cu neamurile domniţei pe care atâta o visase el odinioară! De ani mulţi de zile nu se mai gândise la ea, până când s'a întors dela Viena cu poruncile cele mari în traistă. Ii fusese frică mare să nu fi căzut şi domniţa jertfa răzbunării drepte. Acuma îşi dă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dea seamă că s'a speriat degeaba. Domniţa e măritată undeva pe lângă Cluj, aşa că e departe de primejdiile de-aici. Apoi domniţa o fi acuma femee bătrâioară cu copii mari. Visurile au trecut demult. A rămas numai amintirea ca un abur de ameţeală...

A doua zi dimineaţa îi fu şi ruşine că s'a putut opri la asemenea gânduri slăbănoage. Coborî în sat să cheme şi pe popa Gheorghiţă la adunarea de mâine, că poate va fi trebuinţă de slujitorul Domnului. De alte porunci pentru oameni nu mai era nevoe; toată lumea ştia cele de lipsă. A intrat însă în cancelarie să dea bineţe primarului. Străjile îi spuseră că Macavei Bota a plecat la Câmpeni cu căruţa încărcată, fiindcă l'au speriat unii că are să fie spânzurat îndată după ce se va întoarce Horia dela Păltiniş.

— Apoi de ce i-e frică tot n'are să scape! mormăi Horia întunecat.

Până seara mai veniră şi alte ştafete cu veşti din Zarand. Auzi că încă de eri după amiazi Crişan cu o oaste de ţărani s'a repezit asupra oraşului Brad, au ucis acolo pe cine s'a împotrivit, au dat foc câtorva curţi domneşti, iar pe nemeşii care s'au închis în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

biserica reformată i-au tras jos chiar din turn și i-au omorît pe toți. Apoi dela Brad țăranii s'au împărțit în mai multe cete și au pornit să stingă pe domnii de prin sate pe rând. Crișan însuși se spunea că s'a îndreptat spre Ribița unde mai mulți nobili înarmați îl așteptau gata de luptă.

Insfârșit Joi dimineața se rase frumos, se îmbrăcă în straiele cele mai bune și se găti ca la o sărbătoare mare. Iacob Topa veni și-i aduse calul pe care-l luase dela Mihăileni. Impreună cu dânsul mai sosiră unsprezece călăreți.

— Crăișorul nostru trebue să fie păzit ca și domnii! zise Iacob în vreme ce călăreții îl întâmpinau cu niște „trăiască" de clocotea Crângul Feregetului.

In fruntea cetei de albăceni, Horia coborî pe Arieș până la Secătura, apoi urcă până la Neagra și de-acolo trecu la Vidra, ca să adune de peste tot oamenii. Sosiră după amiazi la Păltiniș. Intr'o poiană largă mulțime mare de țărani aștepta și pe cărări mai veneau mereu. Cloșca era acolo demult. Norodul, când zări pe Horia în fruntea moților, izbucni în strigăte de bucu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rie parcă le-ar fi adus toate bunătăţile lumii. Horia se sfătui puţin cu Cloşca şi cu bătrânii şi hotărîră să aştepte pe Crişan cu zărăndenii. Până atunci oamenii nu mai vorbiră decât despre isprăvile rebeliştilor de pe Crişuri, povestindu-se multe minunăţii, adăogând fiecare ce ştia sau măcar ce auzise. Apoi sosi şi Crişan însoţit numai de vre-o cincizeci de oameni, dar toţi călări şi toţi înarmaţi, care cu puşti, care cu lănci, ca o adevărată oştire ce vine din războiu. Un răstimp lung trecu până ce se potoli lumea, căci întreaga ceată fu înconjurată şi asaltată de întrebări. Crişan isprăvise treaba la Ribiţa, încă de eri, iar azi dimineaţă, trecând prin Mihăileni, a mai avut să facă nişte judecăţi şi de-aceea a întârziat, mai ales că iobagii din Blăjeni, ca şi cei de-aici, erau să-i sfâşie ca să audă toate întâmplările rebeliei.

Pe urmă când se făcu linişte, Horia vorbi mulţimii. Nu mai avea nevoe să convingă pe nimeni. Porunca împărătească despre omorîrea ungurilor era acuma cunoscută. Le porunci doar să fie dârji şi necruţători, cum au fost şi ungurii de atâţia amar de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ani cu dânșii, și să asculte poruncile căpitanilor pe care-i va pune el ori pe care îi vor alege satele. Apoi ceru să jure toți pe sfânta cruce cu chipul împăratului că vor ucide tot ce e unguresc, fie domn ori slujbaș, dăruind viața numai celor ce vor primi pe loc legea și credința românească. Popa din Albac, cu crucea în mână, rosti cuvintele jurământului și mulțimea, cu capetele goale, le repetă într'un glas care părea mugetul unei vijelii.

Se înserase. Umbre mari se întindeau peste poiana albă de oameni. In liniștea munților numai murmurul gloatelor se ridica spre cer ca o amenințare înăbușită. Apoi, peste capetele tuturor trecu scurt, aspru, ca o săgeată de oțel, porunca crăișorului:

— Hai, feciori!

Și oastea albă se urni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indrr1901-1932

CAPITOLUL VI

A NOASTRĂ-I LUMEA!

Oastea țărănească înnoptă, pâlcuri-pâlcuri, prin Vidra și Poeni și Fântâna Lină și Plescuța și Ponorel și Sohodol, dar la răsăritul soarelui, Vineri, toată lumea trebuia să se întâlnească la împreunarea celor două Arieșuri căci acolo, pe-aproape, în satul Bogdănești se retrăsese și Horia să se odihnească și să mai sfătuiască cu căpitanii cei mari Cloșca și Crișan.

Noaptea o burniță urîtă și rece porni să cearnă, mohorîtoare de suflete. Până să se adune toată mulțimea și să se rânduiască se făcu prânzul cel mic și ploaia încetă parcă înadins să ușureze mișcarea cetelor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1937

Apoi norodul din treizeci și trei de sate se sculă și într'un ceas fu la marginea orășelului Câmpeni. Uliţa din sus se umplu repede de ţărani care se îmbulzeau, chiuiau, amenințau. In capul lor, călare pe un armăsar roib, Crișan, cu o cruce mare galbenă, drept steag de luptă, striga cât îl ţineau plămânii că oamenii cei de treabă vin să nimicească pe unguri ori să-i boteze în legea creștinească, precum a orânduit Dumnezeu și înălţatul împărat. Mai înapoi, înconjurat de călăreţi, Horia, cu suman alb ca o mantie crăiască și cu o pușcă pe oblâncul șelei, mergea tăcut, uitându-se în dreapta și în stânga, ca și când ar fi vrut să cerceteze inimile mulţimii. După dânsul venea Cloșca, tot călare, cu pene albe și roșii la căciulă, răcnind în răstimpuri câte-o sudalmă pe care cei dimprejur o reluau chiuind și adăogând, ca la nuntă:

— Hai, feciori, hai, c'a noastră-i lumea!

In piaţa orașului, mare, pătrată, aștepta altă mulţime ţărănească, în frunte cu feciorul lui Horia. Nu s'au mai dus la Păltinișul Blăjenilor, că le venea prea departe ș'apoi tot trebuiau să se întoarcă înapoi aci.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistelor.scriitorii.ro/mdrr1901-1932

Mai bine Ion se repezise prin satele dimprejur şi, mai cu sfatul, mai cu amenințarea, strânse lumea să nu lipsească nimeni a afla poruncile cele mari împărăteşti. Aseară, prin piață, în fața curților ispanului, se întâlnise cu gornicul Ursu Uibaru. Ii dăduse binețe, ca totdeauna, şi gornicul l'a oprit:

— Da ce, Ioane, s'aude că începe rebelie mare?

— Apoi ce-om face noi, nu ştiu—răspunse feciorul batjocoritor. Poate că ştie mai bine domnul işpan dacă i-ai spus d-ta!

Ursu Uibaru era galben şi chiar mustața i se pleoşti zicând:

— Cu domnul işpan nu-ți face voi nici o treabă că adineaori dânsul s'a pus în brişca cu trei cai şi poate tocmai la Aiud să-l mai prindeți!

Ion Horia ridică din umeri şi trecu înainte. Gornicul însă, spăimântat de plecarea lui bruscă, strigă după el:

— Pe mine n'aveți de ce să fiți supărați, Ioane, că eu, ştii bine, cât mi-a îngăduit slujba totdeauna am...

Flăcăul nici nu se întoarse, nici nu răs-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

punse, așa că gornicul rămase cu vorba în vânt. Auzise de pela oameni cum s'au sculat zărăndenii și că și moții au de gând să nu cruțe pe nimeni. El se rugase de ișpanul Intze, din pricina căruia și-a câștigat ura și scârba oamenilor, să-l iea cu dânsul, că poate să-l și omoare rebeliștii când or ajunge pe-aici; dar ișpanul l'a împins laoparte și nici măcar nu i-a răspuns.

— Așa-mi trebue, dacă am fost om de credință în slujba domnilor! mormăi amărît, cu ochii după feciorul lui Horia.

Toată piața era acuma plină de țărani și tot orașul fierbea ca un stup în care a pătruns un roiu tânăr și gata de luptă.

— Faceți loc crăișorului nostru! Laoparte! Loc! strigau călărețiii deschizând o pârtie prin mulțime.

Horia cu ceilalți căpitani trecură până în fața curții ișpanului și acolo se opriră. Crișan făcu semn mulțimii cu crucea că vrea să vorbească marele căpitan. Dar nu se putea face atâta tăcere ca să audă toată lumea. Cuvintele lui Horia fură purtate din gură în gură și tălmăcite după priceperea ascultătorilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Eu Ursu Nicula vă spun, oameni buni, în numele înălțatului împărat, că înălțatul împărat mi-a poruncit să vă spun și să vă arăt...

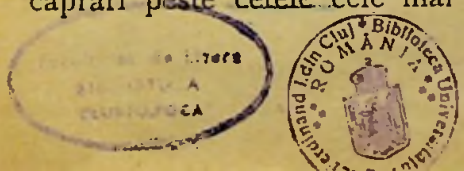
Nici nu ascultă toată lumea până la sfârșit, ci prinse a se răzleți în pâlcuri prin oraș, repezindu-se să împlinească poruncile auzite. Vidrenii și albăcenii, care se aflau împrejurul crăișorului, năvăliră în curtea șpanului și începură a sparge și a sfărâma tot ce găsiră. In cancelarie, unde erau documentele și toate hârțoagele de pe urma cărora se trăgeau toate fărădelegile, răvășiră dulapurile și rafturile, ba unii scoaseră în ogradă vrafuri de hârtii și le dădură foc. In aceeași vreme alte cete se năpustiră asupra caselor din piață în care locuiau alți slujbași și unguri, pe când crișenii, mai învățați cu rebelia, fiindcă prin satele lor prădaseră cu nădejde tot ce fusese de prădat, se grăbiră să puie mâna pe lada cu bani a domeniului. O grămadă de băieși, spălători de aur de pe Arieșuri, năpădi cancelaria schimbătorului de aur ca să se răzbune pentru batjocurile ce le suferiseră cu prețurile muncii lor. Alții sparseră ușile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bisericii papistaşe, pătrunseră înlăuntru şi sfărâmară băncile, stranele, icoanele, sfeşnicele, cruţând numai altarul. Buciumanii, după porunca lui Ionuţ Dandea şi pentrucă nici nu aveau clopot la biserica lor, se suiră în turn şi se siliră să dea jos clopotul papistăşesc ca să-l ducă acasă.

Pe când oastea de iobagi, împrăştiată prin oraş, se răcorea cum putea, Horia rămase în piaţă, înconjurat de călăreţii lui, la sfat cu Cloşca şi Crişan. Era mulţumit de avântul oamenilor, dar socotea că, pentru a ajunge la izbândă, trebue negreşit hotărîtă o rânduială. Dacă fiecare va face după capul său, curând de tot şi chiar înainte de-a fi putut dobândi ceva, curajul se va stinge şi sufletele ostenite înzadar vor fi lesne întoarse la jugul suferinţei. Este nevoe deci ca unii, puţini, să poruncească şi ceilalţi să asculte orbeşte poruncile. Mai ales Crişan, cu duhul ostăşesc rămas într'însul, se bucură auzindu-l. Ii şi zise îndată:

— Dumneata eşti căpitanul cel mare, alege-ţi căpitani câţi pofteşti şi mai dă-ne şi căprari peste cetele cele mai mici de oa-



Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

meni! Eu, prin părţile mele, am şi pus câţiva oameni de încredere căpitani peste sate şi aşa i-am putut lăsa pe dânşii să dregătorească!

Horia dădu din cap. Inainte de-a merge mai departe rânduiala trebue făcută. Să puie dânşii căpitani, neapărat, dar să îngădue şi satelor să-şi aleagă ele pe cei mai destoinici, pe care ei doar să-i întărească în slujbă. Dealtfel el însuşi tocmai cu treburile acestea va avea să se îndeletnicească mai mult. Satele nu pot rămâne fără conducători, căci slujbaşii domneşti şi mai cu seamă primarii trebuesc scoşi şi judecaţi pentru nelegiuirile ce le-au făptuit împotriva norodului. Mai este apoi de lipsă să se îngrijească şi de arme, că mâine-poimâine vor da piept cu nemeşii înarmaţi bine, şi împotriva lor nu se poate lupta numai cu toporul şi cu coasa prefăcută în suliţă. Şi iarăş trebuesc trimise cărţi şi prin celelalte comitate, să afle iobagii de pretutindeni că a început rebelia pentru răpunerea domnilor.

Hotărî apoi că chiar după amiazi Cloşca şi Crişan să pornească cu întreaga oaste

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

de ţărani, alcătuită acuma din douăzeci şi nouă sate zărăndene şi şaisprezece ale domeniului Zlatna, şi să lovească oraşul Abrud, cuibul ungurimei de pe-aici. Să fie însă cu multă băgare de seamă şi să nu se lase amăgiţi nici de făgăduieli deşarte, nici de ameninţări neputincioase. El însuşi va pleca să prindă pe primarii şi gornicii de pe cele două Arieşuri şi să-i judece fără zăbavă şi să le iea socotelile pe care n'au vrut să le dea până acuma.

Din ograda şpanúlui atunci eşi un grup gălăgios, aducând patru gornici legaţi cu mâinile la spate şi bătuţi de li se cunoşteau pe faţă urmele. Un ţăran negricios şi uscat, care conducea pe cei sgomotoşi, păşi cătăneşte înaintea lui Horia şi raportă:

— Domnule căpitan, am prins patru tâlhari de gornici, uite-i colea! I-am găsit ascunşi în pivniţă, printre butoaiele cele cu vinuri scumpe, i-am dobzăluit bine şi i-am adus să te întrebăm de n'ar fi bine să le tăiem capetele ca să nu mai poată face rău nimănui pe lumea asta!

Horia văzu pe Ursu Uibaru între cei prinşi Răspunse:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ba lăsați-i, măi fărtate, să-i judecăm cum se cuvine! Dar patru oameni să rămâie lângă dânșii să-i păzească!

— Prea bine, domnule căpitane mare! făcu țăranul cu un rânjet prostesc și salutând cu mâna la căciulă ca o cătană bătrână.

Era cam trăznit ca și ceilalți paznici, fiindcă făceau parte din gloata norocoasă care alergase la pivnițele domeniului, să spargă butoaiele și să verse toate băuturile. Au și stricat ei câteva vase, dar au avut grije să guste întâi ce strică.

— Da procopsitul de birău din Albac pe unde se ascunde, măi Ursule? întrebă Horia deodată pe Uibaru care se tot uita la dânsul cu niște ochi plini de groază.

— Macavei Bota? zise gornicul cu o lucire de nădejde. D'apoi mi se pare c'a fugit spre Aiud ori chiar către Cluj, că pe-aici nu l'am mai zărit de eri dimineață...

— Na lasă că-l găsim noi și 'n fundul pământului!

Pela amiazi oamenii sătui de stricăciuni începură să se adune iarăș în piața mare. Dealtfel căpitanii mai trimiseră și câțiva că-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lăreți, să grăbească adunarea. Ion Horia sosi cu o ceată mai rânduită, în care toți aveau sulițe și toți căutau să se poarte întocmai ca și cătanele. Ion însuși era călare și avea pene roșii la căciulă. Așa se înfățișă la tatăl său și-l rugă să-l lase și pe el căpitan, căci trupa asta el și-a întocmit-o acuma și cu ea e în stare să cucerească o țară întreagă.

— Apoi dacă ai fost vrednic să-ți aduni oameni, vrednic ești să le fii și căpitan și să le poruncești! zise Horia uitându-se însă la Cloșca și la Crișan, parcă i-ar fi întrebat de a făcut bine ori nu.

— Așa-i! aprobară amândoi într'un glas.

Și când mulțimea fu în plin, Horia dădu lozinca pe care o repetară mii de guri:

— La Abrud cu Dumnezeu înainte!

Marele căpitan își mai opri, înafară de călărețîi săi, o ceată de vidreni și de albăceni. După ce se scurse norodul, numi căpitani pe Toader Berindei și pe Toader Scoica poruncindu-le strașnic să-și caute degrabă un mănunchiu de oameni cu care să țină ordinea și chibzuiala în Câmpeni și să nu îngădue cumva ca ungurii să ri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dice iar capul. Apoi, înainte de-a pleca, trimise câţiva călăreţi să prindă pe toţi primarii ce-i vor găsi prin satele Arieşului mare şi să-i adune la Albac unde dânsul va veni mâine, căci astă-seară vrea să ajungă la Vidra să isprăvească nişte socoteli. Sfârşind aruncă o privire spre Ursu Uibaru care plecă repede capul.

Sosi noaptea târziu la Vidra. Era ostenit rău şi voia să se culce îndată, să se odihnească. Dar la cancelarie găsi lume multă şi vălmăşag mare de glasuri. David Avram împreună cu alţi oameni prinseseră pe primarul Vasile Goia tocmai când, călare, cu o dăsagă de bani, încerca să fugă în Bihor, peste munţi. Ţăranii îl legaseră şi-l aduseseră în sat, să fie judecat de popor. De multe ceasuri însă se hărţuiau fără a ajunge la o înţelegere. Prinsul şedea grămădit şi îngrozit în mijlocul cancelariei, iar David Avram, bătrân şi slăbănog, suduia şi ameninţa şi, din când în când, pleznea peste ceafă pe Vasile Goia. Unii ziceau că să-i iea banii, să-i împartă între oameni, iar primarului să-i dăruiască viaţa, pedepsindu-l doar cu o bătaie soră

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu moartea; alții, și mai ales David, țineau morțiș să-l suie sus la Piatra și de-acolo să-l svârle în prăpastie, să nu se aleagă dintr'însul nici un ciolan întreg. Acuma toată lumea ceru lui Horia să-l judece. Prinsul însuși gemu rugător:

— Măi Ursule, și eu te-am ferit pe tine de multe ori...

— Mi-aduc aminte, vezi-bine, cum ai venit să mă întrebi de sănătate tocmai în casa lui Petre Nicula, aci de față! zise Horia fără măcar să se uite la dânsul. Dealtfel uite că ți-am mai adus un ortac, pe dumnealui Ursu Uibaru care deasemenea numai bine ne-a făcut tuturor! Na, apoi nici nu-i trebuință să stricăm atâta vorbă pe niște oameni așa de netrebnici!

Câțiva săteni voiră să spună ceva. Ii opri cu o mișcare hotărîtă și urmă:

— Nici o vorbă, nimeni!... Acu noaptea însă nu-i vreme de judecată nici pentru tâlhari ca dânșii. Fiindcă trebue socoteală în toate, iacă să vă pun căpitani peste sat, care să aibă grije și să judece unde trebueşte. Am să pun pe Iacob Todea întîi, apoi pe Pavel Bocu și pe Petre Nicula și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr-1901-1932

pe Toma Gligor și pe Petre Goia și pe Tulia Nicula, că sânt toți oameni pe care i-ați ales și voi de câte ori ați avut lipsă de apărare ori de plângere. Ei să judece și pe birău împreună cu mine, după dreptate, mâine dimineață, ca să aibă vreme până atunci să chibzuiască bine!

A doua zi Vasile Goia fu osândit dimpreună cu Ursu Uibaru. Primarul fu îndată târît la Piatră. David Avram ceruse și dobândise favoarea să-l poată împinge el de pe marginea stâncii jos în prăpastie. Spuse tuturor că astfel vrea să-și răzbune toate umilințele ce le-a îndurat dela Goia fără să crâcnească.

Ursu Uibaru însă căzu la genunchii lui Horia și-l rugă atât de fierbinte să-i cruțe viața că în cele din urmă căpitanul se înmuiă.

— Măi omule, nici tu n'ai fost mai de omenie ca birăul — îi zise Horia. Dar n'ai făcut atâtea rele ca dânsul pentrucă n'ai putut. Totuș, iacă, te iert, dacă vrei să dovedești că te faci om de treabă!

Gornicul începu să se jure. Horia îl întrerupse:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu așa, voinice! Dovada s'o faci cu fapte!... Uite, eu te pun căprar lângă feciorul meu! Să mergi și să împlinești poruncile mele și pe-ale lui și să fii credincios în toate! Jură aci pe sfânta cruce!

Scoase crucea de aur cu chipul împăratului și Ursu Uibaru jură:

— Așa să-mi ajute Dumnezeu Tatăl și Fiul și Duhul Sfânt și Maica Precista și toți sfinții!

Horia îl luă cu dânsul și la Albac, unde ajunse după amiazi și unde găsi prinși pe primarii domnești din Câmpeni, Fața Albacului, Gura-Neagră și alte câteva sate. Dar socotelile cu dânșii erau lungi și încurcate, iar ei înfricoșați, mai ales când li se spuse soarta celui din Vidra, nici glas nu mai avură să vorbească. Ca să nu piarză vremea de pomană cu ei, Horia îi închise într'o pivniță a primăriei, le puse pază bună și Sâmbătă noaptea se întoarse la Câmpeni. Poposi câteva ceasuri la Toader Berindei dela care află că de azi-dimineață Abrudul a fost cuprins de țărani, că au fost uciși mulțime de unguri și mai mulți botezați, că din toate casele ungurești n'au mai rămas decât ziduri și coperișe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
muzeultransilvaniei.ro/mdrr1901-1932

Duminecă de dimineaţă porni şi el spre Abrud peste Cărpeniş. Deabia eşit din Câmpeni, pe drum îi şi spuseră oamenii că mulţimea cea mare de români se află încă tot în Abrud unde mai este mult de stricat, dar că Cloşca, cu o ceată mai mică, a trecut de-aseară spre Roşia. Atunci îşi schimbă şi el planul cu Abrudul, ca să se întâlnească cu Cloşca. Trecând pelângă casa lui Cloşcuţ, trimise un călăreţ sus pe coastă să vază dacă nu e cumva acasă ori dacă nu i-a lăsat vre-o veste. Nu era. N'a mai fost pe-acasă de alaltăeri, când a mers asupra Abrudului, dar şi atunci doar a îmbucat ceva, că mulţimea de oameni nu l-a lăsat să zăbovească. Mărina a şi întrebat acuma pe călăreţ: când s'o isprăvi oare rebelia asta, că Doamne greu mai e fără bărbat la casă şi tare se părădueşte şi bruma de avere dacă omul nu-i poartă de grije, că fânul lor dela Mogoş acolo l'a bătut Dumnezeu...

— Apoi dacă s'ar lua bărbaţii după capul muierilor... — mormăi Horia cam încruntat. Ehei, deabia începe hora!

In Cărpeniş, pela mijlocul satului, a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

proape de biserică, înainte de-a coti la stânga spre Roșia, întâlniră un car tras de doi boi, urmat de câțiva țărani cu capetele goale. In car, pe loitră, ședea popa Moise cu ochii roșii. Când văzu pe Horia, popa oprî carul, se dădu jos și ridică cearceaful alb descoperind cadavrul unui preot cu țeasta sfărâmată.

— Dacă îngăduiți nelegiuiri d'astea, Dumnezeu n'are să vă ajute, măi Ursule! zise popa Moise cu aspră imputare.

Ii povesti apoi cum alaltăeri, când a trecut mulțimea țărănească pe-aici spre Abrud, Crișan a poruncit să meargă și popa Avram Șuluțu, ca să citească din nou poruncile împărătești, fiindcă el știe mai multă carte și așa oamenii vor crede mai tare în vorba împăratului. Popa Avram, om bătrân și cu frica lui Dumnezeu, nu putea să-și lase biserica fără slujitor tocmai Dumineca. Crișan s'a înfuriat că „ce, ești popă de unguri?" și „dacă nu vii de bună voie, ai să vii de nevoie!" Și a poruncit de l-au pus pe un cal și l'au dus cu sila între dânșii. Apoi cum au ajuns la Gura Cornii, deasupra Abrudului, l'a coborît de pe cal și i-a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dat să citească nişte cărţi pe care le avea dânsul în traistă. Popa Avram a început să le tălmăcească, dar ce spunea el din cărţi nu-i plăcea deloc lui Crişan şi nici oamenilor, că spunea altfel decât ştiau ei că este scris în ele. Atunci norodul a prins a răcni şi a ocărî pe popa Avram că ţine cu ungurii şi cu domnii şi că-i popă papistaş. Şi deodată a sărit un crişan şi l'a izbit în cap cu toporul, strigând: „Nu mai vrem să ascultăm minciunile hoţului de popă, că-i cumpărat de unguri să ne înşele!" Cloşcuţ s'a repezit să-l apere, că-l ştia om cucernic şi de omenie, dar oamenii întărâtaţi şi înebuniţi, fură gata să se supere şi pe dânsul că se mai întrepune pentru un vânzător.

— Na, părinte, apoi ce s'a făcut bine s'a făcut! zise Horia. Că lupta noastră-i pe viaţă şi pe moarte, şi nu putem lăsa să ne amăgească până şi popii noştri! Aşa să ştii, părinte, şi să ştie şi alţii!

Popa Moise văzu ochii îndârjiţi şi nu mai spuse nimic. Acoperi iar mortul din car, îşi făcu cruce şi bolborosi rugăciuni, în vreme ce Horia cu călăreţii lui se îndepărtau cotind pe drumul spre Roşia.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe uliţele orăşelului era o furnicare de ţărani, unii înarmaţi, alţii încărcaţi cu felurite lucruri strânse de prin casele ungureşti. Toţi păreau mai mult veseli, decât mânioşi, deşi răcneau mereu, ameninţau şi suduiau din răsputeri. Dar ceeace izbea mai cu seamă pe Horia era că nu se simţea nici o rânduială, ca şi când fiecare ar fi fost de sinea lui, fără stăpân, fără nici o ţintă.

— Măi feciori, da voi ce faceţi pe-aici? întrebă dânsul un grup de flăcăi care veneau cuprinşi pe după cap şi chiuind, ca Dumineca, acasă în sat, după horă.

— Stingem pe unguri şi ne veselim, c'a noastră-i lumea! răspunse unul cu faţa îmbujorată şi cu glas chefliu.

— Venit-aţi de capul vostru aci ori aveţi vre-un stăpân? stărui Horia.

— Ba ne-a trimis d'aseară căpitanul Cloşca şi acuma a sosit şi dumnealuil zise altul, desprinzându-se dintre ceilalţi căci înţelesese că omul acesta, înconjurat de atâţia călăreţi, trebue să fie Horia.

Dupăce Horia trecu mai departe, flăcăii porniră să strige mai înflăcăraţi:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Vivat crăişorul nostru!... Vivat Maria Terezia!

Pe Cloşca îl găsi la gura minei Lorincz unde se aflau ascunşi vre-o sută de unguri şi dregători de frica ţăranilor şi după ce auziseră ce s'a întâmplat la Abrud eri. Cloşca fierbea şi afurisea şi suduia. Descălecase şi alerga de colo până colo, poruncind oamenilor când una şi când alta, el însuşi neştiind ce ar fi de făcut. Căci cetăţenii unguri nu puteau fi scoşi din gangurile subterane cu luptă om la om, care cine ştie cât ar putea ţine şi în orice caz ar cere mari jertfe; în gangurile minei cei furişaţi acolo se pot lesne apăra chiar numai stând la gura intrării şi pocnind pe oricine ar încerca să pătrundă înlăuntru.

— Dumnezeul şi toţi sfinţii lor! se cătrăni Cloşcuţ văzând pe Horia. Cum să-i scoatem de subt pământ?

Horia îl potoli. Trimise pe Ursu Uibaru cu steag alb la gura minei să spuie celor de-acolo că el, Horia, marele căpitan, le făgăduieşte că nu se va atinge nimeni nici de viaţa şi nici de averea lor, dacă vor ieşi de bună voe şi se vor boteza în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

legea românească; altfel să ştie că vor fi afumaţi şi arşi de vii acolo, subt pământ, căci el nu se va clinti de-aci până nu-i va vedea sau morţi sau supuşi poruncilor împărăteşti. Aşteaptă răspunsul lor până la sfinţitul soarelui. Ursu Uibaru, căprar, porni repede să împlinească porunca crăişorului.

— Na hai să ne hodinim, frate Cloşcuţ— zise Horia cu un zâmbet liniştit — că răspunsul are să ne găsească şi dacă n'ar fi bun, om mai chibzui noi pe urmă ce-i de zis şi de făcut!

Se retraseră în căsuţa lui Ion Biro, pus căpitan peste Roşia de către Cloşca numai adineaori. Noul căpitan porunci muierei sale să le pregătească degrabă mâncare şi băutură şi să alunge copii din casă ca nu cumva să tulbure odihna şi sfatul marilor căpitani. Apoi Cloşca, izbucnind deodată, îmbrăţişă pe Horia:

— Crăişorule, crăişorule, a noastră-i lumea de-aci încolo!

Horia prea auzise de multeori vorbele acestea care i se păreau pripite. Auzindu-le acuma şi din gura lui, mormăi puţin mohorît:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Stai, frate Cloşcuţ, că deabia am pornit la drum!

— D'apoi că orice ar mai veni, baremi i-am învăţat minte şi omenie! zise Cloşca trântind căciula pe laviţă.

Ii povesti cu însufleţire cum s'au repezit eri asupra Abrudului, după ce respinsese propunerea primăriei de-a cădea la pace. N'a fost casă ungurească necercetată, dar aşa fel că nici cercevelele la ferestre şi blănile uşilor să nu rămână întregi. Care s'au nemerit dintre domni au fost ucişi, dar mulţi nu, căci se supuneau ca găinile. Numai clădirile împărăteşti le-au cruţat. Dealtfel azi dimineaţă au venit dela Zlatna vre-o patruzeci de cătane cu un ofiţer şi s'au aşezat în casa birurilor împărăteşti. Cloşca, însoţit de câţiva căpitani, toţi în arme, s'au dus îndată la dânsul şi i-au spus că şi ei sânt cătane împărăteşti şi au pornit să pedepsească pe unguri pentrucă nu vor să asculte poruncile împăratului, dar că oamenii şi averile împărăteşti nu vor fi atinse de ei nici de-aci înainte.

— Şi el ce ţi-a răspuns? întrebă Horia cu ochii mari.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Apoi dânsul nu știa românește tocmai bine și a dat din cap că a înțeles și că adică să facem cum avem porunci, că doar îi spusesem că înălțatul împărat ți-a dat poruncă să-i stingem!

Din toate câte au fost până acuma, vestea aceasta frământă cel mai mult pe Horia. Vre-un ceas îl descusu pe Cloșca numai despre cătanele acestea parc'ar fi vrut să cunoască fiece cuvânt și chiar fiece gând al lor. Apoi când înțelese bine că ofițerul și cătanele nu s'au amestecat deloc să oprească pe oameni ori să apere pe unguri, strigă și el ușurat:

— Acuma da, frate Cloșcuț, putem spune c'a noastră-i lumea!

Și îndată, înviorat, orândui planul și poruncile pentru viitor. Cloșca, cu cetele lui, să coboare pe Arieș în jos, să ridice toate satele și să se întâlnească la Mogoș cu oamenii lui Crișan care vor merge într'acolo dela Abrud peste Corna și Muntari. Feciorul său Ion, ajutat de căprarul Ursu Uibaru, va porni cu altă ceată peste muntele Negrileasa spre Ighiu. Apoi toate trei oștile se vor aduna și vor năvăli asupra Galdei ca să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

dărâme curţile fişpanului şi să sloboadă din temniţă pe Dumitru Todea şi pe ceilalţi moţi, iar după aceea, împreună cu toate satele răsculate vor merge la Aiud, unde e cuibul ungurilor, şi-l vor face una cu pământul. Dar, ca să nu aibă domnii vreme să se întărească, trebue făptuit repede. Prin urmare chiar mâine, Luni dimineaţa, toate trei trupele vor pleca la drum, încât până Joi să ajungă lângă Galda şi Joi noaptea să şi cuprindă curţile fişpanului.

— Of, de-am avea norocul să prindem şi pe Măria Sa fişpanul în Galda, eu, cu mâinile astea, l'aş beli de viu, că prea ne-a batjocorit rău! suspină Cloşca cu amărăciune.

— Pe cei de-aici lăsaţi-i în seama mea! adăogă Horia. Am să-i judec eu să mă ţie minte multă vreme!

Inainte de sfinţitul soarelui veni Ursu Uibaru, ţanţoş ca un strajameşter de husari, bătu din călcâie şi aşa raportă:

— Domnule căpitan, înştiinţez cu supunere, am dus la baie porunca dumitale şi le-am spus-o tare s'o audă bine şi am stat până acuma după răspuns. Dar ungurii nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vreau să asculte porunca și popa reformat mi-a spus în numele tuturora că li-e frică să nu-i omorîm și să-i chinuim și deaceea nu vreau să iasă, măcar de-am face cu dânșii orice. Pe urmă totuș stăpânul băilor, cel care-i zice Lorincz, a eșit împreună cu muierea și cu copiii și cu toate neamurile și mi-a spus că ei se botează în legea noastră și că îndată trimite după popa românesc!

Horia stătu pe gânduri, uitându-se însă mereu la Uibaru, apoi strigă pe gazda casei și-l trimise la Lorincz, să vază dacă s'a botezat și dacă da, să-i spuie sănătate din partea lui și să știe că nici un fir de păr n'are să-i fie atins. Dupăce plecă Biro, se mai uită puțin la Uibaru și zise:

— Na, Ursule, văd că ești om de omenie și de credință și-mi place de tine!

— D'apoi, domnule căpitane, cum să nu fiu, dacă d-tale ți-a fost milă de mine și m'ai iertat, măcar că îți greșisem de multe ori și te amărîsem după poruncile domnilor, iar ei nici n'au vrut să mă cunoască și m'au lăsat de pripas tocmai când a venit primejdia și după ce îi slujisem cum am știut mai bine. Asta însă mi-a fost de în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

vățătură pe toată viața, că să nu te bizui niciodată pe inima străinilor, că numai sângele tău te ocrotește și te miluește. Dar nici nu m'oi lăsa până n'oi băga cuțitul în beregata lor, să știu de bine că pe urmă voi fi tras în țeapă!

Căpitanul Ion Biro sosi îndată cu răspunsul că Lorincz și cu ai lui s'au botezat într'adevăr și mulțumesc lui Horia pentru toate făgăduințele. Apoi Horia porunci ca, subt conducerea căpitanilor, să fie prădate casele și locuințele tuturor celor ce se află în gangurile băilor. Aceasta numai decât și drept pedeapsă că n'au avut încredere în cuvântul lui. Iar de eșit din băi tot vor eși curând de tot, vii sau morți.

Cu Cloșca în frunte mulțimea de țărani purcese la devastarea orașului până seara târziu, când veniră dela Abrud și Crișan cu feciorul lui Horia.

A doua zi, după ce cele trei cete țărănești porniră precum li se poruncise, Horia însuși, însoțit numai de doisprezece călăreți, merse în comuna Bucium să iea măsuri să se aducă paie și fân la Roșia, trebuincioase pentru afumarea ungurilor neascultători.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Trecând prin cătunul Muntari se duse drept în Șasa, reședința comunei, și chemă pe oameni la o adunare în Poeni, să le dea porunci. În Șasa se întâlni cu primarul domnesc George Suciu, mic, gros și cu ochi de viezure, care, văzând că e chiar Horia, îi făgădui că va aduna el oamenii și-i va aduce la Poeni. Umblă într'adevăr după oameni, înfricoșat întâi de sosirea crăișorului. Dar apoi se gândi ce mai răsplată i-ar veni lui dacă ar putea să puie mâna pe dânsul și să-l ducă plocon cătanelor din Zlatna!

După amiazi vre-o două sute de buciumani erau strânși pe coasta dela Poeni. Când se ivi Horia, întovărășit de paznicii lui, țăranii făcură roată împrejur și George Suciu, primarul, înainte chiar de-a începe Horia să vorbească, strigă să-i arate și lui poruncile împărătești care-l îndreptățesc să ucidă pe ungurii și pe dregătorii din Ardeal, să vadă cu ochii lui iscălitura împăratului. Horia se supără și zise:

— D'apoi că nu ești vrednic tu, birău unguresc, să pui mâna pe scrisoarea înălțatului împărat, niciodată!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Adică cum? se burzului Suciu. Dacă ai porunci, de ce să nu le arăţi oricui, şi unui ţigan? Numai dacă eşti înşelător ţi-e frică!

— Ba eu n'am înşelat pe nimeni în lume! Numai voi birăii înşelaţi pe oameni şi-i furaţi!

— Na, oameni buni, să iasă afară pe care l-am înşelat ori l-am furat eu! strigă primarul cu mândrie. Eşiţi, măi oameni, n'aveţi frică!... Nu iese nimeni! Vezi, Ursule Nicula?

Iacob Topa nu se putu stăpâni şi se răsti la dânsul:

— Nu ţi-e ruşine d-tale, slugă ungurească, să te răţoeşti la crăişorul nostru? Ei, iea seama şi strânge-ţi limba c'apoi...

Mai mulţi ţărani însă luară apărarea primarului, că are dreptate, că de nu-i înşelăciune pentruce nu arată oamenilor slova împăratului, că birăul bine zice: să arate poruncile şi să spuie verde ce vrea să facă şi unde vrea să ajungă, ca să ştim cu toţii şi să nu ne căim pe urmă înzadar... Horia îşi dete seama că aici n'are decât protivnici, învăţaţi desigur de către primar, că garda

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui de călăreți ar fi neputincioasă în fața mulțimii — deaceea căută să-i iea cu binișorul. Se miră că numai ei nu vor să-l creadă, după ce peste cincizeci de sate s'au și ridicat și au prăpădit pe unguri și acuma chiar au pornit trei oștiri de țărani spre Aiud. Trebue să fi auzit și ei ce se întâmplă, că doar mulți dintre buciumani îl cunosc mai demult și știu că de patru ori a fost la Viena și a vorbit cu împăratul înălțat. Poruncile sânt în traista lui, înfășurate frumos cum se cuvine unor porunci mult mai sfinte decât să le poată arăta oricui, mai ales că ei nici nu sânt în stare să le citească, fiindcă nu știu carte, și sânt doar scrise nemțește. Deci să nu aibă nici o șovăire a crede că are poruncile împăratului, căci de-aici trebue să meargă la Galda și apoi la Aiud să nimicească toată sămânța de domni unguri și bogățiile lor să le lase pe seama oamenilor nevoiași care se luptă acuma pentru dreptate...

Dar țăranii se arătau bănuitori, mereu îi puneau întrebări și răspunsurile le întrerupeau cu râsete necrezătoare ori batjocoritoare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Astea-s vorbe de clacă! zise apoi un bătrân drept încheere.

— Ba-s minciuni, oameni buni! strigă iar primarul George Suciu, mai aprig. Dumnealui umblă cu porunci mincinoase ca să înşele pe oameni şi să-i nefericească! Toată rebelia asta cu minciună a stârnit-o!... Dar dacă d-voastră sânteţi cuminţi, să puneţi mâna pe dumnealui şi să-l ducem în sat şi ori ne arată scrisul împăratului adevărat ori să-l dăm în seama cătanelor împărăteşti, să facă cu dumnealui ce-or face, numai să nu mai înebunească pe oamenii noştri cu minciuni!

Tovarăşii lui Horia începură să strige că ei nici morţi nu vor îngădui să puie cineva mâna pe crăişorul lor. Unii ţărani protestară că nimeni nu vrea să-i facă vre-un rău, că în sat poate să arate poruncile cui vrea şi să se ducă cu Dumnezeu... Disputând însă mereu, întreaga adunare se pusese în mişcare şi, tot vorbind, mai cu glume, mai cu sfadă, ajunse în Bucium-Şasa. Aici cearta se aprinse din nou, când mai liniştită, când mai îndârjită şi ţinu până pe înserate. Parte din oameni se împrăştiaseră şi acuma ră-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

maseră faţă'n faţă Horia cu ai lui şi primarul cu vre-o şaizeci de oameni credincioşi. In cele din urmă, simţindu-se superior, primarul George Suciu porunci unui gornic:

— Hai, Trifoane, închideţi-i peste drum, în casa lui Macovei Băieşan că-i aproape, numai colea, şi luaţi seama să-i păziţi până om vedea mai bine ce-i cu dumnealor!

— Ia lăsaţi, feciori, nu vă iuţiţi — zise Horia, potolindu-şi călăreţii — că ne-om răfui noi cu dânşii curând de tot!

Ţăranii râseră cu dispreţ, numai gornicul, un bătrânel sfios, cu mustăţi rare şi ninse, rosti aproape spăimântat, ca şi când ar fi împlinit o fărădelege:

— Na, faceţi bine şi veniţi şi nu vă mai împotriviţi, că dumneavoastră sânteţi puţini şi dumnealor sânt mulţi şi nu-i bine să...

Intrară toţi treisprezece într'o căsuţă aproape părăsită. Incuind zăvorul tinzii pe dinafară, gornicul mai zise:

— De cai să n'aveţi grije, că-i bag în grajd şi le-umplu ieslele.

Un răstimp toţi tăcură uluiţi. Mai ales Iacob Topa nu-şi credea ochilor, parc'ar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fi fost un vis urît. Regreta că n'a înfipt lancea în burta birăului ca baremi să se încingă o bătaie. Şi deodată zise:

— Apoi tare frumos ne şade, măi feciori, dac'am îngăduit noi să fie batjocorit aşa fel crăişorul nostru de faţă cu noi, parcă am fi nişte zdrenţe!

— Lasă, Iacobe, că-i mai bine aşa! oftă Horia. Dacă n'om pătimi dela ai noştri, apoi dela cine? Cel puţin să afle toată suflarea că pe Horia buciumanii l-au vândut ungurilor?

Călăreţii totuş mormăiau aci indignaţi, aci înfricoşaţi. Iacob Topa propuse să spargă uşa şi să năvălească afară. Nimeni nu-l aprobă, căci pe ferestruicile casei se vedeau vre-i treizeci de oameni, înarmaţi care cu topoare, care cu furci, puşi de primar să păzească pe cei prinşi până ce vor sosi dela Zlatna cătanele după care a trimis un gornic.

Horia însuşi şedea pe laviţă, cu ochii pe fereastră, privind dus în noaptea ce cobora. Gândurile îl chinuiau. Numai eri crezuse că izbânda va veni, când a aflat despre purtarea cătanelor faţă cu Cloşca.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Și azi iată-l prins și amenințat să fie dat pe mâna domnilor tocmai de către buciumanii în care-și pusese mai multă nădejde, căci doar avea aici pe Ionuț Dandea, pe care-l făcuse căpitan îndată după adunarea dela Păltiniș. Unde să fie Ionuț? Să fi rămas la Abrud? El, dacă ar afla că oameni din satul lui au săvârșit rușinea asta, ar sbura și ar împiedeca vânzarea. Apoi iar își zise că, de va fi predat cătanelor, poate va păți și el ca Cloșcuț și va fi lăsat în pace...

Peste toate acestea însă o amărăciune grea îi sfâșia sufletul. Intâmplarea aceasta poate să fie o prevestire. Dacă dela început, cei ce ar trebui să fie tovarășii lui, îndrăznesc a face una ca asta, în vremea când iobagii sânt stăpânii munților și domnii nici nu cutează a se împotrivi, atunci ce va fi mai târziu când vor veni greutățile, când se vor ivi ispitele, când lupta va fi înverșunată și va trebui poate să dea piept și cu cătanele?

Tovarășii lui prinși, zdrobiți de ostenelile și sbuciumările zilei, adormiră care pe unde apucase. El singur veghia și auzia de-afară

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vorbele oamenilor, fraţii lui de sânge, batjocorindu-l şi ocărându-l între dânşii. In gândurile şi planurile lui toate le-a socotit, numai aceasta nu.

Auzi cântecul cocoşilor de miezul nopţii. Şi iar îl cuprinseră nădejdi ca nişte leacuri peste rănile inimii. Aşa aţipi apoi spre ziuă, şezând pe laviţă, cu coatele răzimate pe colţul mesei şi cu ochii pe ferestruica ce începea a se desprinde cenuşie din bezna nopţii. Şi atunci avu iarăş visul de odinioară, cu căpitanul ţăranilor răsvrătiţi aşezat pe tron de fier înroşit, cu mirosul cărnii smulse din trupul lui cu cleşte înroşite în foc. Dar acuma în locul căpitanului de demult se afla el însuşi, pe tronul roşu sfârâia chiar carnea lui şi mirosul de carne arsă îi gădila nările. Se mira numai că nu simte nici o durere şi vru să strige cu glas izbânditor că nu-i pasă de tortură, că nu-l doare nimic... Atunci însă izbucni un vuiet de glasuri furioase ce-l copleşiră ca o revărsare de ape.

In clipa aceea, deschizând ochii, văzu pe geam lumină de ziuă, deşi în urechi vâltoarea de sgomote din vis continua mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vie. Apoi desluși foarte bine glasul lui Ionuț Dandea tocmai sub fereastră:

— Trăznește-l, Pavele, mama mamei lui de tâlhar!... Pe Horia, mă, să-l prindeți voi? Pe Horia?... Dumnezeii și toți sfinții care v'au făcut!

— Na, c'a venit Ionuț! zise Horia către tovarășii lui care, încurajați, se aruncară asupra ușii și o smulseră din țâțâni.

Afară o ceată de câteva sute de țărani snopea în bătăi pe cei ce au păzit casa unde fusese închis Horia. Ionuț Dandea se repezi la el și-l îmbrățișă, mormăind:

— Doamne, Doamne, cum s'a putut întâmpla una ca asta?

Apoi, fără să aștepte răspuns, adăogă către însoțitorii care tocmai eșeau din casă:

— Da și voi bărbați sânteți ori mămăligă? Că trebuia să băgați sulițele în tâlhari, nu să vă lăsați ca niște muieri! D'apoi dacă nu prindeam noi de veste și veneau cătanele?

Vre-o patruzeci de țărani erau legați cobză în ogradă. Văzându-i, Ionuț Dandea uită pe tovarășii crăișorului și porunci deodată:

— Haideți, feciori, care aveți bâte mai zdravene?... Acu să mi-i întindeți pe jos

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi să le trageţi câte cincizeci la spinare, dar ştii colea, cum puteţi voi mai ţeapăn, să ţie minte câte zile-or trăi! Iar până-i muştruluiţi voi aci, alţii să meargă şi să le aprindă casele!... Tată, du-te dumneata cu oamenii să nu greşească şi să aprindă alte case!

Pe când vinovaţii primeau urlând vergile, un fecior sosi în goană vestind că vine o patrulă de cătane în sat. Ionuţ Dandea strigă:

— Lasă-i să vie că nu ne pasă de toate cătanele din lume! Noi ce sântem? Nu sântem oare cătane împărăteşti?

Totuş Horia porunci să iasă mai bine fratele lui Ionuţ cu o ceată de oameni şi să întâmpine pe soldaţi, spunându-le că aici nu e lipsă de ei şi să se întoarcă liniştiţi înapoi de unde au venit. Numai dacă cumva primarul George Suciu e cu dânşii, să-l prindă şi să-l aducă încoace la judecată. Oamenii plecară însă înzadar, căci patrula, văzând de departe mulţimea mare de ţărani, nici n'a mai intrat în sat.

Până pela amiazi avură de lucru cu cei care eri se împotriviseră crăişorului, căci

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ionuț voia negreșit să dea o pildă tuturor cum vor fi pedepsiți neascultătorii de poruncile împărătești. Dar Horia socotise ca ziua de Marți să fie în Musca și întâmplarea de-aici îi zădărnicise planul. Deaceea după amiazi plecă peste satul Muntari lăsând în grija lui Ionuț să isprăvească și cu ungurii ascunși în băile dela Roșia. Ca să-l ferească de vre-o nouă poznă, Ionuț Dandea îi mai dădu optsprezece călăreți, să aibă laolaltă treizeci de bărbați care să-l poată apăra de orice primejdie.

In aceeași seară, târziu, Horia ajunse în hotarul comunei Musca. Nu intră în sat, ci bătu la poarta unei case dela margine. Eși un bătrân în ușa tinzii.

— Auzit-ai dumneata despre Horia? întrebă crăișorul din ogradă.

— De auzit am auzit, cum nu, dar nu-l cunosc, că nu l-am văzut niciodată! răspunse țăranul cam uimit de întrebare.

— Na, eu sânt Horia, și să faci bine să ne dai să cinăm ceva și apoi să ne lași să ne odihnim cu feciorii, c'am umblat mult și sântem osteniți tare!

— Apoi să vă dăm, cum să nu, numai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://transilvania.ro/mdrr1901-1932

să iertați cu ce-om putea, că sântem săraci— murmură țăranul. Ia scoală, babă, nu dormi, că uite, au venit niște oameni de omenie și-s flămânzi!

Miercuri, ziua următoare, Horia se duse de dimineață la primărie și trimise străjile să cheme degrabă pe săteni la porunci. Află că alaltăeri pela amiazi a trecut pe-aici Cloșca și Crișan cu mulțime de rebeliști și că au plecat cu dânșii mulți bărbați și flăcăi din sat. Horia se arătă mulțumit și le ceru să-și aleagă un căpitan care să aibă grije să nu pătrundă ungurii în sat și să fie gata la poruncă să meargă unde va trebui. Mai cu seamă îi îndemnă să împlinească fără zăbavă toate poruncile lui, căci cine va șovăi va pieri în țeapă, iar casa îi va fi aprinsă și prefăcută în cenușe. Căpitanul satului răspunde cu capul de toate și prin urmare să fie cu ochii în patru.

A doua zi trecu în Lupșa și apoi seara se întoarse la Bistra unde petrecu și noaptea în casa căpitanului Ion Iobagiu care era plecat cu Cloșca spre Galda. Vineri dimineața merse și aici la primărie, să adune

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

poporul. Acolo însă dădu peste Toader Cătană, căpitan pus chiar de dânsul, împărţind dreptate, fiindcă primarul domnesc era fugit ori ascuns de frica ţăranilor.

— Na, Toadere, cum merg treburile pela voi? întrebă Horia.

— Tot numai bine, domnule căpitan! răspunse Toader Cătană cu mândrie. Am botezat pe unguri şi acu e linişte şi pace. Dar se mai găsesc unii ascunşi pe care trebue să-i judecăm. Şi apoi alte pricini, câte au oamenii... Iacă şi dumnealor!

Ii arată trei femei îmbrăcate româneşte, înfricoşate parcă şi-ar fi văzut moartea. Cea mai bătrână, văduvă, româncă, ascunsese pe celelalte două, străine, venite de prin părţile Clujului şi mergând la Criştior. Au sosit în Bistra tocmai Duminecă şi, aflând despre rebelie, au tras la văduva aceasta, pe care o cunoşteau mai demult, şi s'au îmbrăcat româneşte spre a scăpa de vre-o primejdie din partea ţăranilor. Un vecin le-a pârît şi aşa au fost aduse acuma la judecată pentrucă au umblat cu înşelăciune.

Pe când Toader îi povestea pricina, Horia se uita la cele două străine şi inima îi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mrr1901-1932

tresări încleştată de uimire. Din părţile Clujului, la Criştior! Una putea să aibă vre-o cincizeci de ani şi era încă frumoasă. Cealaltă, desigur fata ei, nu era mai mare de optsprezece. Şi amândurora le stăteau aşa de bine straiele româneşti! Ochii lui se opriră în ochii plânşi ai femeei şi recunoscu pe domniţa dela Criştior de acum vre-o treizeci de ani. Subt privirea ei se simţi înviorat ca şi când s'ar fi întors înapoi, în vremea aceea depărtată care a fost plină de visuri. Sufletul îi pâlpâia ca şi atunci, încât îi stătu pe buze să-i spuie: Domniţă eu sânt cel care ţi-am făcut vase româneşti odinioară şi care te-am purtat în inimă ca o icoană sfântă... Alături de ea însă fetiţa întrupa trecerea şi schimbarea timpurilor. Era întocmai ca şi maică-sa atunci, demult şi poate că şi de dragul ei se sbuciumă inima vre-unui iobagiu undeva...

— Ce să facem cu ele, domnule căpitan? întrebă Toader respectuos. Le pedepsim, le botezăm, le...

Horia se cutremură parcă l-ar fi trezit din somn. Repetă bâiguind:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce să facem?... Apoi da, ce să...

Se gândi că ele nici nu știu, încă n'au de unde, că la Crișior nu vor mai găsi decât ziduri ruinate și morminte proaspete. Și zise brusc, cu glasul blând ca o mângâere, adresându-se lor, parcă numai ele ar fi fost acolo:

— Duceți-vă cu Dumnezeu... Noi nu ne războim cu muierile!... Duceți-vă...

Apoi către Toader, aproape rugător:

— Lasă-le în pace, căpitane! Ce ne punem noi cu niște biete femei, Toadere?

— Prea bine, domnule căpitan! făcu Toader Cătană. Dealtfel chiar așa socoteam și eu...

Horia se uită iar în ochii domniței lui de odinioară. Ochii ei păreau a-l recunoaște Citi în ei o întrebare pe care gura ei nu cuteza s'o rostească. Apoi auzi glasul ei, aproape neschimbat, doar puțin umbrit de plâns:

— Mulțumim... Și Dumnezeu să te răsplătească... crăișorule!

In vorbele ei era o părere de rău sau poate numai lui i s'a năzărit. Dar nu mai întoarse ochii spre ea. Aștepta până ce eșiră

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://transilvania.ro/mdrr1901-1932

și apoi, trântindu-se pe un scaun, strigă mânios:

— Na, Toadere, să-mi aduni oamenii din sat la poruncil

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL VII

CUMPĂNA

Focul se întindea mai iute decât puteau să ajungă veştile până la Horia. Pe când îi spunea Crişan, la Păltiniş, ce-a isprăvit el, căpitanii lui prăpădeau Baia de Criş, iar cete mai mici dădeau foc curţilor domneşti din Trestia, şi Lunca, şi cele două Luncoiuri, şi Hălmagiu şi Hălmăgel, şi Ociu şi altele. Pe urmă deabia Sâmbătă seara, la Câmpeni, o ştafetă trimisă de către popa Costan din Criştior, l'a înştiinţat că Zarandul întreg e în mâinile românilor şi că două oştiri de ţărani au pornit mai departe şi au coborît în valea Mureşului, una luând-o în jos spre Zam şi cealaltă în sus spre Bălgrad, că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista.transilvania.ro/mdrr1901-1932

cetele acestea au cuprins Brănisca, Bretea şi Ilia, Lesnic, Dobra şi Zam, apoi în sus Hârău şi Bârsău, Chemindia, Banpătaca şi Uroiu, Rapolt, Bobâlna, Folt, Geoagiu, Băcăinţi, Binţinţi, Tişchinţi, că au trimis oameni să răscoale şi Valea Streiului şi Ţara Haţegului, ba se pregătesc să cucerească negreşit şi cetatea Deva...

Acuma însă, în Bistra, a primit vestea că vre-o trei sute de ţărani au încercat într'adevăr să cuprindă Deva şi au ajuns Duminecă, adică la 7 Noemvrie, până la marginea oraşului, subt cetate, dar au fost întâmpinaţi de cătane împărăteşti şi aşa au pierit mai bine de şaptezeci de oameni, iar patruzeci şi patru au căzut prinşi în mâinile cătanelor. Cei prinşi au fost predaţi comitatului să-i judece ori să facă cu dânşii ce vor crede de cuviinţă. In aceeaşi zi toţi au fost osândiţi la moarte, fără nici o cercetare, şi în dimineaţa următoare douăzeci au fost scoşi în dosul cetăţii, lângă drumul spre Dobra, unde se săpase un şanţ mare şi călăul le-a tăiat capul cu paloşul, pe rând, împingând în groapă şi trupul după ce cădea capul. Se aude că Marţi şi ceilalţi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

douăzeci și patru au fost tăiați la fel. Căpitanul George Marcu întreabă: ce să mai facă?

Horia ar fi vrut cel puțin să știe unde se află oastea țăranilor și cât de tare este. Dar ștafeta, un flăcău crișan, nu-i putu spune decât că l'a trimis căpitanul dela Șoimuș și că a schimbat trei cai numai ca să vie mai repede. Atâta mai adăogă că a fost și dânsul printre cei ce au încercat să cuprindă cetatea și că numai Dumnezeu l'a ajutat de a scăpat ca prin urechile acului de săbiile grănicerilor secui și norocul că știe înnota că altfel tot s'ar fi prăpădit în Mureș cum s'au înnecat și alții, mulți de tot...

Își cam dădea seama Horia că mișcarea a ajuns azi la o răspântie. Pornită pe neașteptate și urmărită cu iuțeală, a izbutit a speria pe domni și a-i încurca. Deaceea n'a fost nicăiri vre-o împotrivire serioasă. Dar lucrurile nu puteau merge așa la nesfârșit. Oastea împărătească nu era să stea mereu cu pușca la picior, privind cum se dă foc țării. Deci, înainte de-a avea vreme domnii să se desmeticească, ar trebui smulsă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

consimţirea lor întru nimicirea privilegiilor încât pe urmă împăratul să n'aibă decât a lua cunoştinţă.

Socotind astfel, porunci căpitanului George Marcu la Şoimuş, pe Mureş, să puie pe vre-un slujbaş din partea locului să facă o scrisoare ungurească pentru fişpanul dela Deva, spuindu-i dorinţele norodului românesc precum i le trimite dânsul scrise de mâna lui. Dacă domnii primesc cererile, va fi pace şi linişte îndată, iar dacă nu, atunci va merge chiar el, Horia, cu jurământ mare şi nu se va odihni până ce nu va face una cu pământul şi oraşul şi cetatea. Răspunsul să sosească repede, până Duminecă seara, la popa Dănilă din Criştior şi să nu fie cu înşelăciune.

Apoi însemnă cererile pe hârtie ca să nu greşească feciorul: comitatul dimpreună cu toţi domnii şi toate neamurile lor să jure pe sfânta cruce; să nu mai fie domni ci fiecare să trăiască din slujba pe care o va dobândi dela înălţatul împărat; nemeşii cu moşii să părăsească de îndată pământurile; să plătească şi nemeşii biruri deopotrivă cu iobagii; pământurile nemeşeşti să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fie împărțite iobagilor cum va orândui înălțatul împărat...

In aceeași Vineri seara și tot în Bistra, un călăreț trimis dela Cricău de către feciorul său, îl înștiință că Joi dimineața s'au întâlnit acolo și ceata lui de oameni, și a lui Crișan și a lui Cloșca, și că împreună au prăpădit curțile domnești din Cricău, iar după aceasta au de gând să lovească la noapte curtea fișpanului din Galda și să scoată din temniță pe Dumitru Todea și pe Cianu Pascu. Să mai afle de asemenea că el a umblat peste tot bine cu oastea lui și că Ursu Uibaru e tare credincios și viteaz, că Marți au făcut praf curțile domnești în Ompoița, în Ighiel, în Ighiu, în Țelna, în Bucerdea-Vinoasă, iar căpitanul Cloșca i-a spus că și dânsul a făcut ispravă bună, numai că la Ofenbaia a trebuit să împuște pe protopopul care a vrut să afurisească pe oameni pentrucă ascultă poruncile lui Horia. Dealtfel Cloșca a pus Miercuri pe toți oamenii lui, peste o mie și cinci sute, să jure pe cruce că nu se vor împrăștia până ce nu le va porunci dânsul, și jurământul l'a luat popa Petre Iancu din Lupșa în valea Pă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

râul Turcului. Acolo pe urmă a venit un ofiţer de husari şi a vorbit cu Cloşca şi i-a spus că e trimis pentru pace şi că are să se întoarcă Joi cu un domn mai mare ca să facă pace cu oamenii. Dacă va veni bine, or să caute şi pacea, dacă însă nu vine domnul cel mare, se vor duce neapărat asupra Galdei cu toţii împreună, că sânt cam la cinci mii de suflete...

Ziua de Sâmbătă Horia o petrecu parte la Câmpeni, parte la Vidra, sfătuindu-se cu bătrânii despre mersul treburilor. Înţelese dela mulţi că s'ar bucura dacă s'ar putea cădea la o pace bună, mai cu seamă că şi vremea a început să se înăsprească şi e greu să bată oamenii drumurile dacă nici măcar n'au cele trebuincioase. Sâmbătă seara, în Vidra, David Avram îl întrebă de-i adevărat că s'a pus pacea, că aşa s'aude c'ar fi adus vestea nişte feciori sosiţi la Ponorel...

In Albac nici nu apucă bine să răsufle că se şi pomeni cu George Nicula, amărît şi posomorît.

— Da ce-i, măi nepoate? îi zise Horia. Ce-ai păţit de eşti aşa de supărat?

— D'apoi am aflat c'ai mai venit pe-acasă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Și tăcu.

— Am sosit cu necazuri și cu griji, măi George! făcu Horia. Că azi nu e vremea de altele, fără numai să cătăm să isprăvim cu bine ce-am început.

— Da eu nu zic tot așa, unchieșule? întrebă George jicnit. Așa zic, dar văd că pe mine nici nu mă iei în seamă de parcă-s fleandura satului, zău cruce!... Că pe George al lui Nistor l-ai pus căpitan, și pe popa Gheorghiță, și pe Nuțu Todea al lui Țilă, și pe Toader Lazăr, iar pe Anghel al Manciului și pe al lui Țiloș i-ai făcut căprari, numai eu nu-s bun nici măcar de bucinător!

Horia se încruntă puțin. Totdeauna se ferise de omul acesta, cu toate că nu-i făcuse niciodată rău. Acuma însă îi era și mai silă văzându-i ochii întunecați, cu o privire piezișă de subt gene parc'ar fi stat la pândă. Ca să-și alunge neplăcerea îi răspunse glumind:

— Așa-i, nepoate George, drept vorbești, dar vezi că tu stai acasă în vreme ce alții aleargă pe drumuri și înfruntă primejdiile... Doară n'o să te fac căpitan peste muieri, omule!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Râse cu poftă până ce întâlni iar ochii nepotului. Atunci își curmă brusc veselia și adăogă gânditor:

— Ehei, George, roata norocului e cu toane! Mâine-poimâine cine știe cum se învârtește!

— Chiar așa-i! făcu George deodată cu o străfulgerare aspră pe toată fața. Tare înțelept grăiși. Nu știe omul ce-aduce ceasul.

— N'apoi vezi bine! încheiă Horia cu o silă parcă ar fi atins o piele de șarpe.

Când îl văzu eșind, simți o ușurare ca după o spaimă apăsătoare.

Spre amiazi sosiră în Crângul Feregetului Cloșca cu Crișan și un pâlc de căpetenii de-ale cetelor de țărani care fuseseră la Cricău. Căsuța se umplu de oameni, și tinda, ba mai rămaseră mulți și pe-afară.

— Da v'ați întors cu toții? îi întâmpină Horia mirat și nedumerit.

— Ne-am întors! răspunse Cloșca. Am cumpănit și ne-am sfătuit ș'am socotit că-i bine așa!

— Apoi dacă ați hotărît împreună, trebue să fie bine! zise Horia mai apăsat. Numai să-mi spuneți și mie, ca să știu!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cum să nu-ți spunem, Doamne ferește! Că doară tu ești crăișorul și mai marele nostru și fără tine noi nu sântem buni de nimic!

Cloșca porni să-i povestească ce și cum s'a întâmplat. Ceilalți se amestecau mereu, îndreptându-l sau complectându-l. Crișan însfârșit nu-i mai putu suferi și zise aspru:

— Ia lăsați, măi oameni, să vorbească unul singur că altmintrelea nu mai alege dumnealui nimica nici până mâine dimineață!

Pe urmă Cloșcuț o luă dela început, povestind cum a venit la dânsul Miercuri spre seară un ofițer de husari, tânăr și tare de treabă, vorbind românește mai bine ca un român, și l'a întrebat care este pricina rebeliei și care sânt jalbele oamenilor, căci e trimis de mai-marii lui să caute pacea. Cloșca i-a spus că ei vor săbii și puști și să scape de domnii unguri și i-a arătat și o poruncă împărătească despre care însă ofițerul a zis că nu-i bună pentrucă nu îndreptățește pe nimeni să ucidă și să aprindă. Totuș făgădui că are să raporteze mai-marilor săi și că va veni cât de curând

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din nou, ori dânsul ori vre-un domn mai mare, să puie pace, iar până atunci să meargă a doua zi popa Petre să-l caute, ca să vorbească mai de-aproape despre toate, şi n'aibă nici o teamă că stă bun chiar el cu parola lui de cătană cum că n'are să i se întâmple nici o răutate popii.

Au mas în noaptea aceea unde se aflau, căci a doua zi trebuia să sosească şi ceata lui Ion Horia dinspre Ighiu. A şi sosit şi, după ce au prădat bine Cricăul, au poposit împreună pe dealul viilor dintre Tibru şi Cricău. S'au sfătuit Joi seara toţi trei căpitanii şi s'au înţeles că Vineri dimineaţa o parte să pornească spre Aiud peste Benic, iar cealaltă să lovească Galda, dar ocolind-o, ca să nu se întâlnească cu cătanele împărăteşti care mişunau prin Cricău acuma. Şi într'adevăr Vineri, pela prânzul cel mic, s'a ridicat mulţimea şi a pornit precum se înţeleseseră. Tocmai când toată lumea era urnită, nişte oameni strigară din urmă să se oprească fiindcă un ofiţer mare vrea să vorbească cu căpitanii. Cloşca pricepu că trebue să fie cel despre care-i spusese alaltăeri ofiţerul de husari şi po-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

runci să se întoarcă înapoi oamenii care nu trecuseră încă valea, iar ceilalți să aștepte pe coasta dinspre Benic. Apoi Cloșca alese șase feciori voinici și se duse înaintea ofițerului care era călare ca și dânsul și însoțit de doi husari și de ofițerul de alaltăeri. Cloșca a întrebat dacă domnul e trimis de înălțatul împărat ori de către nemeși, iar ofițerul, om frumos dar vorbind tare stricat românește, i-a spus că el e colonel al împăratului și deci nu poate fi decât prieten al țăranilor și că vrea să știe cu cine vorbește și cine e mai mare peste oamenii aceia. Când a auzit că mai mare este Ion, feciorul lui Horia, a cerut să vie dânsul la sfat. Cloșca i-a răspuns că el și cu Horia sânt tot una și că dealtfel feciorul nici nu este aici acuma, dar, răsgândindu-se, adăogă că se duce totuș să-l caute. Au chibzuit puțin cu Crișan și cu Ion Horia și s'au gândit că nu e bine să iasă feciorul, că-i și prea tinerel și apoi cine știe ce se poate întâmpla. Fiindcă ofițerul tot nu-i cunoaște, au pus pe Ursu Uibaru să se prefacă a fi Ion Horia și așa s'a întors Cloșca împreună cu Ursu Uibaru și cu toată ceata de oameni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Când a văzut însă ofiţerul atâta mulţime, s'a cam speriat şi a strigat să se oprească mulţimea şi să se apropie numai căpitanii. Atunci oamenii s'au oprit şi au eşit înainte Cloşca cu Ursu Uibaru, care închipuia pe Ion Horia, şi cu căpitanii Ion Mămăligă din Mogoş şi Avram Vasile din Lupşa şi David Onu Surdu din Muşca, aducând şi crucea de aur cu chipul împăratului. Au dat mâna cu colonelul şi l-au asigurat că se supun cu plecăciune înaintea înălţatului împărat pentrucă şi ei sânt cătane împărăteşti şi slujesc poruncile împăratului.

Şi a prins apoi ofiţerul a-i descoase despre toate împrejurările şi întâmplările, iar ei i-au spus toate precum sânt şi s'au jeluit şi au cerut să scape de iobăgie, să fie primiţi toţi cătane şi să fie sloboziţi acasă oamenii osândiţi pe nedrept şi închişi în temniţă la Galda.

După ce a auzit toate, colonelul le-a spus că plângerile lor sânt drepte, dar că nu e bună calea pe care au apucat şi dacă voiesc să li se facă dreptate, atunci să-i făgăduiască pe sfânta cruce că vor asculta poruncile lui, pentrucă dânsul va face raport

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

la comanda cea mare din Sibiu și va aduce răspuns negreșit. Ei făgăduiră că vor asculta, numai să le spuie ce trebue să facă. Și ofițerul le porunci să se împrăștie îndată pela casele lor și să aștepte cu încredere și răbdare cele ce vor urma, iar lui Ursu Uibaru, socotindu-l Ion Horia, îi mai porunci osebit să caute pe tatăl sau, adică pe Horia, și să aibă de grije ca nici celelalte trupe de rebeliști să nu mai săvârșească alte rele, iar el cu tatăl său deasemenea să meargă acasă de bună voie și să primească mila împărătească. Cloșca spuse atunci colonelului că, dacă dumnealui se leagă pe cruce să le împlinească jalbele, el va asculta porunca și oamenii lor se vor împrăștia până ce va veni răspunsul în scris, dară răspunsul să fie peste o săptămână; pentru răspuns vor veni tot aci cu toți oamenii ca să audă toți răspunsul și să se liniștească. Ofițerul însă zise că el nu vrea și nu poate să aibă tocmeli și învoeli cu asemenea mulțime de oameni, căci oamenii trebue să stea pe-acasă, să-și vază de treburi și de muncă, ci învoiala are s'o facă numai cu căpitanii și cu bătrânii și mai ales cu Horia, dacă el

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

este mai marele tuturor. Atunci Cloşca spuse că e bine şi aşa şi că deci să se întâlnească Vinerea viitoare la Câmpeni, iar ca o dovadă că nu e la mijloc amăgire, dumnealui să sloboadă îndată pe popa Petre şi pe cei trei oameni ce-au fost cu dânsul, fiindcă ei s'au dus chemaţi de către domnul ofiţer aci de faţă şi nu s'au mai întors, încât trebue să se afle în prinsoarea cătanelor.Colonelul răspunse că nu ştie nimica despre oamenii aceştia, dar că-i va trimite neapărat acasă dacă cumva au fost prinşi de cătanele lui. Pe urmă Cloşca şi cu ceilalţi căpitani au jurat pe cruce că-şi vor ţine făgăduinţa şi se vor împrăştia şi vor sta liniştiţi şi vor înştiinţa despre învoiala aceasta şi pe Horia, iar colonelul a jurat deasemenea şi a sărutat crucea cum că va umbla să se împlinească dorinţele ţăranilor şi va merge la întâlnire la Câmpeni.

Apoi dânşii s'au întors la oamenii lor şi le-au vestit porunca să se împrăştie şi să aibă răbdare o săptămână că domnul ofiţer va aduce pacea la Câmpeni. Colonelul a venit şi dânsul în mijlocul oamenilor şi oamenii s'au descoperit cuviincios, iar spre

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

întărire a spus și dumnealui: „Noi credem ce zic oamenii aceștia de omenie, căpitanii voștri, căci sânt oameni drepți. Și vedem că chipul acesta pe cruce e chipul împăratului și eu mă plec înaintea chipului împăratului, dar până la a opta zi să fie pace și liniște și a opta zi vom merge la Câmpeni și vom vedea ce-a fi!“ Apoi oamenii s'au împrăștiat îndată și colonelul a plecat, lăsând în urmă o cătană până va vedea ce e cu cei prinși. Și peste vre-un ceas au sosit într'adevăr cei trei oameni, pe care-i prinseseră cătanele la Mesentea, dar popa Petre nu, căci colonelul a trimis vorba că nu se află acolo, în Galda, la dânsul...

— Uite așa am umblat — încheiă Cloșca — și așa ne-am despărțit și am pornit încoace, iar feciorul tău a rămas în Mogoș, să se mai sfătuiască cu oamenii, și a veni mai pe urmă. Acu, dac'ai auzit toate, ai să ne spui de-am făcut bine ori rău!

Horia ascultase liniștit, uitându-se în gura lui Cloșca și numai uneori spre ceilalți care oftau, mai aruncau câte-un cuvânt de complectare și altfel tăceau cu ochii când la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

Horia şi când la Cloşca. Ascultând însă cu mare luare aminte, observă fără să vrea că Cloşca niciodată n'a vorbit atât de peltic ca azi, şi se întreba oare de ce vorbeşte aşa? Când însă isprăvi povestea, el stătu pe gânduri îndelung, uitându-se drept în ochii lui Cloşca unde vedea şi îndrăzneală, şi încredere, şi aşteptare.

— Şi zici că a jurat şi el pe cruce? întrebă apoi.

— A jurat şi a sărutat crucea! întări Cloşca, sprijinit sgomotos de ceilalţi.

Horia iar tăcu un răstimp şi apoi iar întrebă:

— Şi a spus că Vineri aduce răspunsul la Câmpeni?

Acuma vorbiră toţi deodată, mărturisind cu toţii că aşa s'a legat colonelul cu jurământ mare.

— Apoi numai să nu ne fi amăgit — zise Horia făcând astfel îndată tăcere — că vorbe şi făgăduieli multe am avut noi şi nu ne-am ales după ele cu nici un folos!

Câţiva aprobară, devenind brusc neîncrezători. Crişan însă zise foarte hotărît:

— Cuvântul de cătană e cuvânt drept,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

așa să știți, oameni buni, că doar eu am fost cătană, iar ofițerul nu minte niciodată! Dacă ar fi fost vre-un dregător țivil, m'aș fi temut de înșelăciune, dar când am auzit cu urechile mele pe domnul colonel că „peste opt zile om merge la Câmpeni", îmi pun capul că Vineri are să fie la Câmpeni!

Horia se uită lung la dânsul și zise numai atâta:

— Na, bine!

— Vineri, la Câmpeni, să vorbești tu cu dânsul și ai să înțelegi dacă umblă cu înșelăciune! adăogă Cloșca, simțind că Horia tot are îndoeli. Și dacă om vedea că a căutat numai să ne amăgească, apoi nici noi nu ne-om lăsa de batjocură și ne-om ridica iară cu mic și mare!

Dar Horia zâmbi. Adevărat că războiul se face pentru pace. In război totuș nu se poate vorbi despre pace până ce nu ești sigur că se poate face o pace bună. Că luptătorul, când s'a întors odată acasă, a-nevoe îl mai urnești a doua oară la război. Dacă ofițerul nu a fost de bună credință, apoi Vineri, chiar dacă va veni are să amâie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din nou răspunsul și în vremea asta domnii și dregătorii și cătanele vor începe să sperie pe oameni și să-i amenințe și poate chiar să-i schingiuiască, încât să le treacă pofta și curajul de-a se mai scula. Și atunci nu va mai rămâne decât să-i prindă pe dânșii, căpeteniile răzmeriței, să-i tragă în țeapă ori să-i spânzure și s'a sfârșit toată povestea... Deaceea bine au făcut ce-au făcut, numai să dea Dumnezeu să nu fie la mijloc amăgire și înșelăciune.

George Crișan plecă cel dintâi, să treacă pe-acasă puțin și apoi să se repeadă în Zarand să vază ce s'a mai petrecut pe-acolo în lipsa lui. Dealtfel ceilalți crișeni, care fuseseră cu dânsul până la Cricău, acuma trebuia să fi ajuns prin satele lor.

Iar când se împrăștiară și ceilalți de rămase cu dânsul numai Cloșca, între patru ochi, în odăița săracă, întunecoasă și plină de mirosuri grele, Horia zise încet, șoptit și cu o tristețe în glas parcă ar fi vorbit din străfunzimile trecutului:

— Cloșcuț, frate de cruce și tovarăș credincios în toate, iacă începe sfârșitul visului nostru!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cloșca se spăimântă și de glasul lui și de înțelesul vorbelor. El nu putea pricepe deloc îngrijorarea lui Horia. Dimpotrivă era puternic convins că Vinerea viitoare va începe negreșit fericirea pe pământ, adusă de către ofițerul împărătesc.

— Tu ești om de omenie și nu cunoști toate relele oamenilor — urmă Horia. Eu însă am pățit mai multe și-mi dau mai bine seama, că-s și mai bătrân. Din clipa când ați făcut voi învoiala cu mai-marele cătanelor, s'au schimbat deodată din temelii împrejurările. Până atunci noi eram deasupra și izbeam unde socoteam mai nemerit și ne simțeam puternici. Acuma am ajuns noi dedesubt, să suferim loviturile și să ne apărăm numai, în loc să mai putem a lovi. Și asta e mare deosebire, frate Cloșcuț! Până azi iobăgimea întreagă din toată țara a avut încredere și nădejde în noi; de-aci încolo Dumnezeu știe ce-om mai putea face... Acu, degeaba, s'a isprăvit! Om vedea Vineri ce-o mai fi, dar eu încredere în domni n'am! Că acolo, lă Cricău, voi ați pus pace, iar eri popa Gheorghiță a primit aci poruncă aspră dela vlădica din Sibiu să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

oprească pe oameni dela orice rebelie şi să ne afurisească pe noi, adică pe mine, că-s căpetenia fărădelegilor împotriva stăpânirii domneşti. Uite-aşa, măi frate Cloşcuţ! Umblă cu momeli de pace ca să ne despartă pe noi de oameni şi apoi să ne nimicească pe rând!... Poate-om mai trăi şi-om vedea mai lămurit curând de tot!... Mai du-te dar pe-acasă să-ţi vezi de nevastă şi de moşie, numai iea seama bine să nu pici în mâinile domnilor c'apoi nu ştiu zău dacă ne-om mai întâlni vreodată!

In aceeaşi zi Horia plecă la Mărişel, peste munţi, în comitatul Clujului, să ducă şi acolo poruncile împărăteşti. Apoi Marţi seara se întoarse acasă. Incerca să se arate mulţumit, să se prefacă plin de nădejdi, şi nu izbutea deloc. Dealtfel şi veştile ce i le aduceau oamenii nu prevesteau nimic bun. Pretutindeni unde iobagii s'au potolit şi au revenit, domnii ori dregătorii guvernului începeau schingiuirile şi uciderile celor bănuiţi măcar că ar fi avut vre-o parte în mişcarea împotriva ungurilor. In acelaş timp cârmuirea dăduse o poruncă prin care sfătuia pe ţăranii răsvrătiţi să se împrăştie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și să se întoarcă pe-acasă, făgăduind iertare celor ascultători, iar pe rebeliști amenințându-i cu grele pedepse. Porunca umbla din sat în sat, se comunica oamenilor prin bâlciuri și în biserici, răspândind în suflete temere și descurajare, mai ales că și preoții vesteau porunci vlădicești ca nu cumva iobagii să asculte amăgirile și înșelăciunile lui Horia și ale tovarășilor săi de nelegiuiri...

Impotriva acestor porniri concentrice asupra sufletului poporului, la care se mai adăoga sosirea armatei împărătești din toate părțile, el era osândit să stea cu mâinile în sân, neputincios, legat de jurământul căpitanilor. Vedea bine că pentru potrivnicii lor jurământul n'a fost decât o comedie prin care să potolească furia mulțimii răsculate și totuș el nu putea să-l calce și să poruncească să meargă înainte pârjolul. Numai în inima lui clocotea înverșunarea și scârba că bieții lui tovarăși și frați au putut fi înșelați cu atâta nerușinare de către chiar domnii și cârmuitorii care-i învinovățeau pe dânșii de sălbătăcie.

O singură nădejde îl mângăia: că toate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

acestea s'ar putea să stârnească, dacă nu în toți, cel puțin în sufletele mai tari, o îndârjire mai aspră împotriva schingiuitorilor. Deaceea toate veștile ce-i veneau le împărtășea îndată celor dimprejurul lui ca să se poată duce mai departe.

Joi dimineața primi dela George Crișan știrea că un domn român, anume Molnar, trimis de către cârmuire, a fost eri și s'a întâlnit cu dânsul la Valea Bradului și au încheiat o înțelegere să fie pace și în Zarand până va veni răspunsul stăpânirii dela Sibiu asupra durerilor românești. Adăoga însă că el, ce-i drept, a poruncit oamenilor să se împrăștie pe-acasă, dar încredere multă n'are în făgăduelile domnului țivil și deaceea în taină a trimis porunci în toate satele să fie toți gata să se ridice când va fi trebuință... Horia primi cu mare mâhnire vestea dar la sfârșit tristețea înflori un zâmbet. Neîncrederea lui Crișan în domnul țivil i se părea tot atât de glumeață ca și încrederea lui sgomotoasă de deunăzi în cuvântul de cătană.

Pela amiazi sosi iar Cloșca în Crângul Feregetului. Era tot încrezător, mai cu seamă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pentrucă de Luni până acuma, deși a stat mereu pe-acasă, în Cărpeniș, n'a venit nimeni din partea stăpânirii nici măcar să-l cercetcze, necum să-l prindă. El a fost totuș cu ochii în patru, pentru orice împrejurare. Crede că ofițerul va pica mâine la Câmpeni și va aduce dreptatea.

— Apoi chiar bine-i să crezi baremi tu, Cloșcuț — îi zise Horia — că altfel numai Domnul din cer știe ce are să se întâmple!

Ca să împlinească întocmai învoiala dela Tibru, se aleseseră câte doi bătrâni din fiece comună care, împreună cu căpitanii, să se întâlnească la Câmpeni cu ofițerul împărătesc. Horia cu Cloșca, cu popa Gheorghiță și cu doi jurați din Albac porniră Joi seara în vale, să ajungă la Bogdănești spre miczul nopții, unde aveau să se adune și ceilalți din satele dimprejur.

Și Vineri, spre prânzul cel mic, vre-o patruzeci de oameni, îmbrăcați în haine de sărbătoare, prin lapovița tomnatecă, pe jos, coborîră în Câmpeni, cu Horia și Cloșca în frunte, tăcuți, cu inimile strânse aprig în cleștele așteptării. Intrară pe ulița cea mare până aproape de piață unde fură întâmpi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://transilvania.ro/mdrr1901-1932

naţi de primarul comunei, speriat că iar are să se petreacă vre-o poznă.

— N'a sosit cumva aci un ofiţer mare împărătesc să ne caute pe noi? întrebă Cloşca grăbit, aproape cu înfrigurare, ca şi când ar fi fost vorba de mântuirea sufletului său. Că aşa ne-a făgăduit că are să vie Vineri, adică cum ar fi azi, să se întâlnească cu noi şi să ne aducă un răspuns?

— N'a sosit, oameni buni — făcu primarul. Poate să pice mai târziu, dar până acuma n'a sosit nici un ofiţer şi nici măcar vre-o cătană proastă. Numai domnul protopop Adamovici din Abrud a venit deaseară şi a chemat oamenii să le vestească poruncile stăpânirii...

Horia nu se arătă triumfător, deşi vedea că i se împlineşte proorocirea, dar îi sfătui să se întoarcă acasă şi să nu mai piarză vremea pe-aci, că ofiţerul, de n'a venit până acuma, nici nu mai vine. Cloşca însă, încăpăţinat, stărui să mai aştepte măcar până la amiazi, să nu zică ofiţerul că ei n'au venit, şi să se odihnească puţin că drumul a fost lung şi greu.

— Bine, să mai aşteptăm — murmură

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Horia nu tocmai mulţumit, dar dorind să facă pe placul lui Cloşca, deşi ştia că e înzadar.

In vreme ce Cloşca, împreună cu Ursu Uibaru şi alţii mai tineri, intrară mai în oraş, să mai întrebe şi pe oameni despre ofiţerul împărătesc, nevrând să se încreadă numai în vorbele birăului, Horia cu bătrânii se retrase la Toader Berindei unde aveau să se întoarcă şi ceilalţi.

Spre amiazi se adunară iarăş cu toţii. Cloşca fierbea şi stăruia să mai aştepte şi după amiazi, că nu se poate să mintă un domn aşa de mare. Era cât p'aci să-i convingă, când Toader Topa sosi din piaţă cu o veste care îi ului pe toţi. Anume el cu Ursu Uibaru s'au oprit în piaţă unde tocmai protopopul din Abrud vorbea oamenilor adunaţi acolo şi-i sfătuia să se lepede de Horia şi de toţi rebeliştii şi să fie supuşi şi ascultători de stăpânire că altminteri mânia împăratului are să-i ajungă negreşit. Ei au ajuns în piaţă când protopopul citea norodului o nouă poruncă a cârmuirii cum că cine va prinde pe căpeteniile răzmeriţei va primi drept răsplată cincizeci de zloţi, iar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din comuna care-i va ascunde şi oploşi trei bătrâni dimpreună cu primarul vor fi traşi în ţeapă. Toată lumea asculta cu capul gol cuvintele protopopului, numai Uibaru stătea cu căciula pe-o ureche, ca totdeauna. Când l'a văzut preotul, i-a poruncit să scoată căciula, ori de nu, să plece şi să-şi vază de drum. Ursu Uibaru însă i-a răspuns ţanţoş, cum i-e obiceiul, că el e căpitanul crăişorului şi nu scoate căciula decât înaintea lui Horia şi a împăratului. Protopopul s'a umplut de mânie şi a început a se plânge mulţimii că uite cum a ajuns să fie batjocorit el, om bătrân şi slujitorul sfintei biserici, şi a cerut oamenilor să prindă pe Uibaru şi să-l lege şi să-l dea pe mâna cătanelor, să-l mai înveţe omenie. Oamenii nu ştiau ce să facă, să asculte ori să n'asculte porunca protopopului. Insfârşit vre-o zece lupşeni l'au legat pe Ursu Uibaru şi l'au pus în căruţa protopopului şi l'au trimis la Abrud să-l judece cătanele.

— D'apoi tot umblând după ofiţerul vostru să nu ne pomenim prinşi cu toţii şi în lanţuri, măi oameni, c'ar fi păcat! strigă deodată Petre Nicula din Vidra.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Am mai trăznit eu pe cel din Lupșa, dar pare-mi-se că nici ăsta n'are să scape teafăr! crâșni Cloșca mai furios ca toți.

Se cărăbăniră înapoi. Horia, îngândurat, spuse și celorlalți că el se duce acasă, la Albac, și nici nu mai vrea să știe de ofițeri cu pace și nici de alt soiu de domni, ci va face tot ce va putea ca să continue mișcarea iobagilor și s'o întindă în toată țara. Soarta lui Ursu Uibaru e soarta tuturor. Se vede prea bine că domnii, cu cătanele dimpreună, nu caută decât să descurajeze pe oameni și să prindă pe căpetenii ca astfel, despărțindu-i, să isprăvească cu toții mai repede și să înăbușe avântul oamenilor spre desrobire. Numai Cloșca nu se putea hotărî a crede că un ofițer mare ar fi în stare să-și calce jurământul. Plecă și el cu Horia la Albac, dar hotărît a trimite și mâine câțiva oameni la Câmpeni să întrebe dacă n'a venit cumva ofițerul cu pacea.

— Apoi dacă vine, bine de bine iar dacă nu, ne-om bate și cu cătanele și nu ne-om lăsa batjocoriți așa de rău! încheiă dânsul cu un oftat.

Și lăsă pe Iacob Topa în Bogdănești, să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

mâie acolo, să mai ica vre-o zece feciori și să mai întrebe mâine, prin Câmpeni, despre mai-marele cătanelor.

Iacob Topa nu era bucuros de însărcinarea aceasta. Iubea atât de mult pe Horia că era fericit să fie mereu în preajma lui și să împlinească numai poruncile lui. Apoi, dupăce văzuse cum a fost prins și legat Ursu Uibaru, îi era și frică, în sinea lui, să nu pată și el la fel din partea ofițerului în care Horia, cel mai înțelept dintre toți, nu avea nici o încredere. Totuș a doua zi, Sâmbătă, însoțit de vre-o doisprezece oameni, toți călări, se întoarse la Câmpeni. Pe când coborau dealul agale, Iacob zări la marginea comunei un pâlc de husari, poate vre-o patruzeci de oameni. Se opri încurcat. Poate să fie ofițerul căutat, dar poate să fie și alte cătane care să fi venit înadins să prindă pe țăranii bănuiți de-a fi dintre cei răsculați. N'avu însă vreme multă de cugetat căci doi husari se și apropiară de dânșii în galop mare și întrebară cine sânt și ce caută?

— D'apoi noi căutăm pe ofițerul împărătesc care ne-a făgăduit să vie la Câm-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

peni cu pacea și cu dumnealui am vrea să vorbim, dacă a venit! zise Iacob.

In vreme ce husarii căutau să-i descoase, Iacob văzu înfricoșat că se apropie și ceilalți, în frunte cu un ofițer despre care un om din Secătura îi șopti că e chiar domnul dela Tibru, că el a fost acolo și l'a văzut. Cei doi husari se dădură laoparte, iar țăranii se descoperiră în fața ofițerului care întrebă:

— Pe mine mă căutați, oameni buni?

Iacob prinse curaj și răspunse că a fost trimis să întrebe dacă Horia și cu ceilalți oamenii pot veni să se întâlnească cu dumnealui, precum s'au înțeles, că au umblat și eri pe-aici și l'au căutat și, negăsindu-l, s'au întors acasă. Ofițerul îi spuse apoi cu blândețe ca să vie fără nici o grije Horia și bătrânii mâine Duminecă, să afle răspunsul ce l'a adus, că el îi va aștepta în Câmpeni.

Mai mult în galop a mers Iacob Topa până la Albac, să ducă știrea despre sosirea ofițerului împărătesc. Cloșca se înveseli și mereu zicea:

— Na vezi, frate Ursule, că n'a mințit?

Toată noaptea bucinătorii dela Scări-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şoara până la Sălciua, dădură semnul de adunare, să-l afle toate satele şi toţi oamenii. Munţii şi codrii clocoteau ca în ajunul unei mari bătălii hotărîtoare.

Şi Duminecă pela amiazi vre-o mie de oameni erau adunaţi tot în Bogdăneşti, aproape de Câmpeni. Horia trimise pe primarii şi juraţii comunelor să vestească pe ofiţerul împărătesc că au sosit şi că-l aşteaptă să vie dumnealui. Peste vre-o două ceasuri aceştia aduseră răspunsul că întâlnirea va fi pe şesul cel mic din sus de Câmpeni... Porniră cu toţii. Fiind şi zi de sărbătoare, şi vreme bună, toţi erau primeniţi curat, încât se înălbi câmpul de dânşii. Nici nu apucară bine să se oprească şi să răsufle, că şi sosi în fuga calului ofiţerul împărătesc, întovărăşit de unul mai tânăr (Cloşca spuse că e tot cel dela Părâul Turcului) şi de vre-o doisprezece husari.

Din gloata de ţărani se alese atunci Horia şi Cloşca şi popa Gheorghiţă cu zece bătrâni, să întâmpine pe solul împăratului. In faţa lui îşi scoaseră căciulile şi aşteptară să deschidă el vorba.

Locotenent-colonelul Schultz, om de vre-o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

patruzeci și cinci de ani, chipeș, puțin cărunt dar cu mustața neagră voinicească, își aruncă ochii scăpărători peste mulțimea de oameni, ca și când ar fi vrut să-și dea seama de gândurile lor. Călare pe un roib neastâmpărat, cu cismele strâmte și pantalonii roșii, cu atila roșie peste care-i atârna' în spate ledunca îmblănită, cu boneta mică de husari dată puțin pe-o ureche, făcu țăranilor impresia ca și când s'ar fi aflat chiar în fața împăratului. El însuși simți aceasta și întrebă:

— Horia e aici?... Care e Horia?

— Eu! răspunse crăișorul făcând un pas înainte și uitându-se drept în ochii ofițerului.

Se priviră lung. Horia, în cojoc lung alb, cu figura cuminte și energică, cu părul scurt nins, deși nu era înalt, păru colonelului într'adevăr capul mulțimii. Totuș repetă:

— Dumneata ești Horia?

— Eu, Măria Ta! zise Horia neclintit, în vreme ce ceilalți întăriră că da, el este.

— Pentrucă...

Ofițerul vroia să spună: pentrucă rândul trecut în loc de Ion Horia i s'a înfățișat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

altul pe care alaltăeri i l'au adus arestat la Abrud. Dar se întrerupse, căci acuma avea altă însărcinare şi nu putea să-i compromită reuşita stârnind bănuelile iobagilor. Schimbând repede vorba spuse celor din faţa lui, cu glas tare însă, ca să audă cât mai mulţi din ceată, că a raportat mai-marilor săi plângerile lor şi le aduce acuma porunca celor mai mari ca bătrânii şi căpitanii lor să meargă Miercuri tot acolo unde s'au întâlnit întâia oară ca să afle poruncile împărăteşti din chiar gura gheneralului neamţ care va veni negreşit la Cricău.

— Apoi noi singuri până la Cricău nu mai putem merge — răspunse Cloşca, parcă amânarea aceasta nouă l-ar fi jicnit mai ales pe dânsul. Că drumurile-s rele şi vremea începe să se strice şi dacă ne-om duce toţi câţi sântem aici, noi nu chezăşuim că n'au să se întâmple iarăş pozne, că atâta amar de om ce să mănânce pe drum şi unde să se găzduiască...

Locotenent-colonelul ascultă liniştit, rotindu-şi mereu privirile asupra tuturor, şi apoi zise deodată mai aspru:

— Dacă n'aveţi încredere să mergeţi sin-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

guri, înseamnă că nu vi-e sufletul curat. Deaceea să-mi spuneți drept și fără zăbavă dacă vă dați seama că ați păcătuit prin fărădelegile ce le-ați săvârșit și prin care ați stârnit mânia înălțatului împărat?

Mulțimea, impresionată de cuvintele ofițerului, căzu în genunchi, iar un bătrân strigă tare cu glas plângător:

— Am greșit, Măria Ta, vedem prea bine, dar ne rugăm de prea înălțatul împărat să ne ierte, că noi ne supunem cu credință poruncilor împărătești și așteptăm mereu să ni se facă dreptate și nouă, amărîților de iobagi!

Când se potoli puțin sgomotul mulțimii, Horia adăogă:

— Am fost siliți să facem ce-am făcut că numai astfel mai puteau să ajungă până la urechile Maiestății Sale rugămințile noastre și soarta amară ce-o îndurăm de atâta vreme fără nici o încercare de îndreptare!

— Dacă recunoașteți că ați greșit, să-mi spuneți îndată cine v'a amăgit să faceți toate relele ce le-ați făcut? întrebă iar ofițerul.

— Țara întreagă a făcut ce-a făcut! răs-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

punse popa Gheorghiță repede. Că noi ne-am tot jeluit și ne-am rugat să ni se facă dreptate și înălțatul împărat a dat mereu poruncă, dar nimeni n'a vrut să asculte și tot mai rău ne-au năpăstuit și domnii, și dregătorii, și...

Horia și Cloșca scoaseră din traiste niște vrafuri de hârtii, tot porunci împărătești, și le întinseră colonelului, să se convingă că ajunsese cuțitul la os când s'a pornit răzmeriță. Ofițerul răsfoi hârtiile, dând din cap și mormăind, apoi le trecu celui tânăr, care știa mai bine românește, să explice oamenilor că nici una din poruncile acestea nu i-a îndrituit să-și facă singuri dreptate, omorând, aprinzând și jefuind pe unguri și pe domni.

— Numai niște oameni răi și fără suflet au putut să vă amăgească să păcătuiți astfel! urmă colonelul. Acuma ce veți pătimi, numai acelora să le imputați și nu altora. Pentru orice întâmplare însă puteți alege câțiva oameni care să meargă Miercuri la Sebeș unde e scaunul comisiunii ce s'a trimis anume pe seama voastră, ca să asculte acolo porunca înălțatului împărat!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Când auzi poporul numele împăratului iar căzu în genunchi și diferite glasuri tăgăduiră că vor trimite pe bătrâni la Sebeș.

— Fiindcă recunoașteți că ați greșit — reluă ofițerul — trebue să vă dați seama deasemenea că ați fost amăgiți și înșelați de către căpitanii voștri. Prin urmare, dacă vreți să dobândiți ușurarea și poate chiar iertarea înălțatului împărat, eu vă sfătuesc și vă poruncesc să predați fără întârziere cătanelor toate puștile și alte arme ce aveți, și apoi să-mi dați mie prinși, aci peloc, pe căpitanii care v'au amăgit și v'au înșelat ca să-și poată lua pedeapsa ce li se cuvine!

— Ce arme s'avem noi, Măria Ta? răspunseră mai mulți deodată. Vai de păcatele noastre! Că doară Măria Ta vezi că numai bâtele noastre obișnuite le avem în mână, ca să ne ferim de câini și să ne sprijinim bătrâneţele în ele. Și când s'au sculat oamenii deunăzi, cu furci și cu topoare și cu coase s'au sculat, numai ici-colo a avut cineva vre-o pușcă de vânătoare...

Și toată lumea aprobă, iar unii își arătau bâtele ridicându-le deasupra capetelor, până ce colonelul făcu semn cu mâna să se liniștească și zise:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaliterara.ro/mdrr1901-1932

— Să răspundă numai bătrânii că altfel nu pricep nimica!

— Aşa, Măria Ta! adăogă David Avram care se afla între cei din faţă. N'avem arme precum n'avem nici căpitani, fiindcă toate câte s'au întâmplat ţara întreagă le-a făcut şi focul a venit peste noi de pe Criş şi noi numai cât ne-am unit cu crişenii şi ne-am dus cu dânşii până la Galda, dar dacă ai venit acolo Măria Ta şi ne-ai vestit porunca împărătească precum că să ne ostoim, apoi ne-am întors cu toţii acasă şi am stat mereu pe-acasă şi am aşteptat iertarea înălţatului împărat şi împlinirea dreptăţii şi pentru noi cei oropsiţi de Dumnezeu şi de oameni!

Alţi bătrâni se jurară deasemenea că poporul n'are arme şi că nu poate să-i predea nici un căpitan pentrucă n'a fost între dânşii nici un căpitan.

Atunci colonelul se ridică în scări şi prinse a vorbi foarte repede şi poruncitor ca în faţa soldaţilor pedepsiţi:

— Eu sânt cătană şi nu ştiu vorbă multă! Deoarece toate hârţoagele voastre se află în mâinile acestor doi oameni, Horia şi Cloşca, aci, în faţa mea, şi cred că şi voi îi socotiţi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

oameni de omenie, eu îi iau cu mine pe amândoi și-i duc cu mine la gheneralul cel mare, să vorbească acolo în numele vostru și să vă apere plângerile!

Arătă pe Horia și pe Cloșca cu mâna întinsă, uitându-se cercetător la norod. In clipa aceea însă toată mulțimea începu să strige și să se frământe:

— Nu-i dăm, domnule!... Nu-i lăsați, feciori!... Nu-i dați că-i omoară!...

Se împingeau unii pe alții înainte, se îmbulzeau și se vălmășeau, apropiindu-se de ofițerul împărătesc. Pe de lături mulțimea se întindea strigând mereu, tot mai amenințător și căutând parcă să împresoare pe colonelul călare și pe cei câțiva husari. Iar din vuetul mânios se deslușea tot mai aspru:

— Nu se poate batjocura asta! Nu-i dăm!... Nu-i dați!

In toiul vălmășagului Horia, liniștit, își strânse cojocul pe umeri și se retrase în mulțimea furioasă care-l înghiți. Colonelul simți că situația devine primejdioasă și strigă dominând toate glasurile:

— Faceți tăcere!... Liniște!... Nimeni nu mișcă din loc!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

Mișcarea de înconjurare se opri îndată, dar sgomotul mai ținu un răstimp. Când ici când colo glasuri mânioase protestau, ba pealocuri sudălmi se ridicau și ajungeau până la urechile ofițerului care, după ce se restabili liniștea, se retrase câțiva pași și întrebă dacă li s'a publicat porunca împărătească cea mai nouă.

— Da, da, s'a publicat! răspunse mulțimea într'un glas.

Totuș colonelul porunci ofițerului tânăr să le-o mai citească odată, dădu câte-o foaie tipărită lui Cloșca și preotului Gheorghiță, zicând iarăș cu glas tare:

— Ați auzit ce vă așteaptă dacă nu vă liniștiți, oameni buni! Deaceea v'am publicat-o, ca s'o cunoașteți mai bine și să nu trebuiască să vă căiți amarnic pe urmă și prea târziu! Acuma duceți-vă acasă, sfătuiți-vă în liniște și ascultați cu sfințenie poruncile ce le primiți!

Glasuri răzlețe făgăduiră că așa vor face, dar în acelaș timp mulțimea se urni spre munți, înapoi, încet ca o apă mare ce se retrage în albia sa. Sufletele erau mai apăsate, mai împovărate. Toți înțeleseră doar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că nu se schimbă nimic, că nu-i nădejde de dreptate, că domnii umblă numai să-i pedepsească unul câte unul.

— Iacă pacea domnilor, frate Cloșcuț! zise Horia mohorît.

— Iartă-mă, crăișorule, că amarnic am greșit! răspunse Cloșca trist, cu ochii în pământ, parcă ar fi purtat o povară pe umeri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL VIII

VIN CĂTANELE!

— Acu nu mai e vreme de vorbe şi de sfaturi, ci de supunere şi de ascultare! zise Horia seara, ajuns în Albac, fruntaşilor din comune cu care se adunase în casa preotului Gheorghiţă Nicula. Ne-am sfătuit deajuns şi văd că numai rău am umblat, că ne-am încrezut în minciunile tuturor şi ne-au înşelat domnii şi ne-au slăbit de azi nici nu mai ştiu cum să dregem ce s'a stricat! Eu am să dau porunci, măi fraţilor, şi voi să le împliniţi şi să porunciţi tuturor să le împlinească, aşa să ne-ajute Dumnezeu!

Erau atât de amărîţi toţi că nimeni nu spuse un cuvânt. Cloşca însuşi, de obiceiu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai guraliv, tăcea greu ca și când s'ar fi simțit mai vinovat ca ceilalți.

Necrezător în răspunsul așteptat al ofițerului, Horia chibzuise toată vremea în care tovarășii lui se mângâiaseră cu nădejdi de pace. Aflase dela oameni de încredere că au început să se adune cătane mai multe care, desigur, de cumva răscoala nu se va stinge singură, vor veni s'o înăbușe cu puterea armelor. Dacă nu s'ar fi lăsat înșelați de făgăduieli acolo, la Tibru, dacă ar fi mers înainte focul, alta ar fi acuma situația: iobagii, în toată țara, numai atâta așteptau, să le vie porunca dela Horia ca să se ridice și să prăpădească pe domni. Azi focul ar putea fi aprins și dincolo de Mureș, și pe Someș, și în Sălaj, în tot Ardealul, încât n'ar ajunge să-l stingă nici toate cătanele împăratului.

Totuș le vesti și lor gândul său întreg: că trebue încercată întinderea rebeliei până la Cluj, Mureș, și pe Arieș, și pe Someș...

— Dar dacă vin cătanele? întrebă popa Gheorghiță.

— Ne-om bate și cu cătanele, că și cătanele ne-au amăgit! sâsâi Cloșca.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.transilvania.ro/mdrr1901-1932

— Apoi acum n'avem alta fără cum zice fratele Cloşcuţ! întări Horia.

— Da noi nu mergem cu porunca împăratului ca şi cătanele? întrebă îndată Petre Nicula, puţin înfricoşat.

— Ba mergem, că doar înălţatul împărat mi-a dat poruncile — zise Horia. Dar împăratul e departe şi domnii cine ştie ce minciuni i-o fi spus şi cum ne-or fi ponegrit până ce au ademenit cătanele să ne asupreascâ tot pe noi!

— Dacă ne înşeală şi împăratul, apoi om găsi noi alt împărat mai drept, că trebue să fie dreptate şi pentru noi pe lumea asta! mormăi iar Cloşca, tot cu capul în pământ.

Vorbele lui spăimântară pe unii, dar cei mai mulţi ridicară frunţile bucuroşi parcă le-ar fi luat vorba din gură şi începură a sudui încât Horia deabia îi putu linişti.

— Intâi să dăm arme oamenilor şi pe urmă pornim iarăş asupra oraşelor ungureşti! continuă crăişorul.

Şi în amănunt că trebue luat din nou Abrudul, să-l ardă până'n temelii, să plângă şi copiii în pântecele mamelor şi să nu cruţe nici pe cătane şi nici chiar pe românii ce-i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vor găsi în oraș, că, de rândul trecut, ei au ascuns pe unguri și i-au ținut și i-au hrănit până ce a trecut pârjolul. Apoi va urma Zlatna, apoi Galda, apoi Aiudul și de-acolo spre Cluj... Iar dacă ar încerca să vie cătanele asupra lor, atunci să le ție piept cu orice preț, să nu-i lase să pătrundă în munți, să taie pădurile și să puie rânduri de piedici pe toate drumurile...

Deocamdată are să trimită poruncă lui Crișan să adune iar pe zărăndeni și să răscoale pe mureșeni ca să pornească din nou asupra cetății Deva, și din sus și din jos. Poporul din munții Abrudului însă va alcătui trei mari cete de luptători: la Ofenbaia va porunci Cloșca tuturor comunelor ce țin de acest domeniu; la Mogoș, Ponor și Râmeți să poruncească Ion Horia care se află chiar acolo; iar pe Arieș și pe Neagra, dela Câmpeni în sus, va da poruncă însuși Horia. Despre orice mișcare însă trebue să-i trimită lui veste numai decât, fie prin ștafete călări, fie prin semne din munte în munte. Iacob Zafu va îngriji să se afle bucinători pe toți munții... Căpitanii sânt datori să găsească arme pentru toți și să a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

dune la trebuinţă cel puţin câte-un bărbat din fiecare casă. Dealtfel chiar astă-seară trebue să plece câte-un om cu porunci la fierarii din Lupşa, Dupăpiatră şi Geoagiu ca să lase orice alt lucru deoparte şi să facă numai lănci pentru luptători. Fierarului din Albac îi va da poruncă el însuşi.

— Mâine-poimâine poate să înceapă a ninge şi oamenii vor fi mai greu de urnit! sfârşi Horia. Voi să fiţi pilde şi de hotărîre şi de asprime ca orice poruncă să se îndeplinească fără şovăire!

Rămase apoi singur cu popa Gheorghiţă să facă împreună poruncile către Crişan şi către căpitanii comunelor care n'au fost acuma aici. Până când popa scrise lui Crişan, Horia întocmi cu mâna lui porunca pe care avea s'o trimită grabnic ţinutului Geoagiu:

„Tot bine rugând pe Dumnezeu de ajutor,
„acum mureşenii stau ziua-noaptea, străjuesc şi ungurii stau pe ţărmurii Mureşului, nu mai pot. Ci acum dau înştiinţare
„câtu-i *iarăşul* aesta să fie gata în Noemvrie 11 zile, în Geoagiu să se adune, să
„meargă de or trebui Homorodu, Merme-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„zău, Băcâia, Ardeu, Cibu, Nădaşti, Galda, „Almaşul din mijloc, Almaşul de jos, Te- „căreu, Poiana, Porcura, Voia, Balşa, Mada, „Rândetiu, Bozeşu. Aceasta se porunceşte. „Care sat s'ar ispiti a nu veni sau din care „casă n'ar veni la această poruncă, întor- „cându-se să i se aprinză casa. Această „carte să meargă ziua noaptea. Glumă nu „vă paie. De nu îţi veni, alţii or veni la „voi".

Porunca lui Crişan o trimise prin Iacob Topa, dar să nu şează acolo deloc, ci să se întoarcă repede şi să treacă pela fierarul din Dupăpiatră, să-i spuie şi din gură să se grăbească cu facerea suliţelor.

— Na, părinte, rămâi sănătos! zise pe urmă preotului Gheorghiţă, când isprăviră toate poruncile. Ispita cea mare acum începe şi greutăţile cele multe. Dumnezeu să ne-ajute să le biruim!

— Amin! murmură preotul, petrecându-l până în uliţă, în noaptea înecăcioasă şi neagră ca iadul.

Nu se mai duse acasă, ci la Lupu Coroiu, în Faţa Albacului, să se odihnească numai câteva ceasuri. Parcă ar fi ştiut că de a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

doua zi înainte nu va mai avea multă vreme nici odihnă, nici stare.

Intovărăşit numai de trei feciori călări, începu să cutreere satele, din casă în casă şi din om în om, ducând peste tot porunci şi rugăminţi şi încurajări şi ameninţări. Nu făgăduia nimic, ci cerea tuturor răbdare şi încredere în izbânda dreptăţii.

Veştile îi veneau acuma mai dese de pretutindeni. Şi din ele trebui să-şi dea seama că planul cel mare nu se va mai putea împlini şi că nu rămâne decât o apărare dârză prin care să merite cel puţin recunoaşterea şi îndeplinirea poruncilor împărăteşti şi slobozirea celor întemniţaţi la Galda.

Aproape fiecare veste sfârşia cu: vin cătanele! Nici porunca lui Crişan către mureşeni, purtată din sat în sat de patru oameni înarmaţi şi publicată în biserici, nici a lui Horia către plasa Geoagiului nu s'a mai putut asculta, căci pe tot cursul Mureşului, dela Bălgrad până la Zam, roiau cătanele pedestre şi călări. Patrule de soldaţi începură să cutreere munţii, să se ciocnească cu grupuri de ţărani. Horia poruncise

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tuturor să ție piept cu orice preț cătanelor şi oricui ar incerca să pătrundă în munți ca duşmân.

Pe urmă ştirile se răriră şi se limpeziră. Dela Crişan sosi vestea că la 27 Noemvrie maiorul Stoianich a pornit dela Deva cu peste trei sute de cătane să cuprindă Zarandul. Crişan tocmai plecase din Brad, cu vre-o cinci mii de oameni, spre Criştior, ca de-acolo să meargă înainte, peste Buceş, asupra Abrudului, cum primise poruncă dela Horia. Când a aflat despre venirea cătanelor la Brad, s'a întors înapoi şi, ajungând în zorii zilei în marginea oraşului, s'a repezit cu mânie mare asupra trupelor. O bătălie crâncenă s'a încins. Au căzut mai bine de patruzeci de români, iar cătane nu se ştie câte au pierit. După vre-o trei ceasuri de luptă, maiorul a fost silit să dea înapoi cu cătanele şi să nici nu se oprească până la Hălmagiu. Crişan însă după el, mai ales că țăranii veneau tot mai mulți în oastea lui din toate satele. A treia zi trupa iobăgească înconjură Hălmagiul şi se pregătia să prindă pe maior cu pe cătane cu tot. Când a văzut maiorul primej-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dia, a cerut pace şi au încheiat o învoială că ţăranii se vor supune poruncilor împăratului, dar nu vor mai primi înapoi pe domnii unguri, iar dacă ar trebui totuş să aibă domni, apoi să fie români ori nemţi, unguri însă nici în ruptul capului. Făcând astfel pace, maiorul cu cătanele au rămas pe loc, iar Crişan a trimis pe iobagi iar pe-acasă, până la alte porunci.

Horia îşi zise îndată că Crişan a fost înşelat de maiorul Stoianich, cum fusese înşelat şi Cloşca de către colonelul Schultz dăunăzi, şi că pacea încheiată a fost numai o amăgire ca să scape de primejdie. Ii şi trimise degrabă poruncă să nu asculte minciunile ofiţerilor şi mai curând să caute a-i prinde şi a-i ţine ca ostateci până când va veni vremea păcii adevărate.

Dar cătanele porniseră acuma din toate părţile asupra munţilor răsculaţi. In aceeaşi vreme Horia mai primi veşti despre lupte ce se dădeau cu armata şi la Lupşa, şi la Remeţi. La 29 Noemvre colonelul Schultz, împreună cu vre-o două sute de soldaţi, parte pedeştri, parte călăreţi, pornise dela Cricău să cuprindă Ponorul şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Remeții. In strâmtorile munților însă vre-o mie de țărani, sub poruncile lui Ion Horia, au năvălit asupra cătanelor și, într'o luptă de patru ceasuri, le-au pus pe fugă, încât tocmai la Cacova s'au oprit... Pe când se dădea aici bătălia, pe Arieș, la Lupșa, maiorul Dolcinengo cu șaptezeci de soldați, vru să meargă spre Bistra, dar fu aruncat înapoi de ceata țărănească a lui Cloșca. Locotenentul Mesterhazy, cu o patrulă încercă să alerge în ajutorul maiorului. Un grup de țărani, în frunte cu frații Ion și Ștefan Ispas, îi eși în cale la Valea Vinții și-l nimici.

Peste alte câteva zile o veste mai scurtă și nelămurită uimi pe Horia:

— Vin cătanele cu vlădica!

Chiar a doua zi, în 5 Decemvrie, îi sosi și lămurirea: fiindcă maiorul Stoianich, deși se afla în Zarand, nu putusc face nimica împotriva țăranilor lui Crișan cu care încheiase pace ca să nu fie strivit, îi veni acuma în ajutor o nouă trupă de patru sute de grăniceri secui, comandați de colonelul Kray. Infricoșați însă de numărul și mânia țăranilor răsculați și spre a izbi mai sigur

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi mai fără primejdii, domnii trimiseră împreună cu cătanele şi pe episcopul român Nichitici dela Sibiu, să adune pe preoţi şi pe iobagi, să-i sfătuiască, să-i dojenească şi să-i liniştească prin puterea credinţei creştineşti. Şi astfel eri vlădica a sosit cu cătanele la Tebea, singurul sat care nu se mişcase deloc şi nu ascultase poruncile lui Horia, şi a îndemnat pe preoţi şi pe ţăranii strânşi acolo să se întoarcă pe-acasă şi să se supună cârmuirii şi cătanelor.

Vestea aceasta izbi pe Horia drept în inimă şi-i sfărâmă toată încrederea în sine şi în izbândă. Cu toate cătanele şi cu toţi domnii s'ar bate oamenii oricât, şi ar răbda orice necazuri, dar cu vlădica, omul lui Dumnezeu, nu se poate lupta. Dacă vine însuşi vlădica să povăţuiască poporul să se lepede de Horia şi să-l afurisească, s'a sfârşit tot, căci poporul pe vlădică are să-l asculte şi nu pe Horia. A nu se supune vlădicii ar însemna să fii urgisit şi alungat din legea creştinească şi să pierzi chiar viaţa de-apoi, singura nădejde a omului oropsit pe lumea aceasta.

Era tocmai în Vidra când a aflat ştirea cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vlădica. Nu mai spuse nimănui nimic, ci porni îndată spre Albac, mai ales că acelaș om îl vestise că vlădica va fi azi în Brad unde au fost chemați oamenii din douăzeci și cinci de comune. Asta însemna că Zarandul e pierdut și că numai o minune ar putea opri prăbușirea tuturor planurilor și visurilor sale.

Pe drum mai află că Ursu Uibaru, cel prins din porunca protopopului Adamovici, a fost tras de viu în țeapă, la Bălgrad, de acum Joi s'a împlinit o săptămână.

— Na, Iacobe, ai auzit cu bietul Ursu Uibaru? întrebă Horia amărît pe Iacob Topa care-l însoțea pretutindeni ca umbra. De viu în țeapă, ai auzit?... Apoi, uite așa om isprăvi și noi, că până și vlădica s'a ridicat împotriva noastră!

Ningea moale și fulgii i se topeau pe obraji și-i înmuiau parc'ar fi plâns. Iacob nu știa ce să răspundă și se mulțumi să bâigue o sudalmă foarte meșteșugită împotriva vlădicii.

Horia nici nu-l mai auzi. Gândurile îl copleșeau. Auzise dela preoții care se ridicaseră dela început alături de dânsul că vlă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://transilvania.ro/mdrr1901-1932

dica a dat porunci mari tuturor protopopilor să oprească pe țărani de a da ascultare căpeteniei rebeliștilor. Dar le socotise mai mult ca niște porunci silite, ca să nu creadă cârmuirea și domnii că până și vlădica românesc e de partea lui. Nu-și putuse închipui că tocmai slujitorii lui Dumnezeu să nu-i dea nici un sprijin lui care nu voia nimic pentru dânsul, ci doar dreptate pentru norodul românesc și în rândul întâi pentru preoții români care erau batjocoriți și umiliți ca și iobagii. Și iată, acuma trebue să înțeleagă că a greșit, că și preoții cei mari sânt în tabăra dușmană.

In Albac se duse de-a dreptul la popa Gheorghiță, să-i spuie tot și să se jeluiască. Popa știa. Aflase și el dela oameni, care veniseră speriați să-l întrebe ce-i de făcut, că doar n'o să se împotrivească și vlădicei? Dealtfel de câteva săptămâni primește mereu porunci să se ridice împotriva lui Horia. Ii citi o asemenea poruncă: „Cu adâncă mâhnire, cu destulă scârbă și simțitoare durere am înțeles că Horia, căpetenia rebeliștilor, nu încetează a face răutate și minciuni care sânt împotriva lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dumnezeu și împăratului și împotriva legii și bisericii și blagosloveniei vlădicești. Deci noi cu numele împăratului poruncim că nici un român să nu îndrăznească a asculta minciunile lui Horia, nici să meargă la el, nici la adunarea lui, nici să dea ajutor lui, nici oamenilor lui, nici pre ascuns nici în arătare".

Popa Gheorghiță însă căută să-l liniștească spunându-i că vlădica Nichitici nu e român, că chiar vorbește mai stricat românește decât ungurii, că e venit de curând la Șibiu din Croația și deci trebue să fie sârb ori sloven.

— Dar e vlădică românesc și norodul numai atâta știe! observă Horia pe gânduri.

Preotului i se părea mai grav un nou manifest al guvernului prin care, în numele împăratului, se dărueşte iertare și uitare tuturor răsculaților ce se vor întoarce numai decât acasă și vor rămâne liniștiți. Horia cunoștea patenta aceasta de trei zile, dar era sigur că oamenii nu vor mai da crezământ unei astfel de porunci, fiindcă prea de multe ori au fost amăgiți și numai amăgire e și acuma la mijloc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dacă n'ar veni vlădica, toate hârţoagele domneşti n'ar face cât o ceapă degerată!

Peste două zile, într'o Marţi, sosi în Albac domnul Chendi din Câmpeni, căutând pe Horia. Se cunoşteau demult. Chendi, român nobil cu stare, îndrăgise pe Horia încă dinainte de-a începe alergăturile pela Viena. Horia îi ceruse de multe ori sfaturi şi, cu aceste prilejuri, au vorbit despre toate necazurile iobagilor români, iar Chendi a înţeles sufletul bogat al ţăranului acesta şi l'a ajutat să se înalţe. Deabia trecut de treizeci de ani, Chendi era bărbat frumos, cu nişte ochi negri plini de sinceritate şi cu un glas veşnic fierbinte.

— Apoi, bade Ursule, am venit în bârlogul dumitale, cale atât de lungă şi pe zăpada asta aspră, fiindcă am să-ţi aduc nişte veşti pe care trebue să le cumpăneşti bine de tot şi să-mi dai răspuns! zise Chendi îndată, parcă ar fi fost grăbit să isprăvească.

Se întâlniseră tot în casa preotului, căci a lui Horia era prea departe şi prea săracă spre a putea găzdui pe un domn. Deaceea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Chendi adăogă către popa Gheorghiță care vru să iasă:

— Poți să stai și d-ta, părinte, că ce am de spus nu-i taină și nici rușine!

Era trimis de comisarul guvernului, Mihail Bruckenthal, să făgăduiască lui Horia amnistie întreagă dacă va liniști imediat poporul și va porunci tuturor să se potolească și să se supună. Horia se uită cercetător în ochii domnului prieten ca și când ar fi vrut să citească dacă e cinstit sau vrea să-l amăgească, și văzu limpede că nu era nici o înșelătorie din partea lui. Totuș nu răspunse nimica. Chendi atunci urmă mai înfocat, ca să-l convingă: că Zarandul s'a potolit de tot, că toate părțile dela Ofenbaia încolo, când au aflat de patenta împărătească, au trimis deputați la Abrud că se supun, că au pătruns în munți atâtea cătane încât nu mai poate fi vorba de o împotrivire lungă și că dealtfel armata are porunci să înăbușe chiar în sânge, dar foarte repede, orice urmă de răscoală, că deci sfârșitul nu mai este îndoelnic pentru nimeni și nu e vorba decât de-a împiedica vărsări de sânge fără nici un folos.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Iureşul de foc ce l'aţi făcut nu va rămâne fără urmare — mai zise Chendi. A ajuns la urechile împăratului, a ţării şi a lumii întregi durerea grea din care au ţâşnit săptămânile de sânge şi de flăcări. Îndreptarea trebue să vie şi nu poate să întârzie. Jertfele n'au fost zadarnice. Dar trebue să înţelegi şi d-ta că întâi e nevoe să se facă pace şi linişte şi că numai după aceea împăratul şi guvernul vor putea uşura viaţa românilor. Azi ai prilejul să faci o faptă bună poruncind să înceteze focul peste tot. Cuvântul d-tale va fi mai ascultat decât tunurile, asta o ştie şi cârmuirea. Deaceea în schimb îţi propune iertare şi uitare. Mâine poate să fie prea târziu.

Se făcu o tăcere înăbuşită. Chendi se uita aproape poruncitor la Horia parcă ar fi vrut şi prin privire să-l silească să asculte. Popa Gheorghiţă, pe laviţă, ghemuit, nici nu sufla. Horia, cu ochii de oţel înfipţi în faţa lui Chendii, tăcu un răstimp şi apoi zise foarte simplu:

— Nu pot, domnule!

Chendi avu o mişcare de protestare pe care însă o stăpâni brusc, uluit de liniştea şi seninătatea ţăranului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu-mi trebue mila nimănui până ce nu vor eși din temnițele dela Galda și dela Zlatna oamenii închiși nevinovați de ani de zile și până ce nu vom dobândi măcar ușurări de biruri pentru norodul nevoiaș!

Adăogăse aceasta mai mândru, mai sfătos, parcă s'ar fi deșteptat într'însul deodată crăișorul care poruncește unei țări întregi. Dar cum Chendi stărui mereu, fu nevoit și dânsul să-i dea explicații mai largi: că nu poate avea încredere în făgăduelile domnilor și ale cârmuirii, că pe el îl știe om curat la suflet, dar cei ce l-au trimis nu l-au trimis cu gând bun, că de trei ori i-au înșelat până și ofițerii cei mari...

— Că pe mine m'or trage în țeapă sau că m'or frânge cu roata îndată ce-oi fi în puterea lor și oricâte făgăduieli aș avea că n'are să mi se strâmbe nici un fir de păr, despre asta n'am nici o grije! zise dânsul cu un glas batjocoritor. Dar mai știu din pățanie că, în loc de ușurare ori îndreptare, toată iobăgimea românească are să fie și mai oropsită, și mai înafară de lege cum a fost.

— Sfârșitul va fi acelaș, ori că dai d-ta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

mână de ajutor şi te supui, ori că nu — răspunse Chendi. Numai că până să se sfârşească tot, vor mai pieri multe vieţi româneşti chinuite!

— Acuma fie cum o rândui Dumnezeu! murmură Horia. Noi facem ce putem! Şi apoi ce-o mai fi, om vedea!

Chendi nu vru să se dea bătut aşa uşor. Rămase în Albac, sperând că va obţine mâine ce n'a obţinut azi.

A doua zi Horia se pomeni cu Crişan. Intreg Zarandul căzuse în mâinile cătanelor, mai ales prin cuvântul vlădicei. Noaptea trecută, între Mihăileni şi Blăjeni, cătanele au sfărâmat ultima ceată de crişeni, vre-o mie de oameni. A căzut şi căpitanul Mihai Bibarţ, cel mai viteaz şi mai înverşunat dintre toţi. Popii trimişi de vlădică au ţinut pe români cu vorbe de pace şi cu predici până ce oastea împărătească i-a înconjurat de toate părţile ca pe urmă să-i poată tăia mai lesne.

Ceva mai târziu un om din Cărpeniş îi aduse o scrisoare dela Abrud, făcută în româneşte şi iscălită cu numele românesc locotenent Petre Lupu, chemându-l la Câm-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

peni să tocmească pacea. Horia află chiar dela aducătorul ei că e ticluită şi trimisă de un ofiţer ungur care astfel ar vrea să-l amăgească spre a-l prinde şi a-l da pe mâinile domnilor.

— Apoi poftim de vezi şi d-ta, domnule Alexandre, cum umblă domnii să facă pace şi învoială cu noi! zise dânsul către Chendi arătându-i scrisoarea.

Şi-l rugă să-i facă un răspuns pe ungureşte, frumos dar usturător că încearcă astfel să amăgească pe nişte bieţi iobagi care nu cer decât dreptate.

Seara veni vestea că oamenii din ţinutul Mogoş şi Ponor, adică întreaga oaste de subt poruncile feciorului său, au trimis deputaţi la Sebeş cum că se supun şi, întorcându-se pela casele lor, vor depune armele. Apoi că vlădica a adunat în Abrud, în casa sigartăului Stan George, pe preoţi şi câte şase oameni din comunele vecine şi le-a citit el însuş iertarea împărătească şi le-a poruncit să se lase de rebelie. Şi în sfârşit că şi ceata lui Cloşcuţ, strânsă peste tot de cătane multe, e silită să se îndrepte spre împrejurimile Câmpenilor şi acolo, adunân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

du-se cu toţii, să cumpănească ce să mai facă.

Toată noaptea, pe toţi munţii, bucinătorii împrăştiau veştile rele:

— Vin cătanele!... Vin cătanele!...

Toată noaptea aceea Horia se svârcoli ca peştele pe uscat, fript de gânduri. A rămas acuma numai cu moţii lui în faţa cătanelor şi a domnilor şi a lumii întregi. Ce ar mai putea face ei împotriva atâtor vrăjmaşi? De unde a pornit şi unde a ajuns? Când era ţara întreagă în picioare a putut cere dreptate pentru toţi românii robiţi domnilor şi ungurilor. Azi nu se mai poate gândi decât la nevoile muntenilor: să fie sloboziţi cei din temniţe şi să se uşureze birurile. Şi nici măcar atâta nu vor să le dea. Numai făgădueli deşarte, de care au avut mereu şi prin care au ajuns să nu mai poată trăi... Şi totuş în câteva zile trebue să se aleagă sfârşitul. De şase săptămâni ţine răzmeriţa. Oamenii nu mai au casă, nici linişte, nici muncă. Frigul s'a lăsat mai aspru şi foamea. Până când să mai umble pe drumuri degeaba? Poate că mişcarea a început într'o vreme nepotrivită, asupra iernii. Pornită pri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

măvara, ar fi putut ține mai mult și ar fi avut mai mulți sorți de izbândă. Planul cel mare, de-a ridica pe toți românii, atunci s'ar fi putut împlini chiar împotriva întregei oștiri împărătești. Acuma e prea târziu. Trebue stinsă răscoala, ca să se odihnească oamenii. Iar el cu Cloșca și cu alți tovarăși vor trebui să se facă nevăzuți până la primăvară, când, cu ajutorul lui Dumnezeu, se va putea începe o mișcare mai mare, să scape de robie pe toți românii...

Era Duminecă, 12 Decemvrie. Se duse întâi la biserică, să asculte slujba dumnezeiască, să se închine și să se întărească. După slujbă, în fața bisericii, porunci oamenilor să plece, din fiecare casă câte unul, la Câmpeni, și să fie acolo mâine pe seară, că vor fi din toate satele. Chemă pe Iacob Zafu și-l puse să bucine adunarea la Câmpeni, să o afle toți bucinătorii și să o treacă mai departe până unde se mai poate. Apoi se întoarse acasă la popa Gheorghiță. Chendi vroia să plece și aștepta răspunsul cel din urmă. Ii mulțumi că s'a ostenit până aici și că a zăbovit atâtea zile în sărăcia asta jalnică.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaraisilvania.ro/mdrr1901-1932

— Știu cât ești d-ta de drept și de cinstit — adăogă dânsul. Știu că vrei numai bine și dreptate. Dar noi rămânem cum sântem și om face ce ne-o învăța Dumnezeu.

— Rău îmi pare, bade Ursule, că nu mă asculți pe mine!

— Acuma nu mai pot asculta pe nimeni în lume. Eu oi rămânea cel din urmă, că doară eu am fost cel dintâi și în cărțile sfinte așa scrie, să fie cel mai de pe urmă acela care a fost cel dintâi!

Când văzu plecat pe Chendi se simți și Horia mai ușurat. Ii era inima plină de un simțământ straniu, ca și când ar fi rămas singur pe o plută fără cârmă, la voia întâmplării și a valurilor. Era totuș mulțumit că a putut ține piept ispitei și că poate sta cu sufletul curat în fața lui Dumnezeu și a sa însuși.

Luni seara sosi la Bogdănești, însoțit numai de Iacob Topa, și trase la Ispas Galdău, unde trăgea totdeauna. Ispas, căprar pus de Horia peste satul lui, îi spuse că s'au urnit toate comunele spre Câmpeni, de s'au speriat și cătanele. La Câmpeni a venit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

noaptea trecută ofițerul cel mare, care a amăgit pe oameni cu pacea. Impreună cu dânsul au venit peste șapte sute de cătane de tot felul, chiar și tunari. Văzând atâta puzderie de țărani, cătanele, de frică, au început a trage cu tunurile în mulțime de au și omorât câțiva.

Horia trimise chiar atunci seara pe Iacob să-i caute pe Cloșca și să-l cheme aici la sfat, iar lui Ispas îi porunci să adune din fiece sat câte-un bătrân ori pe căpitanii puși de el, ca mâine să se poată înțelege cu toții dimpreună. Despre Cloșca spuse îndată Ispas să nu-l caute pe-acasă, prin Cărpeniș, că pe-acolo au umblat cătanele și i-au scotocit și prin lăzi, să afle cine știe ce porunci, dar poate să fie prin Certegi.

Marți, pela amiazi, se adunaseră împrejurul crăișorului vre-o șasezeci de oameni. Cloșca venise cel dintâi, amărît, zdrobit. Vedea că s'a isprăvit tot și nu găsea nici o eșire, și toată nădejdea îi era în Horia. Dealtfel aceeași nedumerire și disperare se citia în ochii tuturor. Vasile Sgârciu, tânăr, nerăbdător, întrebă de-a dreptul:

— Acum ce mai facem, încotro ne întoarcem, crăișorule?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://patrimoniu.ro/patrimoniu-transilvania.ro/mdrr1901-1932

Horia își aminti deodată pe acelaș Vasile, când i-a zis întâia oară „crăișorule", în casa lui Cloșcuț. Cum îi luciseră atunci ochii și câtă mândrie era atunci în glasul lui, iar acuma parc'ar fi numai spaimă.

Insfârșit, când sosiră toți cei chemați, Horia le spuse verde că trebue să se împrăștie cât mai degrabă pe-acasă, să liniștească pe oameni ca să-și vază de treburi, căci rebelia s'a isprăvit și de-acuma numai el mai are de lucru, spre a dobândi ușurările din pricina cărora s'au sculat:

— Domnii și ungurii, cât am tot stat noi după amăgirile de pace, au umplut lumea de minciuni și au izbutit să întoarcă până și pe înălțatul împărat împotriva noastră. Sântem și noi de vină că am ascultat glasurile mincinoase care ne făgăduiau dreptate și pace numai ca să ne înșele. Dar noi am pornit la drum cu voia și porunca împăratului și poruncile împărătești trebue să le împlinim. Acum înălțatul împărat, înșelat de minciuni domnești, s'a întors de către noi și a trimis cătanele împărătești să vadă dacă ne plecăm ori nu. Noi însă trebue să ne plecăm în fața înăl-

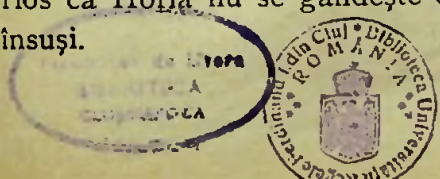
Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

țatului împărat că la dânsul e dreptatea și puterea. Și dacă ungurii l'au amăgit, când i-om arăta adevărul, tot are să ne asculte și să ne împlinească rugăciunile, precum a vrut mereu și n'a putut din pricina domnilor care nu l'au ascultat... Eu, Horia, crăișorul vostru, dau dară poruncă mare să se întoarcă tot omul la casa sa și cine nu se va pleca, cu moartea să fie pedepsit pentrucă s'a împotrivit poruncii împărățești!

Văzu deodată pe fețele tuturor o înseninare parc'ar fi scăpat de o apăsare grea. Numai Cloșca îl privea uluit și întrebător. Urmă răspunzând nedumeririi lui mute:

— Porunca împărătească pe care v'au vestit-o popii și cătanele și prin sate, și prin târguri, făgăduiește iertare celor care s'or întoarce și se vor pleca. Nimeni să nu fie deci înfricoșat, căci nimănui nu i se va face nici un rău. Și uite-așa, oameni buni! Dumnezeu să vă ajute și să împliniți porunca de împrăștiere!

— D'apoi dumneata cum rămâi, că doar poate să te prindă domnii și să te spânzure? întrebă un bătrân din Vidra, aproape furios că Horia nu se gândește deloc la sine însuși.



Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Horia avu o lucire de bucuric în ochi când răspunse:

— Apoi eu am să cerc să ajung iară la înălţatul împărat ca să mai cerc a dobândi dreptatea măcar de-aş şti că m'oi prăpădi! Cine o vrea să mă însoţească până la Albac şi în munţi, îi mulţumesc, dar silă n'oi face nimănui!

— Eu nu mă despart de tine, măi frate Ursule, nici în mormânt! strigă Cloşca atât de brusc că toţi se spăimântară.

Câteva zeci de glasuri răsunară:

— Nici eu!... Nici eu!...

După amiazi mulţimea de pe dealurile dimprejurul Câmpenilor se topi încetul cu încetul. Spre seară vre-o sută de oameni înconjurau pe Horia să-l însoţească până unde va îngădui dânsul. Inainte de-a porni, Ispas Galdău îi spuse ce-a auzit adineaori dela nişte drumeţi venind dela Turda, că anume fecioru-său, Ion Horia, a fost prins de cătane şi ar fi acuma închis la Zlatna.

— Cum o rândui Dumnezeu şi cum o avea noroc! murmură bătrânul Horia.

Incălecară şi se urniră pe drumul greu de iarnă, tăcuţi. Aproape de Secătura îi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ajunse din urmă Iacob Topa, în galop, gâfâind:

— Vin cătanele!... Au plecat dela Câmpeni încoace!... Cătanele!...

Numai Cloşca se mai înfuriă şi răspunse cu o sudalmă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLUL IX

IUDA

Miercuri dimineaţa tot Albacul, nu numai bărbaţii, ci chiar femei şi copii, se strânse în faţa bisericii, la încrucişarea drumului dinspre Câmpeni cu cel către Arada, în preajma podeţului de peste părâul Albacului. Noaptea fusese aspră, zăpada îngheţase, precum îngheţate demult erau şi apele Arieşului şi ale gârlei. Subt cizmele şi opincile mulţimii ce tropăia mereu de ger, zăpada scrâşnea şi lucea în scânteeri colorate subt lumina razelor reci ce cădeau pieziş din cerul senin.

De azi-noapte, de când sosise Horia dela Câmpeni, satul fierbea. Se vorbea că vin

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cătane multe cu tunuri să prefacă în cenuşă Albacul, că Horia pleacă iarăş la împăratul să se plângă şi împotriva cătanelor care s'au dat de partea domnilor... Se mai spunea apoi că pretutindeni cătanele pun pe oameni în lanţuri, fie vinovaţi, fie nevinovaţi, şi-i trimit la Bălgrad să-i tragă de vii în ţeapă ca pe Ursu Uibaru. Bătrânii povăţuiau pe cine-i asculta să fugă în munţi când vor veni cătanele, ca să scape de primejdie.

Acuma, fiindcă vremea trecea şi crăişorul nu se arăta, începură alte vorbe: că Horia a şi plecat de azi-noapte spre Scărişoara, singur, să-şi piarză urma, că şi cei care l-au însoţit până aci s'au împrăştiat de n'au rămas decât vidrenii înadins ca să amăgească lumea şi să înşele pe cine ar cerca să se ţie după Horia, mai cu seamă că şi gornicii sânt pe-aici, prin mulţime.

Apoi deodată se făcu tăcere mare parcă ar fi căzut o poruncă din cer. Pe portiţa ograzii eşi Horia cu Cloşca, îmbrăcaţi gros, cu cojoacele lungi, cu puşti în spate şi cu lănci în mână în loc de băţ. Popa Gheorghiţă îi petrecu în capul gol până în mijlo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista21.ubbcluj.ro/mdr/1901-1932

cul uliţii. Aici trebuiră să se oprească. Oamenii se îmbulzeau în jurul lor, să-i vază, să le audă glasul de despărţire.

— Na, oameni buni, rămâneţi sănătoşi! strigă Horia cu voce tare să-l audă cât mai mulţi.

— Dumnezeu să-ţi ajute! răspunseră domol mai multe glasuri.

O femee înăltuţă, îmbrobodită până la gură, cu nişte ochi mari negri şi adânci, ţinând de mână un copil de vre-o şase ani, se svârcolise prin mulţime până ce ajunse în faţa lui Horia. Numai o clipă se uită în ochii lui, apoi izbucnind în lacrimi, se plecă şi-i sărută mâna.

— Tu eşti, Rafilă? zise Horia, mângâind-o pe cap. Na, taci şi nu plânge, că bun e Dumnezeu şi n'are să ne lase!

Era nevasta lui Dumitru Todea, cel închis de-atâta vreme în temniţa dela Galda. Ştergându-şi lacrimile cu colţul năfrămii, murmură amar:

— Doamne, Doamne, rău ne-ai mai pedepsit, Doamne!

— Taci mulcom, muiere, taci că dreptatea trebue să iasă! mai spuse Horia, în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

torcând însă capul ca și când ar fi vrut să-și ascundă o înduioșare.

Preotul Gheorghiță, care cercetase mulțimea din ochi, se apropiă de dânsul și-i șopti să nu plece singur că-s toți gornicii aici și s'ar putea să fie ispitiți a-l urmări. In loc de răspuns Horia îl sărută pe amândoi obrajii, zicând:

— Hai, să mergem, că-i târziu!

Apoi tot astfel îmbrățișă pe Petre Nicula din Vidra, și pe Ionuț Dandea din Bucium căruia îi curgeau lacrimile șiroaie deși încerca să zâmbească, și pe David Avram, și pe Iacob Todea și pe Toma Gligor și pe Pavel Bocu, toți din Vidra, și pe Vasile Sgârciu cel tinerel, nepotul lui Cloșca, din Selištea Abrudului, și pe Iacob Zafu, și pe David Onu Surdu din Mușca, și pe Toader Berindei din Câmpeni, și pe Toader Cătană din Bistra...

Un băetan veni cu doi cai, își făcu loc prin mulțime. Incălecară îndată. Horia își mai roti privirea asupra norodului. In minte îi rămăsese vorba preotului despre gornici. Ii văzu pe toți. Și pe Ion Mătieșu din Arada, cu care poate totuș să se încuscrească

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dacă va scăpa feciorul din prinsoare, şi pe Ştefan Trifu, cel cu ochii răi înţepători şi mustaţa spână, şi pe cei doi feciori ai lui Andrei Neagu, şi pe Nuţu Mătieşu, şi pe Gheorghe, fratele mai mic al lui Ion Mătieşu. Erau amestecaţi printre oameni şi se purtau ca şi ceilalţi. Răspunse acuma preotului, tare, să-l audă şi ei:

— D'apoi gornicii nu-s fraţi cu noi şi de necazuri şi de bucurii?... Şi tocmai fraţii să cerce a ne vinde ca Iuda?

Se întrerupse, căci George Nicula, nepotul său, îl apucase de mână, zicând:

— Unchiaşule, eu vreau să te întovărăşesc oriunde te duci, chiar şi până la împăratul!

Horia se înfioră auzindu-l, parcă l'ar fi sgâriat pe inimă. Şi, după o clipă de şovăire, îi spuse blajin:

— Lasă, George, că ne ducem noi şi singuri... Hai, Cloşcuţ!

Porniră în pasul cailor, fără să se uite înapoi, pe drumul mai puţin bătătorit, spre Arada. Când cotiră după coastă, Cloşca zise îngândurat:

— Eu nici nu mi-am luat rămas bun dela nimeni, nici măcar dela nevastă-mea, să-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

raca... Dar poate că-i spune nepotu-meu cum am plecat!

Horia nu-i răspunse. Era bucuros că s'a isprăvit cu bine despărţirea şi că au eşit toate cum le-a plănuit. Nici nu mai voia să se gândească înapoi, şi ca să se ferească de amărăciune, şi ca să-şi păstreze toate puterile pentru viitor. Deocamdată trebuia să li se piardă urmele. Deaceea n'a primit pe nimeni să-i însoţească mai departe şi nici n'a spus nimănui, nici celor mai credincioşi tovarăşi de cruce, unde vor merge şi ce au să facă. Chiar Cloşca nu ştia nimica.

— Ne abatem o leacă pe-acasă pela mine, frate Cloşcuţ — zise dânsul deabia când ajunseră la cărarea ce suia spre Crângul Feregetului.

Acolo îi aştepta Iacob Topa şi Cârstea Nicula. Pe ei doi îi alesese Horia să-i fie de pază şi de ajutor. Azi-noapte trimisese pe Iacob la Cârstea să-i dea de ştire să se pregătească.

Nici nu avură a zăbovi deloc. Cei doi stăteau gata, în tindă, cu dăsagii plini de merinde pentru o săptămână. Cârstea îşi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistasilvania.ro/mdrr1901-1932

luase şi puşca, să fie la caz de trebuinţă.

— Na, înainte, feciorii strigă Horia, fără măcar să intre în casă.

Descălecară şi dădură drumul cailor, să se întoarcă singuri acasă când îi va cuprinde foamea. Trecură prin tindă, încuind uşa pe dinăuntru şi eşind prin dos. Coborîră spre drumul Aradei până la marginea pădurii, apoi, pe albia unui părâu, ca să se şteargă urmele paşilor, urcară pe coastă, în desişul de mesteceni. Ajunseră gâfâind greu în vârful dealului şi urmară pe creastă mereu, până într'o poiană de unde se zărea în vale satul. Zăpada poienii era călcată. Se vedea că umblaseră oameni. Soarele trecuse de amiazi. Un copac prăvălit, chiar la marginea poienii, era curăţit de omăt, semn că se mai odihnise de curând cineva. Se aşezară şi ei, să poposească puţin şi să prânzească. Iacob Topa, înainte de-a porni mai departe, zise liniştit:

— Dumneavoastră să vă lăsaţi numai în grija mea, că eu vă duc într'un loc unde nici păsările cerului nu vă pot descoperi. E cam departe, tocmai pe Ciusdia din codrul Scorogetului, dar ştiu că acolo aveţi să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fiți ca acasă. Am stat astă-vară cu oile acolo și mi-am făcut o colibă boerească și ascunsă de treci pe lângă ea și nici nu bagi de seamă...

Horia și Cârstea cunoșteau locurile și se sculară aproape deodată, Cârstea spunând cu îngrijorare:

— Apoi atunci să nu mai zăbovim, că ziua-i mică și calea lungă!

Era om cam de vârsta lui Horia, văr cu dânsul, puțin sperios, dar foarte tăcut și credincios.

— N'ai grije, bade Cârstea, că doară n'om merge noi azi până acolo, că ne-ar apuca noaptea prin păduri și poate să dea dihăniile peste noi. Până se înserează bine, tocmai sosim la stâna certegenilor, că nu-i așa departe, și om rămânea să ne hodinim și să ne încălzim, iar mâine de dimineață om porni mai departe!

Incepu să fulguiască ușor. Se bucurară că li se acoperă pașii. Merseră voinicește până la stâna certegenilor, maseră acolo și a doua zi, aproape pe înserat, ajunseră pe Ciusdia tocmai când se pornise o ninsoare mai mânioasă, cu vânt vijelios care le scu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tura în spinare toată zăpada înghețată pe crengile copacilor.

— Na, unde ți-e coliba, Iacobe? întrebă Horia, obosit, văzând că se afundă tot mai tare printre nişte râpe pe ale căror margini se clătinau molifții bătrâni cu rădăcinele întinse în gol ca ghiare de balauri.

— Uite-o colo! zise Iacob râzând şi arătând la câțiva paşi. Dar degeaba vi-o arăt, că n'o poți vedea... Veniți după mine!

Intre rădăcinele unui brad uriaş, învelite cu crengi pe care se aşternuse muşchiu bogat, era într'adevăr o vizuină mare cât o tindă de om cu stare. Feciorul dădu laoparte o cracă uscată, aşezată odinioară de dânsul ca să astupe intrarea, şi strigă vesel şi mândru:

— Ia, mai poftiți şi pela noi, oameni buni!

Se strecoară însă el înainte şi, până să se cațere şi ceilalți după dânsul, adună în mijloc nişte frunze uscate rămase de astăvară, le acoperi cu găteje subțiri, scăpără din amnar şi aprinse repede un foc peste care mai aruncă şi vre-o două cioate ce-i căzură la îndemână. Eşi apoi să adune uscături prin apropiere, să poată face o flăcă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

raie bună, să-și desmorțească cu toții oasele degerate.

In curând se înnoptă. Apucaseră să strângă un morman de lemne, să le ajungă. Vâlvătaia focului umplea coliba, răspândind o căldură plăcută. Imbucară câte ceva și se întinseră pe jos și adormiră, având grije însă fiecare, când se trezea, să mai arunce câte-o buturugă pe foc, să nu se treacă.

— Numai cu apa e mai greu — adăogă a doua zi Iacob — că trebue s'o aducem tocmai dela stâna noastră, că acolo-i un izvor bun. Nu-i departe, dar e tare rău drumul!

A treia zi tot Iacob spuse că Cârstea Nicula ar fi bine să plece înapoi, în sat, să mai vază ce-i pe-acolo și să mai aducă merinde, să nu rămână aici fără de-ale gurii, că iarna e greu să găsești ceva pe-aici. Apoi, când se va întoarce Cârstea, va pleca dânsul. Și așa cu rândul și cu săptămâna vor putea eși din iarnă cu bine.

Horia adăogă doar că ar trebui cu toții și pe rând să stea și de strajă, să nu se întâmple totuș să dea peste dânșii cineva

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistadeistorie.ro/mdrr1901-1932

fără veste şi să-i iea ca din oală. Cătanele au să înceapă să-i caute şi prin munţi, când vor vedea că nu-i pot găsi. Adevărat că din partea lor mare grije n'ar fi că, dacă nu cunosc locurile, n'au să afle niciodată nici măcar urme de fiare, necum pe dânşii. Dar în cele din urmă s'ar putea să poruncească oamenilor să-i caute, care umblă pe munţi ca prin grădinile lor, sau chiar gornicii care cunosc şi mai bine toate ascunzişurile, şi atunci s'ar ivi primejdia.

Pe când Cârstea Nicula pornea spre Albac, fireşte pe altă cale, Horia însuşi eşi la pândă, coborî până la stână, cercetă împrejurimile cu deamănuntul, mai adună şi vreascuri pentru foc... Apoi urmă Cloşca, apoi Iacob.

Seara povesteau până târziu despre toate întâmplările, făceau planuri şi legau nădejdi. Se hotărîse şi Horia să aştepte aici până se va potoli toată frământarea din ţară, până se vor retrage iarăş cătanele, iar pe urmă sau va încerca să ajungă la împăratul, sau va porni din nou lupta, aşa cum ar fi trebuit să pornească dintâi, asupraverii şi în toată ţara deodată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cloșca însă era mereu posomorît și nu se mângăia că nu și-a putut lua rămas bun dela Mărina lui. Avea presimțirea că nu va mai vedea-o niciodată. Lăcrima. Apoi deodată o suduia cumplit pentrucă n'a căutat ea să-l întâlnească, fiindcă ea ar fi putut mai lesne, dar se pare că ea numai la averea lui s'a gândit și nu l'a iubit cu adevărat, deaceea se jura că, de-ar fi să moară, n'are să-i lase nici măcar un zlot găurit.

Cârstea Nicula se întoarse peste șase zile cu o mulțime de vești. La Albac au venit, îndată ce a plecat Horia, sumedenie de cătane și au umblat din casă în casă și au răscolit peste tot după crăișorul. Baremi casa lui numai că n'au dărâmat-o. Au fost și la Arada și prin toate cătunurile, dar n'au stat și s'au întors la Câmpeni. Se trimit totuș mereu patrule prin munți să caute pe Horia și pe tovarășii lui. Se crede c'ar fi vre-o sută de oameni pe lângă dânsul. Lumea mai zice că pădurarul Melzer din Abrud, cel care a împușcat acum trei ani pe feciorul cel mare al lui Țiloș, s'ar fi legătuit că el are să prindă pe Horia măcar de-ar fi ascuns în fundul pământului și că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

ar fi chemat la Arada pe toți gornicii, să le făgăduiască marea cu sarea dacă i-or da ajutor. Muierea lui Dumitru Todea i-a spus că George Nicula s'ar fi îmbiat și dânsul să dea ajutor pădurarului, nu știu dacă e adevărat, că prea ar fi ticălos. Dealtfel se svonește că împăratul a pus trei sute de galbeni pe capul lui Horia, ca să ispitească și pe români să-l prindă. Ce-o fi adevărat, nu poate ști, dar e sigur că în Arada sânt vre-o treizeci de cătane care tot dau târcoale Școrogetului. Din partea lor însă pot dormi fără grije.

Știrile acestea spulberară brusc speranțele celor doi căpitani. Trebui Iacob să sară că nu trebuesc ascultate toate minciunile băbești.

— Lasă, crăișorule, că vă aduc eu veștile cele adevărate! zise feciorul când să plece în sat. Nu-i nici diavolul așa de negru cum spun oamenii! Numai să luați seama pe-aici până mă întorc eu!

Era Vineri, în ajunul Crăciunului nemțesc. Gerul se mai înmuiase. Știrile lui Cârstea, învechite, nu mai păreau atât de mohorîte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Apoi cum să nu ne caute — zise Horia într'un timp — că știu ei, domnii, ce-i paște, dacă nu ne omoară pe noi! Dar lasă că nici noi nu 'sântem de mămăligă și nu le-om face pofta cu una cu două!

Duminecă toată noaptea ninse, încât Luni dimineața Cârstea, dând să pornească de strajă și să aducă apă, deabia putu să iasă din colibă, căci zăpada aproape astupase ieșirea... Cum rămaseră singuri, Cloșca, parcă demult l'ar fi strâns de gât, întrebă lacom:

— Măi Horia, frate de cruce, spune-mi, rogu-te, că nu mai pot răbda, de ce n'ai vrut tu să arăți cătanelor poruncile care ți le-a dat împăratul ca să ne facă și pe noi cătane și să stingem pe unguri? Că de-ar fi văzut cătanele scrisul împăratului, cum ar mai fi cutezat să se mai bată cu noi și să ne oropsească dimpreună cu domnii?... Uite, asta nu pricep, frate Ursule, și mult mă roade gândul că...

— D'apoi crezi tu că pe mine nu mă roade? îl opri scurt Horia ca și când ar fi așteptat de mult întrebarea. Of, Doamne, muncitu-m'a și pe mine deajuns și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

m'a chinuit, dar trebue să tac şi să mă perpelesc aşa, măcar de-ar fi să mă sfâşie în bucăţi cu cleşte înroşite!

Işi trase în poală traista de piele, bătută cu ţinte galbene, ce o purta şi acuma mereu în spinare, şi scoase mânios un teanc de hârtii, urmând:

— De câte ori nu m'am ispitit să le arăt, cum ţi le-am arătat şi ţie, măcar ofiţerului cela care venise atunci la Câmpeni! I le-am arătat pe toate celelalte, ştii bine, dar pe astea n'am putut, frate Cloşcuţ!... N'am putut, că şi de le-aş fi arătat, n'ar fi crezut nimeni!... Impăratul mi le-a dat în taină şi în taină trebue să le ţin până la moarte! Că dacă isprăveam cu bine ce-am început, apoi nu mai era trebuinţă să le arătăm nimănui, iar când s'au întors rău lucrurile, chiar împăratul ar fi spus că-s numai amăgiri de-ale mele! Uite aşa, frate Cloşcuţ, uite aşa!

Cloşca, neputincios, scrâşni între dinţi o sudalmă.

— Acuma însă zadarnic ne perpelim, fratele meu de cruce! adăogă după un răstimp Horia mai amar. Acum numai împăratul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

poate să ne mântuiască după ce s'o mai potoli fierberea. Deaccea oi cerca să ajung iar în fața lui și să-i dau înapoi poruncile și să-i cer altele mai bune!

In clipa aceasta se auzi sgomot de pași la intrarea colibei. Cum Horia se întrerupse și vârî repede în sân hârtiile, Cloșca murmură nepăsător:

— Trebue să fie Cârstea cu apa!

Dar nici n'apucară să isprăvească, și auziră un glas străin mormăind:

— Bună hodina, oameni buni!

In vreme ce Horia întoarse capul să vază cine e, Cloșca se uită după arme. Amândouă puștile erau răzimate dincolo de pălălaia de foc din mijlocul colibei, împreună cu lăncile, alături de dăsagii cu merinde. In deschizătura intrării însă se ivise Nuțu Mătieșu, la spatele căruia sclipeau ochii înțepători ai lui Ștefan Trifu. Păşiră înlăuntru, amândoi cu puști pe umăr, iar după dânșii veniră și feciorii lui Andrei Neagu, deasemenea înarmați.

— Umblați după vânat, măi oameni? întrebă Horia, liniștit, fără a se fi mișcat din loc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Apoi musai să umblăm, că trebue vânat pentru cătane şi nu găsim nimic măcar că am şi îngheţat de când tot umblăm! răspunse Ştefan Trifu, frecându-şi mâinile.

— Aşezaţi-vă şi voi să vă mai încălziţi că foc avem, slavă Domnului, numai altele de-am avea! zise iar Horia uitându-se pe rând la toţi patru până ce se aşezară împrejurul focului, Ştefan Trifu lângă dânsul cu un fecior al lui Neagu, iar Nuţu Mătieşu lângă Cloşca, cu cellalt fecior.

Câteva clipe tuspatru îşi frecară mâinile întinse spre flăcări, tăcuţi, uitându-se numai la foc. Cloşca, după ce îi cercetă din ochi şi i se păru că n'au venit cu răutate, întrebă deodată ce mai veşti sânt prin sate şi cum o mai duc bieţii oameni acuma că s'a isprăvit rebelia şi au venit înapoi ungurii şi pe deasupra puzderia de cătane.

— Vai de capul nostru — răspunse Nuţu, tot cu faţa spre foc, dar cu coada ochiului la Horia — că numai bieţii oameni ştiu cât rabdă! Şi cum să nu se jeluiască dacă-i atâta amar de cătane în toate satele că oamenii mai mult prin păduri stau, fugiţi şi îngroziţi de dânşii!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Lasă, Dumnezeul lor de cătane, că le facem noi şi lor de petrecanie curând de tot şi-i băgăm în.....! sudui deodată Cloşca, cuprins de mânie parcă s'ar fi aflat chiar în faţa duşmanilor.

Iar se auzi afară sgomot de paşi, dar nu mai avură timp să întrebe, căci Ştefan Trifu se şi sculase în picioare, zicând hotărît:

— Na, măi oameni, voi trebue să veniţi cu noi la Zlatna, că aşa-i porunca!

Cloşca avu un început de mişcare să sară în picioare pe care însă i-o curmă glasul lui Horia, foarte liniştit:

— Apoi noi am vrut să ne ducem la înălţatul împărat, dar dacă-i porunca aşa, ne-om duce şi la Zlatna, ce să facem?

Vorbind, vârî mâna dreaptă în sân să scoată hârtiile ce le ascunsese. Gornicii se speriară ca şi când s'ar fi aşteptat să scoată pistoale.

— Da ce mai staţi, măi feciori? răcni Ştefan Trifu, punând mâna în beregata lui Cloşca şi răsturnându-l pe spate.

Horia izbuti să scoată teancul de hârţoage din sân şi-l svârli în foc tocmai când Nuţu Mătieşu îl apucă de piept, silindu-se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să-l trântească la pământ. Urmă o vânzoleală de gâfăeli, de înjurături printre dinţi, de porunci scurte, inconştiente ce-şi aruncau unii altora... Deafară atunci intrară spăimântaţi şi neştiind ce se petrece, Ion Mătieşu cu Gheorghe, fratele lui Nuţu, şi cu George Nicula, nepotul lui Horia.

— Unde-i funia, măi Onule? strigă Trifu. Hai, puneţi mâna şi voi, să-i legăm degrabă!

Peste câteva minute Cloşca era legat cu coatele la spate şi, de aceeaşi funie, mâna dreaptă a lui Horia.

— Sus, sus şi afară, că nu-i vreme de stat! strigă iarăş Ştefan Trifu, cu glas de căprar biruitor.

Se ridicară toţi în picioare. Nuţu Mătieşu şi feciorul cel mic al lui Andrei ţineau capetele funiei cu care erau legaţi cei doi prinşi.

— Nu era nevoe să vă mai trudiţi degeaba — zise acuma Horia, îndreptându-şi cojocul cu mâna slobodă, liniştit ca şi când nu s'ar fi întâmplat nimic — că doară v'am spus că mergem cu voi unde vreţi!... Dar frumos nu e ce faceţi, măcar că sânteţi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gornici și aveți porunci! Să vă ajute Dumnezeu după sufletul vostru!... Că alta n'am ce zice!

— Na, destulă vorbă! făcu Nuțu, căutând să-și ascundă sfiala subt un glas aspru.

Cloșca numai atunci văzu pe George Nicula, cu niște ochi holbați cine știe de ce. Intr'o pornire nestăpânită de scârbă îl scuipă drept în față, mormăind cu dispreț:

— Iudă!

Ștefan Trifu ridică brațul să-l lovească și să apere astfel pe George. Cu brațul în sus rămase o clipire, apoi, parcă s'ar fi răsgândit, răcni mânios:

— Hai, afară, afară, nu mai stați ca proștii să dea peste noi tovarășii tâlharilor!

Pe când ceilalți eșiau din colibă, el își aduse aminte că Horia a svârlit în foc niște hârtii adineaori și se uită după ele. Nu mai văzu nici o urmă. Dar văzu armele și dăsagii, și opri pe Gheorghe Mătieșu să le iea, căci el are să ducă dăsagii.

Coborîră cu toții spre stână. Pe zăpada proaspătă, ninsă de azi-noapte, se vedeau foarte bine toate urmele pașilor. O colibă de bârne adăposti la stână pe gornici și pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cei doi prinşi. Până să bea apă cu toţii şi să răsufle, Ştefan Trifu se sfătui cu Nuţu Mătieşu să trimită pe George Nicula în sat, la Arada, să cheme cătanele, să le dea în primire lor pe Horia şi să scape de grije. Le era frică să nu întâlnească vre-o ceată de ţărani de-ai crăişorului şi nu numai să le smulgă din mână prizonierii, dar chiar să-i omoare pe cei care au cutezat să-i prindă.

— Da pe Cârstea Nicula unde l'aţi lăsat, măi Gheorghe? întrebă deodată Trifu, speriat, aducându-şi aminte de paznicul peste care dăduseră chiar aici, la stână, şi pe care-l chinuiseră până ce le-a arătat locul unde stau ascunşi căpitanii.

— Apoi o fi fugit! răspunse nepăsător Gheorghe Mătieşu. Că noi l-am păzit deajuns, dar dacă am văzut că nu mai eşiţi din colibă, ne-am temut să nu vă fi omorît acolo şi l'am lăsat pe Cârstea şi ne-am dus să vedem ce-i!

Trifu se spăimântă de tot. Era sigur că Cârstea a alergat să cheme într'ajutor mai mulţi oameni şi să scape pe Horia. Chemă deoparte pe George Nicula şi-i porunci să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvania.ro/mdrr1901-1932

se ducă repede după cătane. Nuțu socoti însă că tot mai bine ar fi să nu aștepte aici prea mult, ci să coboare în vale până la casa lui din hotarul Aradei, că-i și mai aproape de sat și nici nu vor fi în primejdie, căci nimeni n'are să știe că sânt acolo.

Chiar așa făcură și, fără a mai pierde vreme, porniră în jos și după amiazi sosiră la casa lui Nuțu Mătieșu. Aţâţară focul și se odihniră. Numai George Nicula a trebuit să coboare mai departe, să dea de știre cătanelor.

După ce se mai desmorțiră, Ștefan Trifu luă traista lui Horia și o cercetă și găsi într'însa șapte hârtii cu porunci împărătești, condei, creion, ceară roșie și pecetea lui. Apoi căută pe Cloșca și află la dânsul șase zloți. Insfârșit scormoni prin dăsagi, scoase pe masă toată merindea și se ospătară dintr'însa toți dimpreună, zicându-le liniștit și cu glas de glumă:

— Putem s'o mâncăm aci laolaltă că pe urmă de voi are grije stăpânirea!

Aproape de sfințitul soarelui sosi un ofițer foarte tânăr cu cincisprezece soldați, luară la mijloc pe cei prinși și coborîră în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Arada şi trasera la primărie, unde mai erau pe-atâtea cătane cu încă un ofiţer. Aici fierarul îi aştepta cu lanţurile grele pregătite pentru amândoi. Ofiţerii supraveghiară cum îi încătuşează la mâini şi la picioare, apoi, împreună cu doi ostaşi de pază, îi încuiară chiar în cancelarie, lăsând şi în tindă patru oameni de strajă care să se schimbe din două în două ceasuri.

Cei doi ofiţeri ar fi dorit să plece cât mai grabnic cu prizonierii, nesimţindu-se tocmai în siguranţă cu numai treizeci de soldaţi într'un sat unde până eri tot norodul a fost cu trup şi suflet de partea lui Horia. Dar nici plecarea imediată nu era fără primejdii, căci trebuiau să treacă cu convoiul tot prin sate de rebeli în care nu ştiau dacă este armată destulă, căci altfel riscau să fie năpădiţi de ţărani şi să le scape din mâini căpeteniile răscoalei, prinşi cu atâta trudă. Pentru orice eventualitate trimiseră un raport scurt comandantului din Abrud, cerând porunci.

Astfel rămaseră şi Marţi în Arada, luând toate măsurile de siguranţă. Neprimind nici un ordin în cursul zilei, se hotărîră să plece

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

totuș cu prizonierii, pe răspunderea lor, Miercuri dimineața, pe drumul de țară, încadrați de toți oamenii ce-i aveau. Seara târziu ajunseră la Câmpeni, fără nici o încurcătură. Se înfățișară imediat locotenent-colonelului Schultz care era tocmai la cină. Colonelul sări dela masă, îi îmbrățișă încântat, porunci să-i aducă îndată prizonierii, să se convingă dacă sânt ei și apoi să-i închidă sub pază foarte puternică, până a doua zi când va lua măsurile trebuincioase după împrejurări.

Schultz ar fi vrut bucuros să-și facă un titlu de glorie din prinderea capilor răscoalei, mai cu seamă că el luase parte dela început la potolirea și combaterea mișcării. Își și pregăti un raport bogat despre peripețiile arestării, socotind chiar să iea un interogatoriu preliminar isteț prizonierilor pe care să-l anexeze ca un trofeu. Planul i se încurcă însă când, a doua zi, ofițerii îi spuseră că au raportat la Abrud despre prinderea lui Horia și mai cu seamă când, pela amiazi, primi ordinul să trimită pe cei doi prizonieri, cu escortă puternică, astfel ca Vineri după amiazi să sosească la comandamentul grupului de represiune...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr/1901-1932

De pe la amiazi pe piaţa Abrudului se îmbulzea o mulţime pestriţă de curioşi, aşteptând sosirea lui Horia, vestită poporului prin bătăi de tobe, ca o întâmplare vrednică de toată cinstea şi bucuria. Ferestrele ce dădeau spre piaţă se pregăteau să poată fi deschise repede când va apărea convoiul, să îngădue şi feţelor mai simandicoase să se desfete văzând pe căpitanii iobagilor în lanţuri.

O patrulă de grăniceri secui, cu armele pe umăr, cu căciulile pe ureche, se plimba agale, făcând înconjurul pieţii, schimbând vorbe de şagă cu orăşencele tinere care se simţeau măgulite de atenţia uniformelor pompoase.

In vreme ce femeile de rând ocărau pe valahi şi în genere pe toţi iobagii şi ţăranii sălbateci, bărbaţii discutau grav despre întâmplările răzmeriţei, îşi aminteau momente de teroare din zilele când oraşul a fost jefuit de români şi mai cu seamă de obligaţia de-a se boteza în legea iobăgească. Cei mai severi criticau metoda inadmisibil de blajină a autorităţilor şi în deosebi a militarilor de-a trata pe rebeli ca pe nişte oameni,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

când în realitate ei nu sânt decât barbarii cei mai fioroşi, care nu merită protecţia legilor, ci numai ţeapa şi roata. Un proprietar de mine de aur, foarte roşcovan şi foarte burtos, începu chiar să strige în gura mare că, de-ar exista justiţie adevărată în ţara asta, cei doi tâlhari ar trebui daţi pe mâna poporului, îndată ce vor sosi, ca să-i sfâşie în bucăţi.

Era aproape trei după amiazi. Cineva, venind pe ulicioara bisericii, aduse ştirea că convoiul a intrat în oraş. Nerăbdarea spori. Se făcu o îngrămădire la gura străzii principale şi trebui să intervie patrula de grăniceri să redeschidă calea... Şi însfârşit apăru un ofiţer călare, comandantul escortei. Cei mai mărunţi din mulţime se înălţară în vârful picioarelor sau se înghesuiră să pătrundă mai în faţă. In acelaş timp însă se făcu tăcere în piaţă. Ferestrele se deschideau grăbite. Undeva se sparse un geam cu un sgomot strident silind multe capete să se întoarcă enervate.

Convoiul înainta greoiu. Horia şi Cloşca erau înconjuraţi de soldaţi, încât deabia se vedeau. In mijlocul pieţii însă răsună o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

comandă scurtă şi trupa se opri, parcă înadins spre a mulţumi curiozitatea poporului. Zidul de cătane dimprejurul prizonierilor se lărgi. Apăru înaintea mulţimii Horia, cu spinarea adusă, cu faţa brăzdată de trudă, cu lanţuri de car la mâini şi la picioare, iar în dosul lui, Cloşca, îmbătrânit şi zdrobit... Câteva femei porniră a huidui pe ungureşte. Atunci însă un bătrân înalt, cu plete lungi ninse, strigă româneşte către cei dimprejur:

— Iacă, au pus ghiarele acuma şi pe bietul Horia şi pot să-l mănânce fript, nu i-ar mai ierta Dumnezeu din ceruri!

O unguroaică grasă şi roşie, suflecată ca o bucătăreasă harnică, se cătrăni urît şi se răsti la bătrân:

— Ba să-l mâncaţi voi pe Horia, că voi l-aţi poreclit crăişor şi v'aţi fălit cu dânsul!

Un grup de unguri dimprejur aprobă cu zel apostrofa femeei. Bătrânul însă răspunse ameninţător:

— Luaţi seama, măi ungurilor, că nu se ştie cum se învârteşte roata norocului şi poate să plătiţi amar ce faceţi acuma!

Patrula de grăniceri era tocmai alături.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

Strajameșterul auzi amenințarea și puse mâna îndată pe bătrânul revoltat, întrebând:

— Cum te cheamă?

— Ion Popa Crișănuță din Bistra!

— Na, să vii cu noi să te spovedești! adăogă strajameșterul, făcând un semn patrulei care-l înconjură îndată și-l scoase din mulțime.

Intâmplarea cu bătrânul însă trecu nebăgată în seamă. Lumea era cu ochii și cu gândul la cei doi prizonieri. Cloșca pusese capul în piept, obosit de toate. Horia dimpotrivă, privea cu ochii rătăcitori peste mulțimea din ce în ce mai sgomotoasă. Apoi deodată ochii lui se aprinseră de o lucire stranie și rămaseră pironiți asupra unei ferestre din care se uitau la dânsul două capete de femei. Erau vre-o douăzeci de pași până la fereastră și totuș vedea bine ochii mari și umezi în care simțea căldura domniței de odinioară și care, chiar acuma, îi mângăiau inima și-l făceau să uite și suferințele, și umilințele trecute și viitoare.

— Mamă, se uită la tine Horia! zise deodată glasul de argint al fetei. Tu nu vezi?...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.transilvania.ro/mdrr1901-1932

El e cel care ne-a salvat dăunăzi, în Bistra, din mâinile iobagilor, nu-i aşa?

— Da, el e... — murmură femeea foarte moale, fără să întoarcă ochii; şi adăogă după o mică pauză, mai domol, mai înduioşată, ca pentru sine: Crăişorul!

Muzeul Digital al Romanului Românesc

CAPITOLUL X

ROATA

Şaptezeci de grăniceri secui porniră în zorii zilei de anul nou 1785 din piaţa pătrată şi pustie a Abrudului să escorteze pe Horia şi Cloşca până la Bălgrad. Ningea cu fulgi leneşi, moi, tăcuţi. Cismele soldaţilor se scufundau în zăpada proaspătă, fără sgomot, parc'ar fi umblat în puf. Numai lanţurile celor doi prizonieri scânceau înăbuşit târîndu-se.

Ninsoarea nopţii ştersese liniile şoselei. Ofiţerul călare, în capul convoiului, se temea să nu se rătăcească şi la fiecare cotitură oprea să se orienteze, lăsând pe oameni să mai răsufle. Drumul însă era greu,

Muzeul Digital al Romanului Românesc

cu urcuşuri repezi. Se făcu amiazi până să ajungă în vârful muntelui şi fără să fi întâlnit măcar un suflet de om. Grănicerii asudau şi înjurau. Un căprar mustăcios îşi blestemă soarta care l'a pedepsit să n'aibă odihnă nici măcar în ziua de anul nou din pricina unor tâlhari pe care mai bine i-ar fi spânzurat unde i-au prins, în loc să-i poarte cu alaiu ca pe nişte grofi. Câţiva soldaţi începură să suduie pe cei doi prizonieri, în vreme ce alţii îi compătimeau.

Tocmai seara, pe întunerec, sosiră în Zlatna, rupţi de osteneală. Comandantul garnizoanei încercă să afle dela prizonieri vre-o taină deosebită spre a-şi câştiga merite în faţa comisiei speciale de judecată ce aştepta la Bălgrad.

— Sânt nişte sceleraţi fără pereche! declară ofiţerul când îşi dădu seama că se trudeşte înzadar.

A doua zi convoiul plecă înainte. Soldaţii, odihniţi, erau mai veseli. Căprarul mustăcios avusese chiar răgaz să facă o coroană de nuiele, în formă de roată, pe care, în momentul plecării, o puse în capul lui Horia, strigând:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr 1901-1932

— Uite craiul valahilor!

Grănicerii făcură mare haz de gluma căprarului. Până și ofițerul râse pe subt mustăți, încântat de istețimea oamenilor săi.

Astfel drumul dela Zlatna la Bălgrad, deși mai lung, îl făcură în mai puțină vreme. Fiind Duminecă, prin satele românești iobagii se uitau lung după cătanele multe care însoțeau doi bieți români cu lanțuri la mâini și la picioare. Căprarul glumeț, însă avea grije să le explice în batjocură:

— Horia!... Craiul vostru!... Uite, Horia!

Inainte de-a intra în Bălgrad ofițerul porunci căprarului să arunce coroana din capul prizonierului. Chibzuise în sine îndelung asupra acestei probleme și, pentru orice eventualitate, hotărî că-i mai bine să se păstreze seriozitatea cuvenită, chiar dacă e vorba numai de un tâlhar valah.

Convoiul trecu pe strada principală a orașului până în piața mare unde o mulțime mânioasă și gălăgioasă aștepta pe capii țăranilor. Erau, înafară de gloata obișnuită care cască gura, mai cu seamă mărunți nobili rurali, fugiți aci de groaza io-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bagilor răsculați. Umpluseră Bălgradul și Aiudul cu vaietele și plângerile lor în speranța unor despăgubiri care să-i salveze din mizeria în care, cei mai mulți, se aflaseră înainte de rebelie. Injurau cumplit, răcneau și se repezeau asupra convoiului parc'ar fi vrut să sfâșie pe prizonieri împreună cu escorta lor. Mulțimea îi întovărăși până subt poarta cetății unde o gardă militară puternică puse capăt pornirilor răzbunătoare risipind pe gălăgioși.

Comandantul convoiului descălecă țanțoș în fața pavilionului galben în care se afla generalul. Strânse mâinile câtorva ofițeri, încântat parc'ar fi răspuns la felicitări, și pe urmă intră să-și facă raportul.

In mijlocul grănicerilor cei doi prizonieri stăteau zdrobiți de osteneală, nemișcați, privind cu ochi goi care parcă nu vedeau nimica.

După un răstimp comandantul escortei reapăru însoțit de un ofițer mai bătrân. Prizonierii avură o tresărire ca și când ar fi fost mulțumiți că a venit sfârșitul. Dar cei doi ofițeri se opriră pe scara pavilionului, vorbind, arătând deseori spre ei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și parcă mai așteptând ceva. In cele din urmă sosi un grup de soldați să primească pe Horia și Cloșca. Ofițerul cel bătrân dădu mâna cu cel dela grăniceri, făcu un semn soldaților care înconjuraseră pe prizonieri și porni cu ei spre poarta pe subt care tocmai intrase convoiul în cetate. Patru oameni încadrară pe Cloșca și urcară pe parapet până deasupra porții, la celula în care avea să fie instalat împreună cu doi soldați de pază înlăuntru și alți doi afară.

— Na, Horia, să isprăvim și cu tine! zise ofițerul întorcându-se singur la soldații ce rămăseseră subt poartă cu crăișorul.

Rostise cuvintele acestea atât de blajin că Horia ridică ochii și mormăi:

— Dumnezeu să vă dea sănătate...

Porniră înapoi, pe drumul măturat de zăpadă, traversând incinta cetății, coborînd pe lângă catedrala catolică, până la poarta cea nouă dinspre miază-noapte. Lângă cămăruța corpului de gardă pătrunseră într'un gang întunecos, al temnițelor. Cea dintâi ușă pe dreapta era deschisă, așteptându-și omul. Ofițerul intră în celulă, se uită împrejur, la gratiile groase cât pumnul, dela

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ferestruica dinspre şanţul de apărare. I se păru tot în ordine şi zise scurt către Horia:

— Na, aici...

Doi soldaţi instruiţi rămaseră cu prizonierul, uşa de stejar se închise. Afară ofiţerul mai spuse ceva soldaţilor de pază.

— Of, Doamne, mulţumescu-ţi că am ajuns şi aici! murmură Horia suspinând.

Se lăsă în colţ, grămadă, parcă picioarele nu i-ar mai fi putut purta trupul. Gemu câteva minute în neştire. Cei doi paznici se uitau la el nedumeriţi. Aveau porunci straşnice să nu vorbească nici între ei, nici cu prizonierul. Se plictisiră însă curând, mai ales din pricina gemetelor care nu mai conteneau. Erau saşi. Intâi vorbiră între ei, în şoaptă, să nu-i audă cei deafară şi să-i pârască. Se simţeau mândri că păzesc pe Horia a cărui faimă umpluse Ardealul până în cele mai proaste cătune. Dar omul nu le făcuse impresia ce o aşteptaseră dânşii. Li se părea slăbuţ, neputincios, urît, murdar, pe când ei crezuseră că trebue să fie o namilă fioroasă care să mănânce numai tocană de carne de ungur şi în faţa căruia să îngheţe chiar şi cătanele. Ca să-şi astâmpere nedumerirea, unul întrebă:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Trebue să fii tare trudit?... Veniţi de departe?

— Ba numai dela Zlatna — zise Horia încet, sfârşind cu un oftat.

— Apoi nu-i aşa departe...

— Nu, dar lanţurile aestea... Ş'apoi de-o săptămână sântem tot pe drumuri şi tot prin omăt şi tot flămânzi... Dar aşa ne-a fost scris, se vede!

Din gura paznicilor află Horia că împăratul a trimis anume pe nişte grofi şi generali nemţi care să-l judece pe dânsul după dreptate şi că nu l'a lăsat pe mâna domnilor ca să-l sfâşie...

Cuvintele acestea fură ca un balsam pentru sufletul lui Horia. Işi ascunse bucuria, să nu observe soldaţii, dar inima lui iar se umplu de nădejdi. Cei doi paznici încercară să-l descoase şi pe el: dacă-i adevărat că a vorbit cu împăratul, că împăratul i-a poruncit să stârpească pe nobili, cum se spune? Horia dădu răspunsuri în doi peri. De o săptămână toată lumea caută să-i smulgă taine şi lucruri; deabia s'a putut feri, mulţumindu-se să declare că nu ştie nimic, n'a văzut nimic...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Un lăcătuş veni mai târziu să verifice cătuşele prizonierului şi să le ajusteze eventual. Paznicii săi fură înlocuiţi cu doi secui, tineri, morocănoşi, tăcuţi. Horia se ghemui în colţul lui şi se sili să adoarmă.

Nu izbuti să închidă ochii toată noaptea, deşi simţea crâncen oboseala în toate mădularele. Ajuns însfârşit la o ţintă, gândurile lui, hărţuite fără odihnă vreme de o săptămână, căutau singure să se limpezească, să alunge toropeala, să privească în faţă întâmplările. Era obişnuit să chibzuiască şi să stea de vorbă cu sufletul său.

Din clipa când gornicii l-au surprins în coliba de pe Scorogetul, n'a avut decât un singur simţământ: că aşa trebuia să se întâmple, că numai astfel se putea isprăvi... Se mira în sine cum n'a întrevăzut el dela început acest sfârşit, adică cum nu l'a ştiut lămurit, căci de presimţit l'a presimţit mereu. Şi totuş nu-i părea rău de ce s'a făcut. Işi zicea că acuma a ajuns svonul pretutindeni despre necazurile şi dorurile românilor şi vor trebui să se gândească cei mari să le lecuiască.

La dânsul însă nu s'a gândit deloc şi nici

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu s'a întrebat ce-i poate aduce ziua de mâine. Nici măcar visul cu căpitanul iobagilor din poveste nu l-a mai avut. O săptămână încheiată n'a făcut decât să se închidă în sine. La fiece popas a trebuit să sufere câte-un interogatoriu. Fiecare ofiţeraş se credea îndeajuns de isteţ să-i smulgă taine. La Abrud l'au ţinut mai toată noaptea cu întrebări şi ademeniri şi cu ghionturi şi cu sudălmi. Colonelul ţinea morţiş să aibă şi meritul unui interogatoriu deplin lămuritor, după ce avea izbânda de-a fi reuşit să-i prindă pe amândoi corifeii. In Zlatna l-au pus faţă în faţă cu feciorul său Ion, întemniţat acolo de câteva zile. Dar feciorul, ca şi dânsul, nu ştia nimica.

Era sigur că aici, în Bălgrad, va trebui să îndure un nou şir de întrebări înainte de-a i se hotărî soarta. Vestea cu judecătorii trimişi anume de împăratul schimba deodată înfăţişarea lucrurilor. Dacă împăratul vrea să facă într'adevăr dreptate, atunci...

Nu îndrăznea să meargă până la capăt cu speranţele, precum până azi n'a mers până la capăt cu gândurile negre. Işi dădea seama că întâmplările acestea trebue să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aibă o încheere, că uşa trebue să se închidă peste ele, dar nu vroia să se gândească la încheere şi nici nu putea.

In trei zile se obişnui cu temniţa. Soldaţii se schimbau mereu şi, fiindcă se nemereau şi guralivi, afla întâmplările de-afară, nu numai din cetate, dar şi din oraş şi din ţară.

Se aşteptase de a doua zi să înceapă procesul sau cel puţin cercetările cu dânsul. N'a început nimic. S'a mirat. O clipă a avut chiar fâlfâiri de noui nădejdi. Dela paznici însă a auzit pricina: contele Iankovits, comisarul împăratului, însărcinat cu represiunea răscoalei şi cu liniştirea spiritelor, e bolnav în pat, fără şanse de a se face bine mai curând de opt zile... Peste opt zile, când să înceapă investigaţiile, se îmbolnăvi generalul Papilla, ajutorul contelui. Altă amânare.

Insfârşit după trei săptămâni, într'o Marţi seara, profosul temniţei, un strajameşter bine hrănit, anunţă pe Horia să iea seama să se curăţe frumos că mâine are să meargă la judecată în faţa înaltei comisiuni aulice. Parcă i-ar fi spus că mâine poate să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plece acasă, atât de mult se învioră Horia şi toată noaptea, ca un copil, se gândi cum să se prezinte mai bine înaintea judecăţii. Spre mulţumirea lui, strajameşterul îi trimise dimineaţa un soldat să-l radă şi să-l tundă, ca să nu se sperie comisia de mutra lui sălbătăcită.

In clipa când intră însă în sala de judecată şi când văzu pe contele Iankovits simţi deodată că orice speranţe sânt de prisos şi că sfârşitul nu poate aduce decât moartea cea mai crâncenă. Nimica nu-i îndreptăţea simţirea aceasta ciudată. Sala era caldă, prietenoasă. La un biurou scump, încărcat cu hârţoage, şedea un domn bătrân, cărunt şi la păr, şi la mustăţi şi la barbă, cu o privire liniştită, aproape binevoitoare. Lângă el, în picioare, un general uscăţiv, înalt, sever ca înfăţişare, dar blând la vorbă. Horia auzise despre el, în închisoare, că ar fi chiar român. Amândoi îl priviră lung, cu o vădită curiozitate. In vreme ce la altă masă nişte scriitori îi verificau semnalmentele, domnii vorbiră chiar despre dânsul: contele Iankovits observa că n'are deloc o înfăţişare banditească, cum se aştepta după

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

povestirile lumii; dimpotrivă i se părea inteligent şi simpatic.

— Altfel nici n'ar fi putut avea influenţă asupra poporului — adăogă contele bătrâneşte, ca o explicaţie pentru sine.

Interogatoriul începu îndată. Generalul îi punea întrebările şi-i atrăgea mereu atenţia să se uite la domnul conte când răspunde.

Tocmai fiindcă avea presimţirea că totul e înzadar, Horia recursese iarăş la tăgada simplă, încăpăţânată. După cel dintâi asemenea răspuns, contele îi spuse aspru că negând nu înseamnă că se apără. Sunt zeci de martori şi sute de dovezi despre vinovăţia lui. Mărturisind sincer, bărbăteşte, înafară că ar fi o atitudine vrednică de un om de treabă, ar folosi descoperirea adevărului întreg care să înlăture svonurile murdare ce şi-au făcut drum în lume. Avertismentul fu zadarnic; Horia rămase neclintit la tăgadele lui şi numai când generalul stărui să nu abuzeze de bunăvoinţa comisiei, zise foarte liniştit:

— Apoi, Măria Voastră, eu aş vrea să vorbesc cu înălţatul împărat ca să-i spun tot din fir în păr, că Majestatea Sa ne cunoaşte necazurile şi nevoile!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Amândoi domnii se uitară la el aproape consternați. Și ei, ca toată lumea, cunoșteau svonul despre complicitatea împăratului. Contele Iankovits își redobândi sângele rece și rugă pe generalul Papilla, care făcea și oficiul de tălmaciu, să întrebe cum își închipuește acuzatul că Majestatea Sa s'ar coborî să stea de vorbă cu dânsul acuma mai ales când a săvârșit atâtea ticăloșii de s'a spăimântat o țară întreagă?

Horia însă nu mai răspunse. Cu cât se uita la cei doi domni cu înfățișarea bună, cu glasurile blânde, cu atât simția mai lămurit ce trebue să vie. Ba până la sfârșitul audienței mirosul de carne arsă, care-l supărase odinioară în vis, începu să-i aburească în nări atât de puternic, parcă undeva, aproape, un om ar fi fost prăjit de viu, încât se minuna că nu-i aude și vaetele.

Eșind, în anticameră, dădu ochii cu Cloșcuț, tuns, ras și el ca pentru sărbătoare. N'au mai putut schimba nici o vorbă de când au fost prinși. Se înțelegeau și din ochi. In privirea lui de-acuma a citit toate gândurile care se frământau în sufletul său.

Peste câteva zile fu chemat din nou în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

faţa judecăţii, cu noui întrebări şi cu aceleaşi răspunsuri. Horia însă se simţea din ce în ce mai liniştit şi mai împăcat. Din clipa când şi-a dat seama că trebue să moară, orice grije i-a pierit. Nici de dureri şi nici de moarte nu i-a fost frică niciodată. Ş'apoi îşi aducea mereu aminte că demult, dinainte de-a fi început a se sbuciuma pentru alţii, şi-a zis cu hotărîre că ar îndura moartea cea mai cumplită numai să ştie că astfel s'ar face dreptate şi românilor... Amărăciune ar fi avut doar că pe urma răzmeriţei s'ar putea să fie şi mai rău pentru oamenii oropsiţi. Dar cumpănind toate bine şi îndelung îşi zicea că mai rău nu poate să fie. Intâi pentrucă toate relele au fost încercate pe spinarea oamenilor şi deci anevoe s'ar putea născoci vre-o răutate nouă; pe urmă rebelia a arătat lumii întregi că e o racilă mare aici care nu mai poate dăinui căci altfel focul nu se va stinge de tot niciodată. Poate că va mai fi un răstimp de răstrişte, vor suferi unii ca şi dânsul, dar apoi trebue să vie şi începutul vindecării.

Apoi într'o zi, un soldat paznic îi spuse că a fost prins şi Crişan şi, adus aci, e în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

chis sub clădirea cea veche unde fusese mai demult garda. Abia sosit, l-au și chemat la judecată și ar fi spus tot, verde, fără a tăinui nimica, încât s'au și speriat domnii de atâta francheță. Despre asta se convinse și Horia însuși căci, la a treia ascultare a lui, cum tăgăduia ceva, i se scotea în față mărturisirea lui Crișan. I se părea și firesc din partea fostului soldat să spună tot ce știe. Dar dacă ar face și el astfel, cine știe ce s'ar întâmpla?

Peste câteva zile însă, ca din senin, fu înștiințat că trebue să plece undeva. Strajameșterul însuși nu știa unde și pentruce. Așa a venit porunca. Și în ziua de 5 Februarie fu pornit, împreună cu Cloșca, subt paza unei escorte de soldați, pe jos, la drum. Tocmai când ajunseră în Vințul de jos înțelese: s'au răspândit svonuri că Horia se află, ce e drept, în Bălgrad, dar nu în temniță, ci ca oaspe al generalului... Spre a dovedi lumii că Horia și Cloșca sânt în lanțuri și tratați cum merită răufăcătorii, contele Iankovits i-a trimis prin satele de pe Mureș, să fie arătați poporului în halul în care sânt aevea. Așa apoi au fost purtați

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zece zile dela Vinţ în jos prin Şibot, Binţinţ, Orăştie până la Deva, iar deacolo înapoi, pe cellalt ţărm al Mureşului, prin Şoimuş, Bobâlna, Geoagiu, Inuri, Vulperu. Pretutindeni iobagii erau chemaţi să vază pe Horia şi Cloşca în lanţuri ca tâlharii, să le treacă pofta de-a se mai ridica împotriva ungurilor şi a domnilor, oricine i-ar îndemna şi ori cu ce i-ar ademeni...

Pe drum, în vreme ce erau batjocoriţi în faţa oamenilor, Horia totuş a auzit că tocmai în ziua când i-a pornit pe dânşii dela Bălgrad, în Zlatna a fost o sărbătoare mare ca să răsplătească stăpânirea pe cei şapte care l-au prins pe dânsul şi pe Cloşca. A fost chiar guvernatorul ţării şi le-a împărţit câte optzeci de galbeni fiecăruia şi le-a mai dat hrisov că pe viitor sunt scutiţi de iobăgie. Deasemenea a mai dăruit treizeci de galbeni şi o medalie protopopului Adamovici care a prins pe Ursu Uibaru. Au fost aduşi oameni la serbarea aceasta din toate comitatele de prin prejur şi din toate satele care au luat parte la răscoală, ca să se minuneze cu toţii cum sânt răsplătiţi cei credincioşi cârmuirii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Așa or fi chemați oamenii și când m'or omorî pe mine ca să vază cum sânt pedepsiți cei care umblă după dreptate — își zise Horia.

Deabia se așeză din nou în celula lui că un paznic îi și spuse cum că Crișan s'a spânzurat în temniță cu curelele dela opinci, că s'au făcut mari cercetări să se afle cum s'a putut întâmpla așaceva și că strajamesterul a și fost pedepsit foarte aspru pentrucă nu i-a pus soldat de pază și înlăuntru.

— Iea seama, să nu faci și tu vre-o poznă d'astea că-i vai de sufletul nostru! încheiă soldatul, înfricoșat, dar cu un zâmbet omenesc.

Dealtfel Crișan nici așa n'a scăpat de pedeapsă, căci a fost osândit să fie târît afară din cetate și acolo trupul lui să fie tăiat în patru bucăți care să se puie pe roate, în satele unde a făcut mai multe fărădelegi. Și osânda s'a împlinit întocmai, acum trei zile...

Horia își cunoștea de-acuma soarta și o aștepta tot atât de liniștit. In temnițele din Bălgrad știa că se mai află peste o sută

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de oameni închişi, mai cu seamă dintre cei ce au fost fruntaşii rebeliei. Cu cât va fi mai crâncenă osânda lui, cu atât poate să scape mai uşor ceilalţi.

Mai fu ascultat de trei ori, confruntat cu mulţime de oameni—şi se mărgini mereu a răspunde că nu ştie nimica. A şasea oară când fu chemat, i se spuse că e pentru ultima oară. Din nou generalul îi ceru să spuie adevărul căci numai aşa poate nădăjdui să aibă o pedeapsă mai blândă; tăgada lui va fi socotită ca o ticăloşie mai mult peste cele ce le-a săvârşit, precum s'a dovedit din sutele de mărturii ale unor oameni de treabă cât şi ale complicilor lui. Mai dârz ca oricând, Horia repetă că e nevinovat, nu ştie nimica, n'a făcut nimic. Atunci contele Iankovits se ridică în picioare, urmat de toţi cei prezenţi, şi declară solemn că acuzatul Ursu Nicula zis Horia va fi judecat şi condamnat ca tulburător al ordinei publice dacă nu va aduce dovezi puternice de nevinovăţie faţă de mărturiile grave ce s'au ridicat împotriva lui în cursul procesului. O clipă Horia îngălbeni ca şi când s'ar fi aflat înaintea călăului. Apoi răspunse potolit;

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dovezi împotriva mărturiilor nu pot aduce, dar vinovat nu mă simt cu nimica, iar pentru rebelia care s'a întâmplat mă rog în genunchi la Măria Voastră să-mi îngăduiască să vorbesc cu înălțatul împărat...

Enervat, contele porunci să fie scos afară acuzatul și nici să nu se facă mențiune în procesul verbal despre cererea lui necuviincioasă și ofensatoare pentru Majestatea Sa.

Peste două zile, în după amiaza de 26 Februarie, trupele cetății fură înșirate în fața pavilionului gărzii, Horia și Cloșca, încadrați de câte patru soldați, fură aduși în fața trupelor, apoi generalul coborî, înconjurat de ofițeri, și trâmbițele sunară prelung. Generalul făcu un semn, un ofițer eși în fața acuzaților și le citi nemțește osânda. Era ger mare și osânda lungă. Ca să nu înghețe degetele soldaților pe arme, generalul întrerupse citirea o clipă și îngădui trupelor să asculte în repaos urmarea. Apoi maiorul Ortmayer, cel la care fusese odinioară Cloșca pentru dreptate, scoase din buzunarul mantalei o foaie de hârtie și, apropiindu-se de cei condamnați, le citi sentința și pe românește ca să o priceapă. A-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mândoi ascultară neclintiți, privind numai foaia de hârtie din mâna ofițerului. Când ajunse spre sfârșit, maiorul ridică glasul:

„Prin urmare Horia, altfel numit și Ursu Nicula, și Ion Cloșca, dovediți a fi pe deoparte răufăcători cumpliți care au săvârșit omoruri și prădăciuni, iar pe de altă parte turburători îndrăzneți ai liniștei și siguranței publice, în conformitate cu Codul Penal Theresian, articolul 62, despre turburări și răsvrătiri, și articolul 90, despre tâlhării, pentru crimele acestea vor fi duși la locul obișnuit de supliciu și acolo li se vor frânge cu roata toate membrele corpului, începând de jos în sus, anume întâi lui Ion Cloșca și apoi lui Horia altfel numit și Ursu Nicula, și în acest chip vor fi trecuți din viață la moarte; trupurile lor se vor despica și tăia în patru bucăți, capul și părțile corpului urmând a fi puse pe roate la încrucișări de drumuri în comunele unde au săvârșit cruzimile cele mai scelerate, iar inimile și intestinele lor vor fi îngropate în locul supliciului.

„Sentința aceasta s'a dat la 26 Februarie 1785 ca o pedeapsă mult meritată pentru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ei, iar pentru alții asemenea lor ca să o aibă drept pildă și înfricoșare".

— Ați înțeles? întrebă pe urmă maiorul.

— Înțeles — răspunseră amândoi deodată și parcă cu acclaș glas alb.

Generalul făcu alt semn. Trâmbițele sunară iarăș. Osândiții fură duși în celulele lor, trupele se retraseră în căzărmi și în curtea cetății se făcu liniște.

Horia nu simțise frigul cât a ținut citirea osândei. Numai când s'a pomenit iar în celula lui, i s'a părut că se înăbușă de căldură. S'a așezat jos, tăcut, fără să se uite măcar la cei doi soldați care îl compătimeau. Nu-și mai aducea aminte din sentință nimica, parcă ar fi auzit cuvinte străine, fără înțeles. In suflet însă simția tot și, ca să-și aline sfâșierea, începu să morfolească rugăciuni, închinându-se mereu și bătând mătănii. Murmura vorbele, dar în inima lui ruga pe Dumnezeu numai să-i dăruiască puterea și tăria să îndure tot ce va veni fără frică și fără cutremur, așa precum a îndurat toate până azi.

Apoi spre seară își redobândi liniștea, atât de mult că paznicii vorbiră cu dânsul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaramania.ro/mdr/1901-1932

despre moartea lui ca şi când ar fi fost vorba de ceva obişnuit şi chiar fără însemnătate. Un soldat îi spuse că, de vre-o două luni, a venit la Bălgrad un călău foarte iscusit, anume Grancea Rokoczy care a fost înainte călău oficial la Sebeş. Se zice că a fost adus înadins pentrucă va avea mult de lucru aici cu rebelii şi va putea câştiga mai bine; deaceea şi-a luat şi doi ucenici, deasemenea învăţaţi în toate tainele şi apucăturile meseriei. Horia recunoscu că un călău bun e mare lucru, deoarece s'au văzut întâmplări când osânditul n'a putut fi omorît din pricina calăului care nu-şi cunoştea meşteşugul cum trebue... Soldaţii, feciori tineri, mărturisiră că ei n'au văzut încă nici o execuţie cu roata, ba unul din ei nu văzuse nici un fel de execuţie, nici măcar o tragere în ţeapă. Horia, umblat prin lume, le povesti o întâmplare cu unul frânt cu roata la Cluj, demult... Povestirea lui făcu pe un paznic să exclame:

— Doamne, măcar de-aş fi de serviciu şi în ziua execuţiei!

Exclamaţia parcă-i desmeteci pe toţi trei. Toţi îşi aduseră aminte că e vorba de moar-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tea unuia dintre ei și se ruşinară. Nu mai zise nimeni nimica şi convorbirea se încheiă cu oftări. Intâi oftă Horia, apoi paznicii pe rând...

A doua zi, pela amiazi, veni în celula lui Horia preotul Nicolae Rațiu. Horia îl cunoştea deşi nu-l mai întâlnise de câțiva ani. Era popa din Maerii Bălgradului, vestit ca om sfânt şi de omenie. Văzându-l acuma, se cutremură: poate că a sosit clipa şi încă nu i-au spus... Preotul îl linişti cu minciuna pioasă că nu se ştie încă ziua cea grea, deşi el ştia bine că pentru mâine dimineață a fost hotărîtă execuția. Totuş, fiindcă viața îi atârnă azi numai de un fir de păr, a venit, cu îngăduința mai-marilor, să-i fie de ajutor şi să-i culeagă dorințele cele din urmă, cum se cuvine creştineşte. Sufletul lui Horia se înmuiă în fața preotului. Şi, după ce ascultă cuvintele de îmbărbătare ale preotului, întocmiră împreună testamentul astfel:

„Horia, Vasilie, policra Nicula Ursu. Anii „vieții sale 54. Muierea lui Ilina, feciori „Ion 14, Luca 6 ani. La alte cele nu ştie „nimic. Oamenii care l'au prins: Matieş

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Nuțu, Matiea Onu, frate-său Gheorghie,
„Trifu Ștefan, a lui Neagu Andrei doi fe-
„ciori, Simion cu frate-său; îi iartă cu toată
„inima. Nicula Ion a neamțului, meșterul
„care a făcut biserica în Țâzeri, 44 de flo-
„rinți am fost chezaș și eu am plătit la fi-
„birău din Zam, numele lui Sambo Dănilă.
„La Șuteu Toader din Ciucea, și șade în
„Țâzeri, 10 florinți, și mi-au dat 10 horgoși
„și au mai rămas 6 și 2 marieși. Satului
„Ciucea am fost dator 170 florinți, pe mine
„au căzut banii groșilor 22 florinți și i-am
„dat în mâna lui Petrișor Luca, fiind birău,
„și într'a lui Brudașcă Mihai fiind față Ciu-
„ceanu Toader; în casa mea i-am dat banii
„pe deplin. Iară din banii cosirii au fost
„pe mine și pe Florea 10 florinți, și au
„luat de pe mine 14 florinți Petrișor Luca;
„acei 10 florinți am fost pe cosire, iară
„cei 4 florinți să meargă pe cei 18 groși,
„și 2 cărți, care am dați 6 florinți să
„meargă acolo. Cu alta nu mai sânt dator
„nici la groși, nici la cosire. Cartea care
„iaste dela înălțatu împărat se află la Ni-
„cula Petre și la Nicula Cârstea, tipărită
„pe 7 coale pentru biserici, nemțește, gre-
„cește și serbește.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„Aceste mai sus scrise am primit din gura „lui Eu Popa Nicolae Raț, paroh, Maerii „Bălgradului, neunit".

După plecarea preotului, Horia se simți mai singur ca totdeauna în viață. Soldații de pază păreau muți, nu mai vorbeau nici între ei, nici cu dânsul. Un răstimp nici nu băgă de seamă, iar când își dete seama fu cuprins de groază așteptând din moment în moment să vie cineva și să-i poruncească să meargă la moarte. Numai seara se mulcomi, mai ales când un paznic nou spuse, pe nemțește, tovarășului său că împăratul poate să ierte chiar pe cel mai mare criminal și să-i dăruiască viața.

Măcină toată noaptea cuvintele soldatului parc'ar fi fost cuvinte de evanghelie. Adormi tocmai spre ziuă și numai decât se visă la nunta lui Petre Nicula, în Vidra, care a ținut trei zile cu chef mare, cu veselie rară de până și Horia s'a îmbătat leucă. Prin somn mormăia și râdea atât de tare parc'ar fi fost treaz, de se și minunară paznicii.

Dis de dimineață un lăcătuș, însoțit de un căprar semeț, veni să-i scoată lanțurile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dela mâini şi dela picioare. In vreme ce lăcătuşul lucra bombănind, Horia întrebă:

— Aşa dară azi are să fie...?

— D'apoi altfel de ce ţi-ar lua fiarele? se răsti căprarul ursuz. Azi, azi! Poţi să şi zici ocinaşele!

— Na bine — murmură Horia liniştit, parc'ar fi fost vorba de altceva.

Peste vre-o două ceasuri se ivi popa Nicolae, dar acuma cu patrafirul după cap. Horia îngenunchiă fără să mai aştepte vre-o vorbă şi ascultă pierdut rugăciunile pe care preotul le spunea mai limpede ca totdeauna, încât fiece cuvânt îi cobora în inimă şi în acelaş timp i se tipărea în minte ca şi când ar fi vrut să rămâie acolo în vecii vecilor.

— Na, hai să mergem că ne aşteaptă ceilalţi! zise apoi deodată preotul, dar din pricina emoţiei, cu un glas atât de lumesc parcă l'ar fi poftit la o plimbare de plăcere.

Un soldat deschise uşa şi eşiră în gang unde Horia îşi aduse aminte că nu şi-a luat căciula. Cellalt paznic însă i-o puse în cap, strâmb.

— Şi dacă mergeam fără cuşmă, tot acolo-i — zise dânsul foarte încet, încercând

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să zâmbească, dar oprindu-se înfricoșat de ceva.

Subt poartă, în mijlocul unui grup de soldați, stătea Cloșca, cu obrajii pământii și, în ochi, cu o privire care nu se dumirea deloc.

Un glas ascuțit țipă o comandă scurtă. Soldații înțepeniră, apoi se înșirară astfel că preotul rămase la mijloc între cei doi osândiți. Altă comandă scăpără și convoiul se puse în mișcare, eșind pe poartă afară. Drumul cotea la stânga îndată, pe lângă șanțul cetății, foarte puțin întrebuințat, zăpada deabia era bătătorită și desigur numai de o trupă de soldați care o fi plecat să păzească ordinea în cursul execuției. După ce ocoliră zidurile de apărare, se abătură pe alt drum, mai umblat, pe care însă îl părăsiră curând, apucând pe coasta lină ce se prelungește spre miazăzi până în dreptul porții celei mari a cetății.

Toată coasta era plină de oameni. Convoiul condamnaților înainta greu spre colina unde se ridicase eșafodul. Două cordoane de soldați însemnau calea de urmat. Din mulțime porniră glasuri dușmănoase,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sudălmi, blesteme. Se văzură şi pumni strânşi ameninţând pe cei ce mergeau la moarte.

Aproape tot oraşul Bălgrad năvălise să vază execuţia celor doi capi ai rebeliei. Contele Iankovits, omul împăratului, poruncise comitatelor vecine să trimită din fiece comună câte şase ţărani la Bălgrad, ca să se îngrozească şi să nu se mai gândească la răzvrătiri. Din patru sute nouăsprezece sate fură astfel aduşi două mii cinci sute cincisprezece români la moartea crăişorului lor. Mai mulţi erau însă orăşenii, veniţi de bună voe, dornici de spectacolul chinurilor. Căci mulţimea care înconjura eşafodul în dimineaţa de Luni, 28 Februarie 1785, se zicea că a fost de peste şase mii de oameni.

Pe o estradă de câţiva stânjeni pătraţi se vedea de departe călăul în costum roşu învârtindu-se de ici-colo, dând porunci ucenicilor, rotindu-şi privirile asupra mulţimii, mândru că toţi ochii îl urmăresc cu înfrigurare. Soldaţi cu baioneta la armă înconjurau estrada la câţiva paşi de jur împrejur, ca să oprească apropierea curioşilor sau a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

furioșilor și să asigure solemnitatea evenimentului. Câțiva ofițeri și câteva persoane deosebit de simandicoase erau înlăuntrul cordonului militar spre a putea urmări mai bine spectacolul.

Cu cât convoiul condamnaților se apropie cu atât enervarea lumii sporește. Comisarul execuțiunii, maiorul Ortmayer, e foarte agitat și aruncă priviri mânioase mulțimii gălăgioase. Îi vine mereu să răcnească să se facă tăcere, dar nu îndrăznește fiindcă nu-și aduce aminte că în regulamente să fie vre-o dispoziție de acest fel. Spre mulțumirea lui însă în clipa când condamnații cu preotul se opresc lângă cele trei trepte și când el se urcă pe estradă, toată lumea amuțește parcă s'ar fi umplut de spaimă. In liniștea aceasta glasul lui se aude bine până departe:

— Ion Cloșca, frângere cu roata, de jos în sus!... Călău, fă-ți datoria!

Călăul răspunde printr'un salut milităresc, ca să-și dea mai multă importanță, apoi se apropie de condamnați și zice pe românește:

— Ion Cloșca, vino încoace!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Auzindu-şi numele, Cloşca se smulge de lângă preot, uitând să mai sărute crucea, şi urcă cele trei trepte pe estradă, închinându-se repede de mai multe ori, cum obişnuia să facă Dumineca, în biserică, în faţa icoanelor.

Toaleta execuţiei însă trebuie să dureze: până să-l desbrace, până să-l întindă pe podèle, până să-i lege mâinile, picioarele, corpul, ca să nu poată face nici o mişcare... mulţimea îşi pierde răbdarea, mai ales că şi călăul, spre a-şi dovedi meşteşugul, face exces de meticulozitate şi se mai şi opreşte să se înjure pe ţigăneşte cu ucenicii. In cele din urmă însuşi ofiţerul comisar al execuţiei îi ordonă să se grăbească.

O nouă tăcere se face în clipa când călăul pune mâna pe roata mare ce stătuse răzimată de stâlpul din mijloc. Toate respiraţiile se opresc. Călăul se apropie, potriveşte roata perpendicular deasupra picioarelor condamnatului întins jos şi imobilizat, o ridică cu amândouă mâinile puţin şi apoi loveşte cu ea scurt glezna dreaptă. Sgomotul osului zdrobit instantaneu acoperit de un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

răcnet prelung ce izbucneşte din pieptul lui Cloşca. Muşchii corpului legat cu sfori şi curele se strâng şi se întind ca nişte râme. Indată ce gemetele slăbesc puţin, călăul repetă lovitura asupra gleznei stângi. Apoi, treptat şi pe rând, fluerile, genunchii...

Horia privea cu ochii eşiţi din orbite, neclintit, fără o mişcare pe faţă şi fără o lacrimă. Preotul Nicolae Raţiu îl ţinea cuprins pe după gât cu braţul, murmurând rugăciuni şi agitând crucea cu mâna liberă. Crăişorul însă uitase de tot pe preot. In clipa când călăul strigase pe Cloşca, el i-a zis:

— Doamne-ajută, frate Cloşcuţ!

Cloşca n'a auzit. Poate că nici popa. Şi privind tortura fratelui său de cruce, în mintea lui Horia nu mai era decât gândul că nu şi-a luat rămas bun dela dânsul şi că deaceea suferă atât de mult până să moară. Gândul îi umbla prin creeri ca o muscă într'o casă pustie, alergând de ici-colo, fără preget şi fără astâmpăr şi fără odihnă. Ochii lui mari însă vedeau numai roata, neobişnuită, părându-i-se uriaşă, făcând mişcarea de lovire aspră parcă singură, ca un monstru apocaliptic.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Spectatorii mai apropiaţi se obişnuiră cu ţipetele osânditului, care dealtfel deveneau tot mai neputincioase, şi numărau loviturile pentru a vedea câte suportă şi a judeca abilitatea călăului. După a patra lovitură, cineva strigă:

— Moare!

— Nu se poate!... Simplu leşin!... Călăul nu-i cârpaciu, e meşter!

Şi asemenea controverse deveniră mai vehemente şi mai sgomotoase cu cât se înmulţeau loviturile.

Aproape un ceas ţinu uciderea lui Cloşca. Douăzeci şi una de lovituri i-au zdrobit oasele pe rând până ce şi-a dat sufletul. Şi meritul călăului a fost că până la ultima lovitură, osânditul a putut geme şi deci a simţit durerea, satisfăcând pe deplin dorinţa judecătorului de-a aplica moartea cea mai crâncenă.

— Horia, altfel numit şi Ursu Nicula!

Ofiţerul numai atâta strigă. Şi Horia, cu un cutremur scurt, îşi reveni deplin. Sărută crucea, se închină, sărută şi mâna preotului şi zise:

— Doamne iartă-mă şi ajută-mă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Apoi urcă pe estradă fără șovăire, cu capul sus, liniștit, parc'ar fi mers la cuminecătură. Apariția lui pricinui o rumoare în mulțime:

— Horia! Horia! Horia!

Sute de buze șopteau în același moment numele lui, cu intonații diferite, cu simțăminte felurite. Înfățișarea bărbătească și liniștea cu care pășea în fața morței uimi pe toată lumea. Maiorul Ortmayer baremi îi urmări fiece mișcare cu o curiozitate admirativă.

Popa Nicolae Rațiu tremura în tot corpul, ținea crucea întinsă înainte, parcă să o vază Horia, și bolborosea tot mai repede rugăciuni. Pe frunte îi răsărise broboane de sudori și inima îi tremura și se svârcolea în piept.

Deodată omul roșu puse iar mâna pe roată. Lovitura zdrobi fluerul piciorului drept. Durerea fu atât de cumplită că Horia nu-și putu stăpâni un țipăt zguduitor. Popa, cu degetele înțepenite pe cruce, cu ochii la călăul cu roata, cu urechile sfâșiate de țipetele durerii, se prăbuși grămadă, leșinat.

Țipătul însă se curmă brusc, parcă Horia,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu o sforţare supremă, ar fi vrut să dovedească cum nu se lasă biruit de durere şi vrea s'o înfrunte fără crâcnire precum a socotit totdeauna.

Ofiţerul execuţiei observă. Moartea lui Cloşca fusese prea chinuită şi deci a putut satisface şi pe cei mai vindicativi. Făcu deodată semn călăului să aplice lovitura de graţie.

Roata se ridică repede şi căzu a doua oară, fără a mai stârni vre-un gemăt. Crăişorul, cu pieptul sfărâmat, a murit.

Spectatorii din preajma cordonului de soldaţi iar încep discuţia: a murit sau a leşinat? Când în sfârşit din înfăţişarea călăului se înţelege că Horia e mort, glasuri încrucişate încep să protesteze:

— Cum se poate să fi fost executat aşa de repede?... Cel puţin un ceas ar fi trebuit să-l . torture!... Nelegal!... Părtinire!...

Maiorul se înfurie. Printre protestatori zăreşte un domn mustăcios, în uniformă de funcţionar. Se repede la dânsul:

— Ce nu-ţi place dumitale?

— Aţi procedat nelegal, domnule maior! strigă funcţionarul ungur cu ochii roşii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Asta e inadmisibil!... A'sta e bătae de joc față de nația maghiară!

— Așa? se indignează ofițerul. Căprar! Pune mâna pe domnul! L'am arestat!... Patru soldați!

Funcționarul mormăe ceva, încearcă să răstălmăcească ce-a spus. Maiorul întoarce spatele.

Un moșneag de pela Mogoș, văzând pe domnul ungur între baionete, șoptește feciorului său:

— Of, măcar așa să ne mai sărăm și noi sufletul! Dumnezeu să-i dea sănătate maiorului că tare-i om de omenie și cu dreptate!

Grupul de ofițeri felicită pe maior pentru lovitura de grație ce a ordonat-o.

— Cel ce privește moartea atât de liniștit, orice ar fi greșit, e un om! murmură un locotenent foarte tânăr.

— Un om?... Mai mult decât un om! zice maiorul cu ochii umezi.

SFARȘIT

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932



Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CAPITOLELE

I. INĂLȚATE IMPĂRATE 11
II. VINE HORIA CU PORUNCI . . . 45
III. DELA ANA LA CAIAFA 63
IV. CU VOIA ȘI PORUNCA IMPĂRATULUI 82
V. HAI FECIORI! 111
VI. A NOASTRĂ-I LUMEA 146
VII. CUMPĂNA 187
VIII. VIN CATANELE! 226
IX. IUDA 254
X. ROATA 283

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

S'A TIPARIT «CRAIŞORUL» IN ATELIERELE SOCIETĂŢII ANONIME «CARTEA ROMANEASCĂ», BUCUREŞTI, LÚNA OCTOMVRE-NOEMVRE, ANUL 1929



84 10 / 2007

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932